

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ÇEVİRİBİLİM VE ALMANCA KUR'AN ÇEVİRİLERİ

Doktora Tezi

MUSTAFA KUMRU

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ÇEVİRİBİLİM VE ALMANCA KUR'AN ÇEVİRİLERİ

Doktora Tezi

MUSTAFA KUMRU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ÇEVİRİBİLİM VE ALMANCA KUR'AN ÇEVİRİLERİ

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı İmzası

1-Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ

2-Prof. Dr. Halis ALBAYRAK

3-Prof. Dr. Gürbüz DENİZ

4-Prof. Dr. Mehmet ÜNAL

5-Prof. Dr. Hikmet KOÇYİĞİT

Tez Savunması Tarihi

23/02/2023

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ 'un danışmanlığında hazırladığım “ÇEVİRİBİLİM VE ALMANCA KUR'AN ÇEVİRİLERİ ” (Ankara, 2023) adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 29/03/2023

Mustafa KUMRU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	1
B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, SINIRLARI VE YÖNTEMİ	3
C. KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ	6

I.BÖLÜM

ÇEVİRİBİLİM

1.ÇEVİRİBİLİM TANIMI, TARİHÇESİ, USÛLLERİ VE SORUNLARI.....	8
1.1.Çeviribilim Tanımı.....	8
1.2. Çeviribilim Tarihçesi	10
1.3.Çeviribilim Usûlleri	16
1.4. Çeviribilim Sorunları	26
2.ALMANYA'DA DİLBİLİM VE ÇEVİRİBİLİM.....	31
3.DİNİ METİNLERDE ETKİLİ ÇEVİRİBİLİM USÛLLERİ VE KUR'AN METNİ..	41
3.1.Dini Metinlerde Etkili Çeviribilim Usûlleri.....	41
3.2. Kur'an Metni.....	60

II. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'İN ALMANCA ÇEVİRİLERİ

2. KUR'AN-I KERİM'İN ALMANCA ÇEVİRİLERİ	
2.1. Kur'an-I Kerim'in Almanca Çevirileri Tarihçesi, Usûlleri ve Sorunları	68
2. KUR'AN-I KERİM'İN ALMANCA ÇEVİRİ METİN ÖRNEKLERİNİN	
ÇEVİRİBİLİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	79
2.1.Christian Friedrich Spittler'in Yayınladığı Kur'an-ı Kerim Meali	79

2.2.Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul'un Almanca'ya Çeviri Yaptığı Kur'an-ı Kerim Mealinde ve Carl Friedrich Gerok'un Kur'an'ın Kristolojisinin Bir Sunumu Girişimi Eserinde; Meryem Suresi 35.Ayet'in Almanca Meali	83
2.3.Martin Klamroth'un Kur'an-ı Kerim Meali.....	88
2.4.David Nerreter'in Kur'an-ı Kerim Meali.....	90
2.5. Martin Klamroth'un Kur'an-ı Kerim Meali'nde Fatıha Sûresi.....	92
2.6. Theodor Arnold 'un Almanca Kur'an-ı Kerim Meali.....	94
2.7. David Nerreter'in Kur'an-ı Kerim Meali'nde Fetih Sûresi 10. Ayet Çevirisi	98
2.8.Max Henning in Kur'an-ı Kerim Meali	101
2.9.Lazarus Goldschmidt'in Kur'an-ı Kerim Meali.....	103
2.10.Rudi Paret'in Kur'an-ı Kerim Meali	105
3. KUR'AN ÇEVİRİLERİNDE ETKİLİ ÇEVİRİBİLİM USÛLLERİ VE AÇIKLAMALI ALMANCA YENİ KUR'AN ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE	
TEKLİFLER.....	110
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	119
KAYNAKÇA.....	123
ÖZET	130
ABSTRACT	132

ÖNSÖZ

Müslümanlar Avrupa’da fetihler ve sonrasında kalıcı olmaya başladıklarında, Kur’an âyetlerinin çevirisine katkı vermişlerdir. Sadece Kur’an’ın çevirisi değil aynı zamanda sahih hadisler ve diğer Temel İslam Bilimleri kaynaklarından yararlanarak Almanca eserler vermişlerdir. İslam’ı kendi hür iradeleriyle benimseyerek Müslüman olan ve Müslüman hanımlarla evlenen Alman mühtedilerinin çeviri faaliyetlerindeki yeri asla küçümsenemez. Sevindirici olan şudur ki, Alman medyasının İslam’a bir hayli mesafeli duruşuna; ırkçılığın, Antisemitizmin, Anti-İslamizm ve İslamofobi’nin Avrupa’da tırmanışa geçmesine rağmen; Kur’an-ı Kerim’in Almanca’ya çeviriliş tarihinin köklü ve canlı olmasıdır. İnanıyorum ki Kur’an’a olan bu merak; halkların kaynaşmasına, sermayenin adil paylaşımına, barışa, ezilenlerin ezilmemesine, kuvvetin değil hakkın üstün tutulmasına ve böylelikle insanın dünyanın her yerinde muhterem sayılmasına yol açacaktır. Avrupa tarihinde olduğu gibi günümüz Almanya’ında da; üç milyona yaklaşan Müslüman Türk, İslâm’ın doğru tanınması ve dünya barışına katkı sağlamada üzerine düşen ağır sorumluluğun hakkını, Hakk’ın inayetiyle vereceğine yürekte inanıyorum.

Günümüz dünyasında ve özellikle batıda sorun; Anti-İslamizm, “İslam Karşıtlığı”dır. Kanımca bu sorun, Antisemitizm kadar ırkçı ve nefreti körükleyen bir insanlık suçudur. İnsanoğlu kendi özgür iradesiyle istediği dini veya ideolojiyi benimseyebilir ancak kendisi gibi inanmayan ve düşünmeyenleri yok etmeye kalktığında dünya bir üçüncü savaşı taşıyamayacak ve insan eliyle yok olacaktır. Dünyanın varoluşundan bugüne, insan hayatı hiç bu kadar değersiz sayılmamıştır. Enerji, iktidar ve servet savaşında hiç bir devirde bu kadar insan ölmemiştir. Evet, içinde yaşadığımız bu dünya medeni değildir! İslam dininin ve yüce kitabı Kur’an’ın bu adil olmayan vahşi savaşta ‘terörist’ muamelesiyle alet edilmesine insanlık ailesinin bir ferdi olan Müslümanların izin vermemesi gerekir. Ön yargılardan uzak, sağduyulu

bütün dünya insanları ile birlikte emperyal kapitalizmin vahşi savaşına hep birlikte dur diyebiliriz. Dünyamızı, bir üçüncü dünya savaşına girmeden çocuklarımıza bırakabiliriz. Oyunu bozabiliriz. Alet olanları kurtarabiliriz.

Bu vesile ile genelde bütün dillerde Kur'an'ın Çevirilerinin Çeviri Bilim açısından incelenmesi ve güncellenmesi bir gerekliliktir. Özelde ise biz kendi hissemize Almanya'da yapılan Kur'an çevirilerini seçtik.

Çalışmamızın hazırlanması sürecinde destek ve iyi niyetlerine mülaki olduğumuz başta merhum danışman hocam Prof. Dr. Salih AKDEMİR ve ardından Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ, Prof. Dr. Ömer ÖZSOY olmak üzere, tez izleme komitesinde bulunan Prof. Dr. Halis ALBAYRAK ve Prof. Dr. Gürbüz DENİZ ile yardımını esirgemeyen değerli arkadaşım Dr.Öğr. Üyesi Muhammet KARAOSMAN'a, her zaman yaşama sevincim ve desteğim olan validem Fatma Gülnaz KUMRU, eşim Ayşe KUMRU, kızlarım Fatma Gülnaz KUMRU, İpek Nur KUMRU ve oğlum Mustafa Han KUMRU'ya teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamızın akademik camiaya faydalı olmasını ve Kur'an çevirileri hakkında yapılacak olan çalışmalara katkı sunmasını temenni ederim.

Mustafa KUMRU

Ankara, 2023

KISALTMALAR

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Arp. Trc.	: Arapçaya tercüme eden
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Drl	: Derleyen
h.	: Hicri
KURAMER	:Kur'an Araştırmaları Merkezi
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
s.a.s	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
sy.	: Sayı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
Trc.	: Tercüme eden
trh.	: Tarih
ts.	: Tarihsiz
Ünv.	: Üniversite
vb.	: Ve benzerleri
v.dğr.	: Ve diğerler

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Tezimizin konusunu; “Çeviribilim ve Almanca Kur’an Çevirileri” olarak belirledik. Konuyu seçerken hareket noktamız; Çeviribilim’in sunacağı yeni yöntemlerle yaşayan ve her yaşayan gibi değişime, tabiatıyla de gelişime açık olan Almanca’nın, Kur’an dili Arapça’ya sunacağı misafirperverliği görmek ve göstermek istememiz oldu. Kur’an tadında bir Temel İslâm Bilimleri ’nin doğru bilgisi eksenindeki Kur’an Çevirisi; İslâm’ın, Avrupa kamuoyunda bilimsel olarak anlaşılmasına değerli bir katkı sunacak yeni bir Almanca Kur’an Çevirisi ile gerçekleşecektir.

Daha önce istifade ettiğimiz, Almanya’da 1540-2000 yıllarında yapılan önde gelen Kur’an-ı Kerim çevirileri bibliyografyasında; Avrupa dillerine çeviri tarihinin M.S 628’e kadar dayandığını gördük. İlk gayret Rasûlullah’a (s.a.v) ait ki; Bizans Kralı Herakliyus’a yazdırttığı davet mektubunun, zamanın Yunancasına yapılmış muhtemel çevirisi olmuştur.¹

Müslümanların fetihlerle gelen Endülüs Emevi ve Osmanlı imparatorluğu tecrübesi ile batının İslâm’la tanışması gerçekleşmiş, Haçlı seferleriyle perçinleşmiş, İstanbul’un fethi ile zirveye ulaşmıştır. “Türklerin İncili” ismini, yaptıkları Kur’an çevirilerine isim verecek kadar da İslâm; Allah’a hamd olsun aziz milletimizle anılmıştır, tanınmıştır.²

¹Ahmad von Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, Islamic Centre Munich, Munich 2000, s. 8.

²David Friedrich Megerlin, *Die türkische Bibel, oder der Koran*, Ben Johann Gottlieb Garbe, Frankfurt am Main 1772.

1530 yılında dönemin papasının Kur'an'ın Arapça metni ile basımını incelettirdikten sonra yaktırtması talihsizliğine inat, doğunun eşsiz cazibesini keşfetmeye olan batılı aydınların merakı, Kur'an'a yönelmeye devam etmiştir. Kısmen veya baştan sona Avrupa dillerine çevrilmesinde; Alman reformcu, Protestan Mezhebi kurucusu Martin Luther'in (ö.1546) öncülüğü göz ardı edilemez.³

Dönemin çeviri rüzgârlarının sert esişinden olsa gerek; Arapça metin ve Almanca çevrisi aynı kitapta yan yana baskısı neredeyse yoktur. Sadece Almanca'ya çevirisi ile basılmış birçok çeviri mevcuttur. Her ne kadar Kur'an-ı Kerim'in Almanca'ya çeviri tarihinde; Hristiyan din adamları başrolü oynasa da, diplomatlar, edebiyatçılar, şairler, filozoflar, seyyahlar ve gazeteciler de sahnedeki yerlerini almışlardır. Bu da bize Kur'an gibi eşsiz bir kitabın Almanca 'ya çevirisinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Günümüz dünyasında doğu ve batı yakası olarak, kültürleşme klasik çeviri eserler üzerinden iletişim kurulabildiği takdirde daha objektif olacaktır. Diller; dinlerin ortak dilidir. Dinler dile gelir, dilden dile dünyayı dolaşır. Din dili, insanların kendi kullandıkları tarihi ve güncel dilleri ile doğru adreslerde buluşabildiğinde, dinlerin bilgilerine ulaşılacaktır. Dillerin insan eliyle bilerek ya da bilmeyerek yaptığı kötülük, dinlere mal edilmeyecektir. Dinlerin bilgileri kutsal kitaplarından dünyaya ilk adımını atacaktır. Dijitalleşmenin zararlarından olan dezenformasyon, kolaycılık ve hız tutkusu; çoğu zaman yanlış maksatlı algılar oluşturarak kitleleri kavganın eşğine getirebilmektedir. Bütün insanlığın dünya ve ahiret mutluluğu için Kur'an'ın barış dilini her dilde konuşturmalıyız. Almanca zengin dil ve kültür birikimi ile Kur'an dili ile buluşacaktır. Kur'an'ı söyleyecek, Kur'an ile konuşacak, Kur'an'ı anlayacak ve böylelikle dünya din kültürü, akademi ve edebiyatına mirasına dair oldukça güzel örnekler sunabilecektir.

³ Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 7.

B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, SINIRLARI VE YÖNTEMİ

Tezimizde Almanya’da yapılan Kur’an çevirilerini, Çeviribilim yöntemleri ile bir değerlendirmeye tabi tutacağız. Dijital olarak yaklaşık 7000 sayfayı bulan örnek Almanca Kur’an çeviri metinlerini bir birleriyle karşılaştırarak tahlil etmeye çalışacağız. Tezimizde doğuşundan günümüze Kur’an Tefsir Usûlü kurallarını çeviri metinlerinde de işletmek önceliklerimizdendir. Kur’an’ın kök kelimelerinde art süremlili anlabilim olan Semantik biliminin verilerini dikkate alacağız. Doğunun İslâm İlahiyatı, Kur’an Tefsiri ve çeviri tecrübesi ile Avrupa’nın Hristiyan İlahiyatı, kutsal metin çeviri tecrübesinin tam ortasından; modern Çeviribilim’in elini tutmaya çalışacağız.

Bize yöntem bilgisi verecek olan Çeviribilim’i kısaca bir tanımlayacak olursak; yazılı ve sözlü çevirinin teori, tarif ve pratiğini konu alan lisan ilmidir. Sosyal Bilimler arası bir çalışma alanı olarak Çeviribilim, çeviriye destek olan metin dilbilim, sosyoloji, tarih, karşılaştırmalı edebiyat, felsefe, filoloji, göstergebilim, edebiyat gibi çeşitli bilim dallarından faydalanır. Çeviribilim’in sahalar arası bir çalışma alanının olması, çok yönlü bir kutsal kitap olan Kur’an çevirilerinde yöntem olarak zengin bir katkı ortamı sağlayacağını ümit edebiliriz.⁴

Temel İslâm Bilimleri’nin hakemliğindeki Kur’an’ın Almanca çevirisinin ve çevrileceği dönemin muhataplarının bu çeviriyi anlayabilmelerini önemsiyoruz. Her çeviride kaçınılması mümkün olmayan çeviri kayıplarını en az düzeyde kalması arzusuyla, çevirinin asıl metnin yerini tutmayacağını kabul ediyor; ancak asıl diline ulaşmada bir köprü olmasını istiyoruz. Çok satan, çok tartışılan ve çok konuşulan bir çeviri olmasının yanında; bizim için çevirmenin akademik kimliği ile kültürel alt yapısı da önemlidir. Kur’an çeviri ilkeleri duyarlılığının dünyanın bütün dillerinde yerleşerek bütün insanların bir Kur’an çevirisini okuduğunda “Bu çeviri, Kur’an Çeviri İlkelerine

⁴Mine Yazıcı, *Çeviribilim’ in Temel Kavram ve Kuramları*, Multilingual Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2010, s. 17.

uygundur.” diyebilmeleri gayretlerine mütevazı bir katkı sunmak isteriz.

Tezimizin isminde “Almanya’da yapılan Kur’an-ı Kerim Çevirileri...” derken, araştırmamıza ülke olarak Almanya’yı seçtik. Almanya, Avrupa’da İncil çevirisinde öncülük yaptığı gibi; Kur’an’ın Almanca çevirisi ve yayınlanmasında da öncü olmuştur. Günümüz Avrupa’sında, İslâm İlahiyatındaki akademik çalışmalarda tarihten getirdiği önemini ve öncülüğünü korumaktadır.

Avrupa’da Kur’an-ı Kerim’in çeviri tarihi Latince ile başlar. Avrupa dillerinden Latince’ye Kur’an-ı Kerim’in ilk baştan sona çevirisi; Kettenensis ve Hermannus Dalmata tarafından 1143’te *Lex Saracenorum (The Saracen Law)* ismiyle yapıldı. Arapça baskısı ve yayınlanması ise 16.yüzyılda başladı. İlk örneklerinden biri Brixen’li Paganino de Paganini (ö.1538) tarafından “*Alcoranus Arabice*” ismi ile Venedik’te 1530 yılında basılmıştır. Bu baskının, Papa’nın talimatlarıyla incelendikten sonra derhal yakıldığı söylenir.⁵

Almanya’da ilk defa Kur’an-ı Kerim’in baştan sona tamamının Almanca’ya çevirisi ise Salomon Schweigger (ö.1622) tarafından yapılmış ve 1616 yılında yayınlanmıştır. Schweigger’in Kur’an çevirisi, 1530 yılında Papa’nın talimatları ile yakılan Kur’an çevirisinden 86 yıl sonra baştan sona yapılması ve yayınlanma cesareti göstermesi bakımından değerlidir.⁶

Bu çeviriyi yapan Salomon Schweigger, Almanya’nın Nürnberg şehrinde kadınlar kilisesi vaizi olarak görevlidir ve Kudüs’te hac ibadetini yerine getirmek istemektedir. Osmanlı imparatorluğunun başkenti İstanbul’dan Kudüs’e gitmek isterken,

⁵Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 7-10.

⁶<https://islam-akademie.de/index.php/koranwissenschaften/koranuebersetzung/156-deutsche-koranuebersetzungen-chronologische-bibliographie> (27.10.2022)

İstanbul'da üç yıl kalır. Okumaları esnasında İtalyanca bir Kur'an çevirisi eline geçer, Almanca'ya çevirmeye karar verir, çevirmeye başlar ve 1578 yılında bitirir.⁷

Yazılı bir çeviri olarak yapılmış Kur'an'ın Almanca çevirilerinin metni; kutsal kitap olması münasebetiyle kaynak ve erek dilin eşdeğerliliğini gözetmek adına oldukça özel bir metindir. Çeviri kayıpları, erek kitlenin algı eşdeğerliliği, çeviride anlam boyutu, metin dilbilimi ve çeviri süreci gibi Çeviribilim'in temel sorularına tezimize konu olan Kur'an'ın Almanca Çevirileri'nde cevap arayacağız. Almanya'da 1540-2000 yılları arasında yapılan Kur'an çevirilerinden örnek olarak seçtiğimiz on adet çeviriyi inceleyeceğiz. Bu çevirilerde genel bir okuma yaptıktan sonra bariz çeviri hatası olduğunu düşündüğümüz metinleri seçeceğiz, seçtiğimiz bu metinlerin diğer Kur'an çevirilerinde nasıl çevirildiğini araştıracağız; Kur'an Tefsir Usûlü ilkeleri ve Çeviribilim açısından inceleyerek en uygun çeviriye dair görüşümüzü açıklayacağız. Çeviri metninin kaynak metne en yakın olması bir yana, hedef metne dönüştüğünde, hedef kitle ile bir iletişime geçebilmiş olup olmamasını göz önünde bulundurmaya çalışacağız. Hedef çeviri metni, hedef kültürünün deyim, atasözü, hakikat ve mecaz ifadelerinde dolaşırken, kaynak metin ile eş değer olup olmamasına, kaynak metin ile karşılaşma buluşmasına bakacağız. Kaynak metin, bir çağrıda mı bulunuyor? Hedef çeviri metni de o çağrıda bulunabilmelidir. Kaynak metin bir bilgi aktarımı mı yapıyor? Hedef çeviri metni de o bilgi aktarımını yapabilmelidir. Kaynak metin bir duyguyu mu aktarmak istiyor? Hedef çeviri metinde o duyguyu aktarabilmelidir. Çok yönlü bir kaynak metin okuyuşu ile iç içe geçmiş anlam dalgalarını, kelime damlalarından, cümle bileşenlerinden çözerek, seyrelterek; bütüncül ve anlaşılır bir çeviri metninin ortaya çıkmasına hizmet edecek yöntemleri uygulamaya, araştırmaya, keşfe gayret edeceğiz.

⁷Hüseyin Yaşar, "Avrupa'da ilk Kur'an-ı Kerim Tercümeleleri ve İlk Kur'an-ı Kerim Baskıları", Diyanet İlmî Dergi, Cilt:35, Sayı:5, Ankara 1999, s. 104, 105.

C. KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ

Tezimizin konusu; “Çeviribilim ve Almanca Kur’an Çevirileri”dir.1540-2000 yılları arasında Almanya’da yapılan Kur’an çevirilerinden örnek olarak seçtiğimiz on adet çeviriyi inceledik. Bu çevirilerde genel bir tarama yaptıktan sonra belirlediğimiz metinlerdeki bariz çeviri hatalarını tespit ettik, karşılaştırmalı olarak nasıl ve niçin çevirildiğini araştırarak; Kur’an Tefsir Usulü ilkeleri ve Çeviribilim açısından analiz ettik. Kur’an Tefsiri, Alman, Arap Dili ve Edebiyatı gibi müstakil bilim dallarının sahasına ayrıntılı olarak girmekten sakınarak; Kur’an Çeviribilim zemininden uzaklaşmadık. Tezimizin özellikle kaynaklarını toplama noktasında Almanya ve ülkemizdeki kütüphanelerin imkânlarından istifade ettik. İhtiyaç olduğu durumlarda yurtdışındaki kaynaklardan da imkân nispetinde faydalanmaya çalıştık. Tez kuramımızın temeli; çeviridir. Çevirinin Kur’an metni, çevrilen dilin Almanca, muhatap kitlenin Avrupa toplumunun önemli bir aktörü olan Almanlar olması; doğu-batı diyalogunun dünya medeniyetine ve barışına katkısını önceleyen tezimizin kuramının çerçevesidir. Sadece kutsal kitap çevirilerinden kurulabilecek bir dünya; yok etmenin, üstün kalmanın hırsı ile bir birine bakan iki insanın varlığını taşıyacak kadar güçlü değildir. İnsan, tanrılaştırıldığı bir dünya da adil değildir. Sözde tanrılığını ilan eden her bir insanın yaktığı savaşın ateşi, yine insanı yakıp yok edecektir. İnsan, insanlığına geri dönmelidir.

Kur’an’ın Almanca çevirileri; Temel İslam Bilimleri ve Çeviribilim’in sunduğu kurallar bütünü ile muhatapın anlaması önceliğindeki usullere ne kadar uyabilmiştir? Kur’an’ın kök kelimeleri artsüremli anlambilim (Semantik) verileri tabanında Almanca’ya nasıl taşınmıştır? Çevrilebilmiş ve doğru anlaşılabilir mi? Çeviriler yayınlanabilmiş ise; döneminin siyasi, felsefi ve iktisadi fikri cereyanlarının ne tür etkisi ile karşılaşmıştır ve bu çeviriyi nasıl etkilemiştir? Doğu’nun Batı tarafından komplekslerden uzak bir bakış ile okunması nasıl gerçekleşir? Dini metin temelli bir

tanısmada, çatışma değil uzlaşma noktalarının belirlenebilmesi üzerinden yapılabilecek yeni tartışmalar başlatabilmeye ve bu tartışmalara sağlıklı bilgiler sunmaya ve insan hayatının öncelendiği adil bir dünya barışına, nasıl katkıları sunabiliriz? Tezimizde cevabını aradığımız sorulardan kavramsal alanla ilgili olanların cevaplarını ararken öncelikle bu kavramların ilgili oldukları alanlarda mevcut olan temel lügatların tespitini yaptık. Bu lügatlerden farklı dillerde kullanılanlardan öncelikle kendi dillerinde istifade etmeye çalıştık. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise tercümelerine müracaat ettik. Tespit etmiş olduğumuz bu manaları hem Kur'an'a, hem Kur'an öncesi döneme ve hem de Kur'an sonrası döneme ve günümüzdeki kullanımlara arz etmek suretiyle karşılaştırmalı bir metot takip ettik.

Tezimizde seçtiğimiz Almanca örnek Kur'an çeviri metinlerinin tefsir ile ilgili daha geniş, kuşatıcı ve derin anlamlarına ulaşmak istediğimizde ise; öncelikle Kur'an'ı dikkatli bir şekilde tetkik etmek suretiyle baştan sona bir tarama yaptık. Ele alacağımız konulara dair olan ayetlerin özgün manalarına ulaşabilmek için nüzul dönemini ve o dönemin şartlarını dikkate aldık. Bundan dolayı doğuşundan günümüze kadar olan Kur'an Tefsiri'nin kaynak eserlerini inceledik. Tezimizdeki konuları çalışırken istifade edebileceğimiz durumlarda internet sitelerinden de yararlandık. Böylece topladığımız tüm verileri dikkatli bir şekilde tetkik etmek suretiyle karşılaştırma, analiz ve sentez yöntemlerini uygulayarak çalışmamızı tamamladık.

I.BÖLÜM

ÇEVİRİBİLİM

1.ÇEVİRİBİLİM TANIMI, TARİHÇESİ, USÛLLERİ VE SORUNLARI

1.1.Çeviribilim Tanımı

“Çeviri”, “Çevirmen”, “Çeviribilim” kavramları 20.yüzyılda özgül niteliğini kazanmış kavramlardır. Hâlbuki insanoğlunun ilk meşgalelerinden biri olan “çeviri” eyleminin bu özerkliği alması görüldüğü gibi basit olmamıştır. Milattan önce 4000 yıllarına kadar tarihi yolculuğa çıkan, Süryanice kökenli bir kelime olan *tercüman*, erken bir dönemde Arapça’ya, daha sonra da Türkçe’ye girmiştir, İtalyanca ’da *dragomanno* ve Fransızca’ da *drogmanya* da *truchement* bu sözcükten türemiştir. Dolayısıyla çeviri eylemini yapan kişiye verilen *tercüman* ismi kadar çeviri işi de insanlık kadar eski olmakla kalmayıp, insanla yaşamış, dünyayı dolaşmıştır.⁸

Sözlükte çeviri; bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercümedir. Tercüme; Arapça aslı *terceme* olan bir kavramdır.⁹

Arapça sözlüklerde “Terceme” fiilinin mastarı olan “tercümetün” kelimesinin Türkçe’imizde “tercüme” olarak okur ve yazarız. *Bir sözü söylendiği dilde açıklamak, bir sözü başka bir dilde açıklamak, bir sözü bir kimseye ulaştırmak, bir sözü başka bir dile nakletmek, bir sözün anlamını diğer bir dilde dengi bir sözle aynen ifade etmek demektir.*¹⁰

Çeviri değişik kültür ve zamanlarda farklı şekillerde tanımlanan, çok anlamlı ve çok geniş kapsamlı bir kavramdır. Öncelikle çevirinin hem sonuç hem de süreç olduğunu söylemek gerekir. Buna ek olarak, çevirinin sadece yazılı değil sözlü alanı da kapsadığını unutmamak gerekir. Eski Türkçe’de yazılı çeviri yapana *mütercim* ve sözlü çeviri yapana *tercüman* isimleri verilerek iki ayrı fiilin farkı, ortaya özgün bir şekilde

⁸F. Sakine Eruz, *Çeviriden Çeviri Bilime*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2003, s. 17.

⁹Heyet, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 525.

¹⁰Heyet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 651.

çıkıyordu. Böyle bir ayırım genellikle diğer dillerde de vardır. Örneğin İngilizce’de; *Translation/interpreting*, Fransızca’da; *Traduction/interpretation*, Almanca’da; *Übersetzung/Dolmetschen*, İspanyolca’da; *Traducción/Interpretación* kelimeleri ile yazılı ve sözlü çevirmen ayırt edilir. Bundan başka çevirinin yazın çevirisi, teknik çeviri, bazı uzmanlık alanlarını kapsayan çeviriler, (hukuk, turizm, tıp gibi), altyazılar, bilgisayarla çeviri gibi birçok alt türü bulunmaktadır. Özet olarak çeviri; iki ayrı lisan ve irfan arasında; milletler arası dil köprüleri kuran bir ihtisas alanı olarak tanımlanabilir. Bu yönden çeviri kendi içerisinde uygulamalı sahalara ayrılan, ihtisas isteyen müstakil bir meslek dalı, zihni ve fikri bir ameliyedir.¹¹

Günümüz çeviri teorilerine göre çeviri; *gayeye götüren bir eylem türü* olarak ta tanımlanır.¹²

Amerika Birleşik Devletleri’nde her sene yayınlanan yayınlar içerisinde çevrilen eserlerin oranı yaklaşık %3 iken, bu oran Türkiye’imizde %50’nin üzerindedir. Bu araştırmaya göre çeviri ile yaşayan bir toplum olarak fikir ve eser dünyamıza yön veren bu ameliye üzerinde çokça kafa yormuyoruz. Ayrıca veriler bize çeviri eserlerden istifade etmenin yanında özgün eserlere yönelmenin de elzem olduğunu göstermektedir.¹³

Günümüzde *Çeviribilim* kavramı yerine James Holmes “*Çeviri İncelemeleri*” kavramını önermektedir. Holmes, Matematik, Fizik gibi kesin sonuçlar elde edilebilen disiplinler için “*bilim*” kavramının kullanılmasını savunur. Holmes bir anlamda çeviri çıktılarının bazen bir matematik kadar net olamayacağını savunmakla dilin doğasındaki esnekliğe kanımca vurgu yapmak istemiştir. Aslında bu esneklik çeviri tartışmalarında

¹¹Özlem Berk, *Kavramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2005, s. 101, 102.

¹²Sakine Eruz-Esen, *Akademik Çeviri Eğitimi-Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2008, s. 19.

¹³Edith Grossman, *Çeviri Neden Önemlidir? Çeviren: Ayşe Ece*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 7.

da daha geniş kabul görmüşlüğe dönüşebilmelidir. Türkiye 'de ise akademik camia “Çeviri İncelemeleri” yerine “Çeviribilim” kavramını tercih etmektedir.¹⁴

Çeviribilim; çevirinin eski ve yeni sahalarının incelendiği, pratik çeviri eğitimi veren, uygulamalı bir bilim dalıdır. Bu bilim dalının neredeyse sonsuz, sürekli gelişen bir uygulama alanı bulunmaktadır ve bu devingen alan sürekli güncelleştiğinden, değişikliklere açıktır. Kelime ve anlam kayıpları, kaymaları, daralmaları ve genişlemeleri bu anlamda hep birlikte bu süreçte düşünülmelidir.¹⁵

1.2. Çeviribilim Tarihçesi

“Tarihi vesikalara göre çeviri eylemi milattan önce 4500 yılına kadar dayanmaktadır. Hâlbuki yazının icadı ile başlayan bu vesikalardan önce de sözlü çevirinin varlığı kuvvetle muhtemeldir. İki farklı lisan mevzu bahis ise, o zaman doğal olarak çeviri eylemi ortaya çıkar. M.Ö. 4500 yıllarında çok dilliliğin hâkimiyetinde olan Mezopotamya’da çivi yazısıyla yazılmış iki ve üç farklı lisanı barındıran kil levhalar gün yüzüne çıkarılmıştır. Mezopotamya’da çeviri eyleminin hayatın bir parçası olduğu kabul edilmektedir. M.Ö. 3000 yıllarında eski Mısır’da da hummalı bir çeviri eylemi hâkimdi. “*Dragomane*” diye isim verilen çevirmenler; iş görüşmelerini yürüten, konusuna hâkim, bir “*uzman*” olarak vazife görüyorlardı. M.Ö. 2000-1000 yılları arasında esirlerde çevirmenlik yapıyordu. Ayrıca asillerden de çevirmen çıkıyordu. Çevirmenlerin, çeviriler dışında halkla kralın, ölümlülerle tanrıların arasında arabuluculuk yaptıklarına inanılan itibar sahibi kişilerdi. Tarihi vesikalarda Kapadokya’da M.Ö. 1800 yıllarında “*targumannu*” ismiyle meşhur çevirmenlerin varlığını kaydetmiştir. Ticaretin etkin rol oynadığı bu bölgede çevirmenlerin üye oldukları çevirmen loncaları da bulunmaktaydı. Anadolu’da da çok dillilik hüküm sürmüştür. Örneğin Karatepe, Aslantaş’ta (Adana/Osmaniye) M.Ö. 8. Yüzyıllarına

¹⁴Mine Yazıcı, *Çeviribilim’ in Temel Kavram ve Kuramları*, Multilingual Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2010, s. 17.

¹⁵Eruz, *Çeviriden Çeviribilim’e*, s. 71.

kadar dayanan Hitit Kalesi'nin girişinde Hititçe ve Fenikece yazılı metinler ortaya çıkarılmıştır. Fenikece metin çözümlendikten sonra hiyeroglifle yazılan diğer metin de çözümlenmiş ve Fenikece metninin çözümlenmesi ile henüz tam anlamıyla çözümlenmemiş olan, Anadolu'da M.Ö. 2000 yılının başlarına dayanan hiyerogliflerin tamamıyla günümüz dillerine çevrilmesine bir başlangıç olabilir.”¹⁶

Milattan önce 2000 yıllarında, Anadolu'da yaşayan Asur, Babil ve Hitit medeniyetlerinde uzman yazıcılar olan çevirmenler mevcuttur. Bu çevirmenler, çeviri bürosu olarak isimlendirebileceğimiz bu yerlerde, o devrin Mısır gibi yabancı ülkeleri ile yapılan yazı işlerini yürütürlerdi. Yazılı ve sözlü çeviri edimini betimleyen sözcükler diller arasında ayrı ayrı ifade bulmuştur. Örneğin 18. yüzyıla kadar Fransızcada çevirmen sözcüğü; *le truchement*, İtalyanca'daki *Il Dragomanno*, *Il Turcimanno*, Almanca'daki *Dolmetchen* ile ifade edilmiştir. Yani tercüme kelimesinin tarihi, Anadolu'da M.Ö. 2000 yıllarına kadar dayanmaktadır. Anadolu'da konuşulan Mitannice'de “*talami*” sözcüğü ile kullanıldığı, Türkçe *tilmac* sözcüğünün buradan geldiği ve *çevirmen* anlamı ile 13. yüzyılda *tolmetsche* şeklinde Macarca üzerinden Orta Yüksek Almancaya geçtiği iddia edilmektedir.¹⁷

Kutsal Kitabın ilk çevirileri olarak; M.Ö. 271 yılında çevrilen Yunanca *Septuagint* çevirisi ve M.S. 405 yılında çevrilen Latince *Vulgate* çevirisi olarak genel kabul görür. Bu çeviriler, çok eski tarihli olduğundan değerlidir. M.Ö III – M.S. IV'üncü yüzyılları arası Yunan kültürünün egemen olduğu Filistin'in bazı bölgelerinde ve Yunancanın, İbrânîce'nin yerine geçtiği devirde, Septuagint çevirisi Eski Ahit'in Yunanca konuşan İskenderiye topluluğu için yazılmıştır. Eski Ahit'in bilinen nüshalarının en eskisidir. Hatta geleneksel *massorah* denilen İbranice nüshadan bile

¹⁶Eruz, *Çeviriden Çeviri Bilime*, s. 22, 23.

¹⁷Rezzan Kızıltan, *Antik Çağdan 19. Yüzyıl Sonuna Kadar Edebi Çeviri Kuramları -1. Antik Çağdan Barok Çağın Sonuna Kadar*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 40, Sayı:1-2, Ankara 2000, s. 71-88.

oldukça eskidir. Bağımsız bir metne sahiptir ve herhangi bir nüshadan çevrilmiş değildir. Eski Ahit'in bu çevirisi ismini ise, yetmiş iki kişi çevirmen tarafından çevrildiği için “yetmiş” manasında Yunanca “*Septuagint*” sözcüğünden gelir.¹⁸

“Vulgate çevirisi ise M.S. 405 yılında St. Jerome tarafından, İbranice metinler esas alınarak Latince olarak hazırlanmıştır. Bu nüsha daha sonraları VII. yüzyılda dünyanın her tarafına yayılması nedeniyle “*Vulgate*” ismini almıştır. Bu çeviriyi Trente Konsili (1545–1563) 1546’da Katolik kilisesinin resmî çevirisi olarak kabul etmiştir.”¹⁹

Yahudiler, Ahd-i Atık’ın asıl dili olan İbrânice nüshasını (The Jewish Bible, The Hebrew Bible, Tanakh), Hristiyanlar ise milâttan önce III-I. yüzyıllarda yapılan Yunanca çeviriyi (The Greek Bible, The Septuagint, LXX) esas kabul etmektedir, ancak bu iki nüsha arasında farklar vardır. “*Vulgate*” (yaygın nüsha) ismi verilen bu Latince tercüme, Roma Katolik kilisesi tarafından 8 Nisan 1546 yılında Trente Konsili’nin dördüncü oturumunda yegâne muteber nüsha olarak kabul edilmiştir.²⁰

Çeviribilim tarihinde, Yunan ve Roma medeniyetleri dönemi; çeviri eylemlerinin incelenmesi ve yüksek düzeyde ilgi görmesi yönünden değerlidir. Bununla beraber, milattan sonra 529 yılında Makedonya İmparatorluğunun sona ermesiyle Atina okulu dağılmıştır. Atina okulunu bırakan Yunanlı bilginler ise, bilim ve felsefeyle ilgili bütün kitaplar ile İskenderiye okuluna yerleşmişlerdir. Hilmi Ziya Ülken (ö.1974) bu çok az sayıda kitabın çevrilerek ayrıca Hint, Uzak Doğu Felsefesi’nin de etkisiyle İslam Felsefesi’nin doğumuna sebep olduğunu iddia etmiştir. Ülken’e göre Yunan bilim ve Felsefesi’nin İskenderiye okulundan daha önce, Bizans Ortodoks kilisesinden kovulan birçok din adamı, filozof ve bilim adamı Süryaniler; Diyarbakır, Şanlıurfa ve Antakya’ya yerleşmişlerdir. Milattan sonra 9. yüzyılın birinci yarısına kadar

¹⁸Roy A. Rosenberg, *Judaism: History, Practice*, Fatih, USA 1991, 45; Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklara Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul 2001, s. 19-20.

¹⁹Baki Adam, *Yahudi Kaynaklara Göre Tevrat*, Seba Yayınları, Ankara, Haziran 1997, s. 27.

²⁰Ömer Faruk Harman, “*Kitâb-ı Mukaddes*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 2002, Cilt: 26; s. 75-76.

Yunanca'dan Süryanice 'ye; milattan sonra 9. yüzyılın ikinci yarısında da Süryanice'den Arapça'ya açtıkları manastırlarda çeviriler yapmışlardır. Zamanın Abbasi Halifesinin, “*Beyt'ül-Hikme*” bilgelik evi ismiyle ilk çeviri okullarını açmasıyla birlikte, çeviri eylemleri nitelikli bir şekilde devam etmiştir. Bağdat Okulu yaklaşık 200 yıl sonra kapanınca çeviri eylemleri Mısır, Mağrip'te, 11-12. Yüzyıllar arasında da Toledo okulunda sürdürülmüştür.²¹

Milattan sonra 12. Yüzyılda Toledo Çeviri Okulu, çeviri faaliyetleri sayısı, çevirmenleri ve çevresinde meydana getirdiği etkileri ile İspanya çeviri hareketinin ve dönemin Avrupa'sının merkezi olmuştur. Müslüman, Yahudi ve Hristiyan çevirmenler Toledo'da; Matematik, Astronomi, Tıp, Kimya, Tabiat, Tarih, Psikoloji, Mantık ve Siyaset kaynak eserlerini Latinceye çevirdiler. Bu mütercimler, başta Aristo (ö. MÖ.322), İbn Sina (ö.1037) ve İbn Rüşd (ö.1198) gibi Yunan ve Müslüman filozoflar ile Euclid, Batlamious, Calinos, Epigrad, Harezmi, Fergâni, Bettâni ve Butrucî gibi fizikçilerin eserlerini çevirmişlerdir. XIII. yüzyılda Müslüman yazarların Batılı ilahiyatçılar üzerinde yaptığı felsefi etki ve değişim sonucu yapılan Toledo Okuluna ait çeviri eylemleri, Ortaçağ Avrupası'nın İslâm'la ilgili bilgilerinin kaynağını meydana getirdiği söylenmektedir. İspanya dışında ve ondan bağımsız gelişen bir diğer çeviri hareketi ise Sicilya'da ortaya çıkmıştır. Afrikalı Konstantin, Tunus'tan getirdiği tıp kaynak eserlerini Salerno'da, Arapçadan Latinceye çevirtmiş, bu çeviriler kısa zamanda tüm İtalya'ya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Roma imparatoru II. Frederick, 1215'te tahta geçtiğinde Müslümanlarla yakın ilişkilere girmiştir. Palermo'daki Arapça hocalarından eğitim alan II. Frederick, İbn Rüşd (Averroes)'e hayranıydı. II. Frederick, İslam felsefe ve bilimlerini Avrupa'ya tanıtmak amacıyla 1224'te Salerno'da bir üniversite kurmuş ve buraya Hristiyan, Yahudi ve Müslüman

²¹Mine Yazıcı, *Çeviribilim 'in Temel Kavram ve Kuramları*, Multilingual Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2010, s. 43.

çevirmenler atayarak Latince ve İbranice çeviriler yaptırmıştır. XIII. Yüzyılda İtalya’da yoğunlaşan çeviri eylemleri daha sonra Fransa ve Avrupa’da yaygınlaşmıştır. Avrupa’da yoğun olarak XII-XIII. yüzyıllarda gerçekleştirilen bu bilimsel çalışmalar, Rönesans’ın alt yapısını oluşturmuştur. Bacon’dan Descartes’e kadar Aydınlanma Dönemi’nin filozof ve bilim adamları söz konusu çeviri döneminde yetişmişlerdir. Bu çalışmaların günümüz modern Batı medeniyetine ilham verdiğini söyleyebiliriz.²²

Osmanlı İmparatorluğu eğitim-öğretim dili Arapça, resmi dil Türkçe olup kuruluşundan itibaren bilimsel faaliyete büyük önem vermiştir. Ayrıca, Osmanlılarda on dördüncü yüzyılda başlayan ve on beşinci yüzyılda da sürdürülen dikkat çeken bir olay, özellikle tıpla ilgi olan eserlerin Türkçe yazılmasıdır. Osmanlı’da başta Fatih olmak üzere, padişahlar bilimsel çalışmaları ve bilim adamını desteklemişlerdir. Fatih’ten önce kaleme alınan eserler, genellikle çeviriler ve ansiklopedik nitelikte olmasına karşın, Fatih döneminde ve daha sonra yazılanlar, daha özgün eserlerdir.²³

Osmanlı İmparatorluğunda 16. yüzyıldan itibaren çevirmenlik kurumu bazı hususlarda vazgeçilmez bir unsur haline gelmiş; divan-ı hümâyun, eyalet, askeri, eğitim, yabancı elçilik ve konsolosluk çevirmenlikleri gibi dört ana kademede teşkilatlanmıştır. Johannes Gutenberg’in 16. yüzyılda matbaayı icat etmesi ile basım yayın faaliyetleri daha geniş kitlelere daha hızlı ulaşmıştır. Öyle ki; 16.yüzyılda reformcuların önemli temsilcisi, Hukuk ve İlahiyat eğitimi alan Martin Luther, 1522 yılında Yeni Ahit’i, 1534 yılında Eski Ahit’i Almanca’ya çevirerek halkın kutsal kitabı kendi okuduğu dilde anlamasını başlattı.²⁴

²²Şevket Yıldız, “Avrupa’da İlk Çeviri Hareketleri”, <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILDIZ-%C5%9Eevket-AVRUPA%E2%80%99DA-%C4%B0LK-%C3%87EV%C4%B0R%C4%B0-HAREKETLER%C4%B0.pdf> (28.06.2021)

²³Esin Kahya, *15.yy’da Osmanlılarda Bilimsel Faaliyetlerin Kısa Bir Değerlendirilmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, Yıl: 2003/1, s. 11-19.

²⁴Eruz, *Çeviriden Çeviri Bilime*, s. 27-32.

Cumhuriyet Türkiye'sinin en hummalı ve üretken çeviri eylemleri, 1940 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in öncülüğünde kurulan Tercüme Bürosunda başlamış; Sebahattin Eyuboğlu ve Nurullah Ataç başta olmak üzere, birçok müellif ve çevirmen katkı sunmuştur. Çoğunlukla Avrupa'da aydınlanmaya yol açtığı düşünülen Fransızca klasiklerinden 210, Almanca 90, İngilizce 65 ve diğer batı dillerinden toplam 604 eser Türkçe'ye çevrilmiştir. 20. yüzyılda özellikle teknoloji ve uluslararası iletişim bağlamındaki gelişmelere bağlı olarak çeviri ihtiyacı artmıştır. Alanlarında uzmanlaşmış, yayın çevrelerinin beklentilerine cevap verebilecek çevirmenlerin olması gerekliliği, çeviriye dair yöntem bilgisi eğitimi bu çevirmenlere verecek daha etkin bir kurumsallaşmanın önemli olduğuna dair görüşler öne çıkmıştır. Avrupa ise bir adım önde giderek, 1940'lı yıllarda ilk Çeviribilim Enstitülerini kurmuş, çeviri ile ilgili incelemeleri artık akademik mecralara nakletmiştir. Özellikle de 1980 yılından sonra yapılan pratik saha çalışmaları, çevirinin özerk bir ihtisas alanı olduğunun kabul görmeye başlamasında mühim bir rol oynamıştır.²⁵

Almanya'da 1965 yılında, Leipzig'de ilk kez uluslararası Çeviribilim kongresi yapılmıştır. Günün koşulları gereği dil bilimi ağırlıklı yapılan bu kongreyi izleyen dört kongrede "Çeviribilim'in özgül konumuna" uygun sorunlar tartışma konusu olmuştur.²⁶

Çeviribilim; Sosyal Bilimler alanı olarak, Filoloji ve dil bilimi alanlarından ayrılmasını, 1970 yıllarında başardı. Bu tarihlerden itibaren bağımsız bir bilim dalı oldu ve disiplinler arası bir çalışma yöntemini özümsemi. "Çeviri olgusunu" açıklamak için filolojik, dil bilimsel ve eğitim bilimsel yöntemler yeterli olmamaktaydı. James S. Holmes, "*The Name and Nature of Translation Studies*" isimli makalesiyle, 1972 yılında, bu yeni bilim dalının ismini perçinledi ve müzakereye açtı. Böylece pratik ile

²⁵Sergül Vural Kara, *Tarihsel Değerlendirmeler Işığında Türkiye'de Çeviri Etkinliği*, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Haziran 2010, s. 99.

²⁶Eruz, *Çeviriden Çeviri Bilime*, s. 134.

eşdeğer sürdürülen çeviriye özgün teori ve betimleyici çalışmalar netice vermeye başladı.²⁷

Çeviriden Çeviribilim'e, yeni bir bilim doğdu. Çeviribilim neye yarar? Çok sayıda ve çoğu kez çelişkili zorlamaları hesaba katmak durumundaki çevirmende, giderek gerçek ruhsal blokağlar doğuracak çeviri güçlüklerine çare bulmaya yarayabilir. İki hatta çok sayıda zorlama ile karşılaşan çevirmen, yüz yüze geldiğı sorunu dışa vurmak, onu kavramsallaştırmak hatta sadece dilselleştirmek gereğini duyacaktır. Bu işi de bir çözüm bulacağı, yani kesin bir çözüm getireceğı noktaya kadar götürecektir.²⁸

1.3.Çeviribilim Usûlleri

Tarihi serencamında çeviri üzerine yapılan kafa yormaları ve yöntem arayışlarını milattan önce ikinci yüzyıla kadar gerilere götürerek Cicero ile başlatabiliriz. Milattan sonra ise; Hieronymus (348-420), Martin Luther (1483-1564) ve F. Schleiermacher (1768-1834) ile devam eden ve 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar süren fikir fırtınası, özünde; *sadık çeviri-özgür çeviri* iş görürlüğü üzerine usûl teklifleri şeklinde özetlenebilir. Hedef metin, çevirinin yapıldığı kaynak metne sadık kalması veya serbest olması ölçüsünde yapılan tartışmalar güncelliğini korumaktadır. Çeviri üzerine yapılan tartışma ve araştırmalarda hedef kitle ile iletişim gibi diğer bilim dallarının da devreye girmesi olumlu olmuştur.²⁹

Cicero, orijinal olanın taklit edilmesinden uzak durulmasının lüzumuna vurgu yapmıştır. Çevirmenin, bir bakıma hatip gibi dinleyicilerine göre pozisyonunu tayin etmesini önemsemiştir. Kelimesi kelimesine tercüme değil, anlam tercümesini benimsemiştir. Ancak felsefi, dini vb. metinlerde ıstılahların ve fikirlerin doğru ve aslına uygun olarak diğer dile nakledilebilmesinin kelimesi kelimesine tercüme ile

²⁷http://ceviribilim.com/?page_id=1496 (28.06.2021)

²⁸Jean-Rene Ladmiral, *Genel Çeviribilim Sorunları*, Fransızca'dan Çeviren: Mehmet-Sema Rifat, *Çeviri Seçkisi II Çevri(bilim) Nedir?*, Sel Yayınları, İstanbul 2012, s. 145,146.

²⁹ <https://core.ac.uk/download/pdf/14524579.pdf> (28.06.2021)

mümkün olacağını savunmuştur. Çeviri kuramları üzerine fikir üreticilerinden diğer bir öncü isim olan rahip, tarihçi ve çevirmen Hieronymus, kutsal metinlerin çevirisinde, sıralanışı bile gizem içeren kelimelerinin, kaynak metne bağlı kalarak çevrilmesini savunmuştur. Ancak kutsal metinlerin dışında Cicero gibi, o da kelimesi kelimesine tercümeyle değil, anlam tercümesini savunmuştur. Kutsal metinlerde Cicero'nun bile sadık çeviriyi o dönemde savunması manidardır. Felsefi metinlerde ve dini metinlerde kelimesi kelimesine çeviri oranının yüksek olması, çevirinin anlaşılır olma sorununu da bir o kadar tartışmaya açık hale getirecektir.³⁰

Çeviribilim, yeni bir bilim dalı olması sebebiyle; usûlleri çoğu zaman her bir kuram sahibine, çevirmene, çevriye, kaynak ve hedef dillere, kültürlere, çeviri amaçlarına göre farklılık arz edebilmektedir. Çeviribilim'de usûl, çeviriden sonra teşekkül ettirebilmiştir. Hâlbuki önce usûl belirlenip sonra belirlenen ve cumhurun kabul ettiği bu Çeviribilim usûlü ışığında çeviri yapılsaydı bugün daha çok çevriye göre usûlü değil, usûle göre çeviriyi tartışabilecektik. Hal böyle olunca, göç yolda dizilmiştir. Bizde ise Çeviribilim'i; bu sahada yazılan eserlerin çevirilerinden öğrenmeye çalışmakla yetinme ve bu alanda yeterli derecede kendi mefkûremizde ıstılah üretimi yapamamaktan olsa gerek, kavram kargaşası yaşanmaktadır. Genel olarak Çeviribilim'i; *Kaynak Odaklı Çeviribilim/Dilbilimsel Yaklaşım*, *Süreç Odaklı Çeviribilim/İşlevsel-İletişimsel Yaklaşım* ve *Erek Odaklı Çeviribilim/Betimleyici Yaklaşım* adlandırmasıyla üç ana başlıkta toplayabiliriz.

³⁰<https://www.nettercume.com.tr/ceviri-kurami-ve-cesitleri-nelerdir/> (28.06.2021)

a) *Kaynak Odaklı Çeviribilim/Dilbilimsel Yaklaşım:*

Sözlüklerde; kaynak metni hedef kültüre çevirirken kaynak metne bağlılığı ön planda tutan, hedef kültürün ihtiyaçlarına göre değil kaynak metnin çizdiği sınırlara göre yeterli ancak çoğu zaman hedef kültür okuyucusu tarafından anlaşılması güçleşebilen sözcüğü sözcüğüne çeviri şeklinde isimlendirilen tercüme tipi olarak tarif edilir.³¹

Berk'e göre; bu yüzyılın son çeyreğine kadar genel olarak dini metin çevirilerinde bu tip kullanılmış ve çeviri tartışmaları da sadece bu metinler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Söz konusu metinlere verilen yüksek statü ve buna bağlı olarak atıf yapılan dokunulmazlık ve değişmezlik sıfatlarından beslenen bir çeviri yaklaşımı söz konusudur. Netice itibari ile kaynak metnin, hedef kültürde “aynı”sını meydana getirmeyi hedefleyen bir tercüme metni oluşturma endişesi taşınmıştır. Çeviri ancak “aslı”nın bir kopyası olabildiğinde değerli hale gelmiş, sadakat kavramı da yalnızca hedef metnin asıl metne olan benzerliği, ya da mütercimmin asıl yazara olan bağlılığı derecesinde kabul görmesi önemsenmiştir.³²

Çeviriler, bir dönem erek okurun daha iyi anlayabilmesini sağlamaktan çok, kaynak metne ne derece “sadık” kaldığıyla ölçülmekteydi. Bunun için de kaynak metinle örtüşmesi gereken eşdeğer bir anlam, metnin yüzeysel yapısıyla da uyumlu olan dilsel bir aktarım söz konusuydu. Böyle durumlarda çevirmen edilgen bir konumda olup, önündeki metni olabildiğince az kayıplar vererek çevirmesi gerekiyor ki; verilecek kayıpların azlığı, metnin güvenilirliğiyle ilişkilendiriliyordu. Hâlbuki çeviride sadece kaynak metin tek başına bir taraf değildir. Okur ve çevirmenin de bu işin içinde olması gerekiyor.³³

³¹<https://www.uludagsozluk.com/k/kaynak-odakli-çeviri/> (28.06.2021)

³²Özlem Berk, *Kavramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2005, s. 48.

³³Faruk Yücel, *Çevirinin Tarihi*, Çeviribilim Yayınları, İstanbul 2016, s. 237.

Yazıcı'ya göre; Çeviribilim'de Araştırma Modelleri başlığı altında; *Karşılaştırmalı Model, Süreç Odaklı Model, Uygulama Alanına Yönelik Model* isimlendirmeleri de yapılmaktadır. Çeviribilim'de inceleme usûl ve tipleri araştırma materyaline göre değişir. Karşılaştırmalı ve nedensel incelemede genellikle *artsüremli* usûl kullanılır. Bu usûl, incelemenin başta çeviriler olmak üzere somut veriler üzerinde uygulanacağı anlamındadır. Yani bu teklif edilen tipler ürün odaklı bir incelemeyi icbar eder. Süreç odaklı çeviri tipinde ise, hem *eşsüremli*, hem de *artsüremli* usûl uygulanabilir. Model ve yöntem arayışı çeviri işinin tabiatındaki devinimden olsa gerek veya en güzele ulaşma isteğinden de olsa hep konuşulmuştur.³⁴

b) Süreç Odaklı Çeviribilim/İşlevsel-İletişimsel Yaklaşım:

Çeviri faaliyeti esnasında hedef kültürü ön plana alarak kaynak metindeki verileri hedef kültüre uyarlamayı temel alan, daha çok hedef kültürdeki okuyucuyu öne çıkaran çevirilerdir. Kaynak metne sadakat düşüncesi biraz gevşetilmiştir.³⁵

Çeviri süreci; çevirinin dilsel ve metinsel yönünden ziyade, içeriği ve biçiminin³⁶ çözümlenmesidir. Bununla beraber iletişim özelliği ön plana alınarak kaynak metnin, hedef metin olarak yeniden meydana getirme işlemi ile diğer Çeviribilim usûllerinden ayrılmaktadır.³⁷

Wolfram Wilss'e göre çeviri; çıkış dilindeki bir metinden varış dilindeki olabildiğince eşdeğer metne giden bununla birlikte metnin içi ve dış görünüşü ile anlaşılmasını zorunlu kılan bir metin işleme ve metni yeniden kelimelendirme evresidir.³⁸

³⁴Yazıcı, *Çeviribilim'in Temel Kavram ve Kuramları*, s. 21.

³⁵<https://www.uludagsozluk.com/k/kaynak-odakli-ceviri/> (28.06.2021)

³⁶Biçem: Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği ya da bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi. Geniş bilgi için bkz. <http://www.tdk.gov.tr/index.php> (28.06.2021)

³⁷Berk, *Kavramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, s. 48.

³⁸Wolfram Wilss, *Übersetzungswissenschaft: Propleme und Methoden*, Stuttgart: Klett 1977, s. 72.

Almanya’da Katharina Reiss’in 1970 yılında üzerinde durduğu metin türleri ve dil işlevleri ile Hans Josef Vermeer tarafından 1978 yılında öne sürülen Skopos kuramı, Çeviribilim dalına yeni bir bakış getirmiştir. Reiss’e göre her metin türü ayrı bir işlevi yerine getirir. Çeviri sürecinde önemli olan kaynak metnin tüm işlevlerini değil, birincil işlevini yansıtmaktır. Bu birincil işlevi belirleme işi, çevirmenin kararına kalmaktadır. Hangi dil işlevine hangi metin türü, hangi metin türüne hangi çeviri yöntemi uygulanmalıdır?³⁹

İşlevsel çeviri kuramları çerçevesinde “çeviri edinci” ön plana çıkmıştır. Çeviri edincine sahip olan uzman çevirmen; yaratıcı, çeviri olgusuna bilişsel yaklaşan, doğru çeviri kararları alabilen, kültür bilgisine sahip ve metin oluşturmada ehildir.⁴⁰

“Vermeer “amaç” anlamına gelen Yunanca “Skopos” sözcüğünü kullanarak, çevirinin amacı kavramına teknik bir terim niteliği kazandırmak istemiştir. Çevirmenin görevini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi için, çevirinin amacı ve bu amacın nasıl yerine getirileceği önceden belirtilmelidir. Vermeer, Skopos kavramını üç farklı anlamda değerlendirir; “çeviri süreci” ve bu sürecin amacı; “çeviri ürünü” ve bu ürünün işlevi; “çeviri yöntemi” ve bu yöntemin amacı olarak gruplandırmıştır. Her eylem bir amaç yüküdür, çevirinin de çeviriye ilişkin eylemlerden biri olarak bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekir. Ayrıca çeviri eylemine konu olan asıl eserin yazarı da eserini belli bir hedef için telif etmiştir. Çevirinin Skopos’unu yani “amacını” işveren ve çevirmen görüşerek belirler. Çevirmen uzman kişi olduğundan işverene; çevirinin hangi amaçla, ne zaman ve nasıl yapılacağı konusunda önerilerde bulunmalıdır. Sadakat de çevirmenin işverenle ortak belirleyeceği amaca koşut olarak kaynak metne, ya da hedef metne yönelik olması mümkündür.”⁴¹

³⁹Berk, *Kavramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, s. 50-52.

⁴⁰Eruz, *Çeviriden Çeviribilim’e*, s. 55.

⁴¹Berk, *Kavramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, s. 55-57.

Yetkili kılınan çevirmen, okur ile arzu edilen iletişim imkânının meydana gelmesi için, hedef kitlenin kültür kodları göz önünde tutularak çeviride gerekli ayarlar yapabilir. Okura yönelik olan iletişimin ön plana çıktığı durumlarda, genel olarak anlaşılır olmaya dayalı “*yerelleştirici*” bir çeviri yöntemi savunulur. Fakat çeviride iki kültüre özgü olan metinler söz konusu olduğundan, bunlar arasında ortak bir yapılaşma gerekmektedir. Bu nedenle çeviri eylemi karmaşık bir edim olarak görülmektedir. Çevirmen bu karmaşık edimde bir uzman olarak okura karşı bir sorumluluk taşıyarak, bu doğrultuda çeviri görevini görenlerle ortak bir çalışma yürütmelidir. Bu çalışmanın sonucunda istenildiği biçimde kültürler arası bir iletişim yaratılmaktadır. Örneğin bu modele göre belli bir dünya/siyasal görüşe bağlanmış bir yayınevinin yaptırmayı düşündüğü çeviriyi benzer görüşleri paylaşan bir çevirmene yaptırmayı beklenir. Aksi durumda çelişkilerin/anlaşmazlıkların çeviri sürecinde çıkması kaçınılmazdır. Bunu böyle kabul edecek olursak, bu sefer de farklı fikirlerin karşı karşıya gelmesinin mümkün olmadığı ideolojik bir çeviri bağnazlığı ile karşılaşmamız mümkün olabilir. Erek odaklı bir çeviri yaklaşımında anlam tartışmasının önemini yitirerek, yerini çevirinin amacına bıraktığı savunulabilir. Reiss/Vermeer, çevirilerde çeviriye başlamadan önce, çevirinin amacını belirlenmesini şart koşmuşlardır. Wills’e göre; kaynak metni göz ardı eden bu yaklaşım, tehlikeli, gerçek dışı, hatta “*emperyalistçe*”dir. Skopos kuramında karmaşık bir edim olan çeviri, bir çevirmenle başlayan, kaynak metni işleve uygun dönüştürmeyle devam eden ve erek okurda istenilen etkide son bulan bir süreci içermektedir. Çeviri geniş bir okur kitlesine seslenecek ise, dilinin anlaşılır olmasına, kapağının ilginç olmasına, kâğıt, baskı kalitesinin okurun beklentilerini karşılayabilmesine, arka kapakta resimlerin konmasına, tanıtımın uygun yerlerde yapılmasına dikkat etmelidir. Çocuklara yönelik çevirilerde, yaş gurubu da önemlidir, bu etmenlerin çevirinin amacına ulaşmasındaki işlevi hiç kuşkusuz yadsınamaz. Bütün bu kararlar; çevirmenin, çeviri edim ve kuramında

belirleyici olmasına, kaynak metin yazarı kadar bir metnin oluşumunda söz sahibi olmasına sebep olmuştur. Böylelikle çevirmen, özel bir konuma gelmiştir. Bu özel konunun gerçekleşmesi, çevirinin amaca uygun bir işlevi sağlayabilmesi, ancak alanında uzman bir çevirmenle olasıdır. Çevirmenin uzmanlığı, onun metne gerektiğinde *müdahale/değişiklikler* yapabilme yetisine de sahip olmasını da içermektedir. Bu da onu aynı metnin ikinci bir yazarı konumuna getirmektedir. Çevirmenin aldığı kararlara göre kaynak metni değiştirmesi, çevirinin *temelsiz/keyfi* biçimde olmaması gerektiğine işaret edilmektedir. Burada çevirmenin kaynak metni, hedef metne doğru aktarmak adına kaynak metne bir yönden bağlılığı mümkündür. Çevirmenin karar verme özgürlüğüne sahip olması, aynı zamanda karar verme gücünü de gerekli kılmaktadır. Skopos'ta kaynak metin değil, erek okurun çeviride ölçüt alınması gerekmektedir. Bir çevirinin kabul edilebilirliği, onun erek kültürde göreceği amacına bağlıdır. Bunun en iyi göstergesi, amacına ulaşmayan ya da *istenilen etkiyi okurda yaratmayan bir çevirinin* “başarısız” olarak kabul edilmesidir. Ne var ki, Skopos kuramının çeviriye iletişimsel ve işlevsel yaklaşımı da kuramın edebi metinlere uygulanabilirliğini azaltmaktadır. Çünkü bir çevirinin iletişimsel anlamda işlevini yerine getirebilmek için yerelleştirici, okur odaklı, anlaşılır olma koşullarını göz önünde bulundurması gerekir. Buna karşın estetik kaygılar taşıyan edebi metinlerin bu koşullara her zaman uyması beklenemez. Bilindiği gibi, metin türleri arasında en karmaşık ve tartışmaya en açık olanı edebi çevirilerdir. Skopos kuramının edebi ve bilimsel metinlerde kaynak metne bağlı bir ölçütün olmaması, çevirinin okur açısından güvenilirliğine zarar verebilir. Ayrıca, *içerik/bilgi* amaçlı olan bilimsel metinlerde bilginin tam olarak çevrilmemesi, çevirmenin kaynak metindeki bilgiyi değiştirmesi, ya da bazı bilgileri metinden çıkarması, metnin bilimselliğine/doğruluğuna gölge

düşürebilir. Bütün bu riskler göz ardı edilmeden, süreç odaklı çeviri modelini; çeviriyi muhatap kitle ile etkin bir iletişime geçmek istemesi ile önemseyebiliriz.⁴²

c) Erek Odaklı Çeviribilim/Betimleyici Yaklaşım:

İsraili çeviri teorisyeni Gideon Toury'nin ve Itamar Even-Zohar'ın çoğul dizge teorisinden hareketle ortaya attığı erek odaklı çeviri teorisine göre, *çeviri amaca yönelik bir eylemdir* ve ancak erek dizgede muteberdir. Kaynak metnin ürettiği problemlerden çok erek metnin sunduğu çözümler dikkate alınır. Ancak çeviri metnin kaynak metinle olan münasebeti de küçük görülemez. Çevrilmiş olan hedef metin ve kaynak metin arasında tür ve derece bakımından incelenmesi zorunlu olan bir eşdeğerlilik münasebeti vardır.⁴³

Kaynak metin, salt kaynak kültür için üretilmiş özelliktedir. Erek metin ise, hedef kültür, hedef metin kodlarına göre oluşturulmuş bambaşka ve yeni bir metindir. Çevirmen, çeviri sürecinde "*kaynak metin dokunulmazlığını*" dikkate almaz, çünkü onun ürettiği metin tamamıyla hedef kültür için oluşturulan, nerdeyse özgün bir metin vasfındadır. Gaye ise erek metnin hedef kültürde oluşturulmasıdır.⁴⁴

Toury'nin hedefinin, erek odaklı çeviri usulünü teklif etmekten ziyade, Çeviribilim sahasındaki araştırmaların dikkatini "çevirilere" yöneltmek isteği görülür.⁴⁵

Belli bir kültürde ve dilde bir kaynak metnin birden fazla versiyonu olabilir ya da bir kaynak metin birkaç dilde üretilmiş olabilir. Yine orta çağ çevirilerinde olduğu gibi birkaç kaynaktan derlenmiş bir kaynak metin söz konusu olabilir ya da bir başka dildeki bir çeviri kaynak olarak kullanılmış ve bu durum kimi nedenlerle gizlenmiş olabilir. Ayrıca yazarın kendi metnini çevirmesi durumunda da kaynak metnin kimliği belirsizleşebilir. Bütün bu gibi olgular, kaynak metnin kimliğinin saptanmasında

⁴²Faruk Yücel, *Çevirinin Tarihi*, Çeviribilim Yayınları, İstanbul 2016, s. 225-308.

⁴³ Berk, *Kavramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, s. 58, 59.

⁴⁴Eruz, *Çeviriden Çeviribilim'e*, s. 52.

⁴⁵YAZICI, *Çeviribilim'in Temel Kavram ve Kuramları*, s. 131.

dikkatle incelenmelidir. Bir çeviride erek dilin zamanla değişebileceği ve yeniden çevrilmeye ihtiyaç duyabileceği unutulmamalıdır.⁴⁶

“Even-Zohar’a göre; bir metin hiçbir zaman kendi başına var olamaz. Kelime dizinleri, metnin tamamında, merkezinde ve etrafındaki diğer metinler ile oluşturduğu bir ilişkiler ağı içerisinde. Bu işleyen ve art süremlî bakış açısı “eş değeri” ve “yeterlilik” tariflerini değiştirmekte, tarihsel ve bağlamsal hale getirmektedir. Bu da betimleyici çeviri araştırmalarının başlangıç noktası olarak kabul edilir. Toury, değer yargılarından uzak, nesnel bir disiplin olarak yapılandırmaya çalıştığı betimleyici çeviri araştırmaları çerçevesinde, çeviri metinlerin erek kültüre ait edebiyat ve kültür dizgeleri içinde yer aldığı varsayımından yola çıkmıştır. Çeviriyi hedef kültürün bir parçası kılması ve böylece kaynak metin ve kaynak kültürü ikinci bir yere koymuş, çeviriyi incelemeye kaynak metinden değil, çeviri metinden ve hedef kültürden başlamak gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu akımın Çeviribilim’e bir katkısı olarak sözde çevirilerin Çeviribilim’in araştırma konusu haline gelmesidir. Çeviriler çoğu zaman, yeni fikirleri ve yazın çeşitlerini hedef kültüre ilk getiren metinlerdir. Yeniliklerin kabul görmesinde, okurların çevirilere karşı daha hoşgörülü olduğu bilinir. Bu sebeple yazarlar yenilikçi yazın çeşitlerini ya da fikirleri özgün eser yerine, çeviri eserde takdim etmeyi seçebilirler. Öte yandan kimi dönemlerde yazarlar eserlerinde ifade ettikleri veya savundukları fikirlerinden dolayı sansüre ya da tahkikata uğramak istemediklerinde eserlerini çeviri olarak yayımlayabiliyorlar. Çeviriyi sömürgecilik sonrası bağlamda ele alan Tejaswini Niranjana da Çeviribilim’in nesnellik kaygısını eleştirerek bu alanın gerçeği sorunsuz, hemen uzanıp kavranabilecek bir olgu olarak gördüğü düşüncesini savunur. Sömürge döneminde yapılan çeviriler aracılığıyla Batı’nın çeviri kavramını sorunsallaştıran kitabında verdiği örneklerle, Toury’nin çevirilerin erek kültürün bir

⁴⁶Cemal Demircioğlu, *Çeviribilimde Tarih ve Tarih Yazımı Doğu Batı Ekseninde Bir Karşılaştırma*, Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi, İstanbul 2016, s. 62-63.

parçası olduğu görüşünü çürütebilecek veriler sunmakta, çevirinin erek kültürdeki bir gereksinimden kaynaklanmadığı, sömürgeci güçlerin bir dayatması olarak yapıldığı durumlara örnekler vermektedir.”⁴⁷

“Görüldüğü gibi erek odaklı çeviri kuramı olarak geçen Vermer’in Skopos ile betimleyici kuramlar olan Toury’nin Betimleyici ve Even-Zohar’ın Çoğuldizge çalışmaları her ne kadar birbirinden farklı yaklaşımlar ileri sürseler de, her ikisi de geleneksel olan kuralcı, sınırlayıcı, yargılayıcı bir çeviri anlayışına karşı Çeviribilim’de yeni bir paradigma yaratmışlardır. Skopos kuramı öznelliği ve çeviri sürecini odak almasına karşın, betimleyici kuramlarda nesnellik ve çeviri ürünlerinden hareket edilmiş, her iki kuramda da çeviri kendi koşulları bağlamında irdelenmeye çalışılmıştır. Skopos’ta çevirinin biçimlenmesinde, değerlendirilmesinde çevirmen ve okurun belirleyici olmasına karşın, betimleyici kuramlarda normlar ve dizgeler arasındaki güç ilişkilerinin konumu ön plana çıkmıştır. Bu da Skopos’un dolaylı olarak “insan-merkezci” ,betimleyici kuramların ise “çevre-merkezci” olduklarını doğrulamaktadır fakat iki kuramda da bu merkezlerin çıkış noktasının erek kültür olması, bu kuramların farklı açılardan birbirini tamamlamalarına neden olmaktadır.”⁴⁸

⁴⁷Şehnaz Tahir Gürçağlar, *Kapılar Çeviri Tarihine Yaklaşımlar*, Scala Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 19-25.

⁴⁸Yücel, *Çevirinin Tarihi*, s. 309.

1.4. Çeviribilim Sorunları

Almanca “*Die innere Sprachform*” olarak ifade edilen; Türkçe’ye “*iç konuşma formu*” olarak çevirebileceğimiz istilahın üreticisi Wilhelm von Humboldt, Shakespeare’i Almanca’ya çeviren A.W. Schlegel’e 23 Temmuz 1796 da yazdığı mektupta “*Bana her zaman bütün tercümelemler imkânsız bir ödevin çözümlenmesini denemek gibi gelir. Zira her mütercimim daima iki noktada muvaffak olamaması, bocalaması mukadderdir: Ya kendi milletinin zevkini ve dilini feda ederek orijinale pek sadık kalır yahut kendi milletinin hususiyetlerine sıkı sıkıya bağlanarak orijinali feda ederler.*” diyor.⁴⁹

Dillerin farklı dünya görüşlerini, medeniyetleri ifade etmeleri, özellikle her dil içerisinde mevcut olan bir anlatım yolunun, biçiminin farklılığının, bir dilden diğer dile çeviriyi zorlaştıran başlıca sebeplerdir. Kesin hükümleri, sade olayları anlatan cümlelerin bir dilden başka bir dile anlamının nakli zor değildir. Örneğin “*Buradan geçmek yasaktır!*”, “*Posta ücreti, alıcıya aittir.*” gibi cümlelerin anlamları tam korunarak bir başka dile çevrilmesinde bir sorun yoktur. Ancak deyimlerin, atasözlerinin, sanat yapıtlarının, özellikle şiirlerin çevrilmesi zor, bazen de imkânsızdır. Yazarlar ve özellikle halk ozanları, kendilerini okumayı ve dinlemeyi sevenlerin üzerinde tesirli olabilmek için dilde anlaşılmanın ötesine geçerler. Kelimeleri; çeşitli anımsamalara sebep olacak, yeni hayallere ve hislere meydan verecek şekilde, farklı anlamlarla kullanırlar. Bu yüzden şiir dilinin “*dil içinde ayrı bir dil*” olduğu savunulur. Bir konuşma yaparken ve konuşmayı dinlerken zihnimiz, kelimeler arasında dilin kalıplarına ve mantığına uygun bütünleştirme işlemleri yapar. Örneğin “*taş*” kelimesinin sekiz farklı anlamından hangisi olduğunu, cümle içindeki kelimelerle ve zihnimizde gerçekleştirdiğimiz bir hesap neticesinde anlamaya çalışırız. Eğer *taşı düşmüş yüzük* deniyorsa burada “*süs eşyasından değerli taş*”, *Ali taş düşürüyormuş*

⁴⁹Necip Üçok, *Genel Dil Bilim (Lengüistik)*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2004, s. 34.

dendiğinde “böbrek taşı”, *bu bana taş* dendiğinde de eski deyimle “tariz” anlamı kullanılmıştır. Deyimleri, atasözlerini ve kalıplaşmış öğeleri bir dile tam karşılığını bularak çevirmek bazen imkânsızdır. Şayet bunları kelimesi kelimesine çevirecek olursak, taşıdığımız dilde tuhaf, anlamsız ve karışık bir anlatım ortaya çıkar. Örneğin; *Sultan Ahmet’te dilenip, Ayasofya’da sadaka vermek* gibi deyimleri başka dillere çevirmek, o dildeki insanların böyle bir deyime karşılık deyimleri yoksa onlar için bu anlatım tuhaf olacaktır ve Türkçe olan bu deyim çevirmeye kalksak bile anlayamayacaklardır. Genel olarak her dil, konuşanlarının dil birliğini sağlayarak düşüncelerini anlatmaya yeterli görülür. Ancak anlatım yöntemlerinin farklılığı, çeviri söz konusu olunca, problemlere yol açar. Yabancı dilden kendi dilimize veya kendi dilimizdeki cümleleri yabancı dile çevirirken; çoğu kez kendi dilimizle düşünür, kendi kelimelerimizin sınırlarına giren anlamları, kendi dilimizin sözdizimini ister istemez ana kural sayarız. Hâlbuki çeviri işinde başarılı olabilmek için her iki dilin anlatım yollarının ve imkânlarının çok iyi bilinmesi, öncelikle metnin çok iyi anlaşılması, sonrada bunun öteki dilde en iyi biçimde ve nasıl anlatılabileceğinin planlanması gerekir.⁵⁰

Çevirmenin kaynak dilin ortamı üstüne geniş bilgisi, hedef kültürde yanılığını ve yorum yanlışlarını önleyici, olumsuz etkenleri dengeleyici bir vazife görür. Ama bu yeterli olmaz. Anlatımın da seslenen kişilere uygun düşmesi için bu kişilerin, değinilen konuya ilişkin ön bilgileri olup olmaması çevirinin başarısını büyük ölçüde etkiler. İstılahları yoğun diller söz konusu olduğunda, bu istılahlara hâkim olmak düz anlamı aktarabilmenin temel şartıdır. Şiir çevirisinde; “gösteren” de işe karışır, sesler, nağmeler ve bunların ahengi çevirmenin karşısına çıkan zorluklardır. Böylece bazen çeviri imkânsızlaşır, yorum yapma mecburiyeti hâsıl olur. Çünkü kelime hem mana hem de ses olarak taşınması gereken nesne haline gelir. Metnin, mısraının veya beytin derin

⁵⁰ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara 2015, s. 75-77.

anlamı ise nerdeyse içerdiği kelime sırası dışında mevcudiyetini kaybeder. Kaynak dildeki bir kelime ya da ıstılahın hedef dilin şekilsel yapısında bir karşılığı olmadığına da çevirmen bilemediğinde- başvuru göstergesel nakilden olabildiğince kaçınmak çevirmenin görevidir. Bu durum belli bir yoğunluğa ulaştığında dilin iç dengesini sarsan bir uygulama olur. Şu kadar var ki bazı yakınlık ya da benzerliklerin bazı durumlarda, beklenenin aksine, yanıltıcı etkileri olabilir. Bu aşamada çevirmenin zorlukların üstesinden gelmede şahsi kabiliyet ve sezgisinin çok mühim bir rolü vardır. Makine çevirisinden ziyade çevirmenin çevirisinin tercih edilmesinin sebebi bu kabiliyetleridir.⁵¹

“Kimine göre çeviri doğuştan gelen bir yetenektir. Örneğin yazılı çeviri yapmak için mutlaka yazılı metinlere yatkın bir yazar olmak gerekir gibi düşünceler savunulabiliyor. Sakine Eruz’a göre çeviri, çeviri tecrübesiyle başarılacak bir eylemdir ve bu çeviri tecrübesi eğitimle elde edilir. Başka bir söyleyişle, her iş gibi çeviri de gayret isteyen, çokça tecrübe gerektiren bir faaliyettir. Diğer faaliyetlerden farkı uzman bir çevirmenin en az iki farklı dil tecrübesine sahip olmasıdır. Çeviri eylemi yüksek düzeyde zihinsel gayret gerektiren bir iştir. Çeviri tecrübesi, çeviri yapabilmenin ön koşuludur ki bu tecrübenin oluşması çevirmenin kültür alt yapısı ile olur. Bu kültürlerden ilki çevirmenin genel kültürü, diğeri ise yaptığı meslekte kazandığı ve çeviri eğitiminin tamamını içine alan bir kültür olmak mecburiyetindedir. Böylelikle çevirmen neyi, ne zaman yapacağını bilen ve önce zihninde oluşturduğu çeviri eylemini sorgulayan, sonuçlara göre işlevsel kararlar almaya mahir bir uzmandır. Çevrilen metni kuşatan kültür katmanlarını içten dışa doğru, çevirmen bireyden başlayarak sıraya koyarsak; çevirmenin bireysel kültürü, çevirmenin içinde bulunduğu küçük toplumun kültürü, mesleğinden kazandığı kültür, toplumsal kültür, yerleşmiş küresel kültür ve en

⁵¹Berke Vardar, *Dilbilim Açısından Çeviri*, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, TDK Yay., Sayı: 322, Ankara 1978, s. 70, 71.

dışta küresel kültürdür. İletişim durumuna göre, aslında içiçe olan bu kültürlerden biri ya da birkaçı aynı anda baskın çıkabilir. *Çeviri iki ayrı kültürü yeterince tanımak, iki ayrı dili yeterince bilmek ve çeviri yöntemlerini yeterince kullanabilmektir.* Çeviri sürecinin basamaklandırılması; *okuma/duyma/anlama* [Kaynak kültür], *özümseme* [Çevirmenin belleğinde oluşan düşünsel metin], *metin üretme* [Erek kültür] şeklindedir. Bunların gerçekleşmesi için önkoşul ise *çeviri edincidir*. Metin, çevirmenin zihninde nasıl anlam kazanıyor? Çevirmen, “*kaynak metin-hedef metin-hedef metnin okuru*” zincirinde bir çeşit *araokurdur*. Bu anlamda çevirmen, okur olarak kaynak metni anlamlandırmakla mükelleftir. Ancak metin ile çevirmen arasındaki etkileşim, gerçek bir okurla metin arasındaki etkileşimden daha farklıdır. Öncelikle yazılı metinlerde okur, metni istediği gibi yorumlama özgürlüğüne sahiptir. Başka bir söyleyişle okur, metnin türü ve işlevine göre metni anlamada farklı tutumlar izleyebilir. Çevirmenin ise kaynak metne ve hedef metne karşı; kaynak metni hedef kültüre işlevsel bir şekilde aktarma sorumluluğu mevcuttur. Çevirmenin ürettiği metin erek kültürde işleyen bir metin olmak mecburiyetindedir. Bu durumda kaynak metni okurken aklına gelen bütün işlevsel olmayan çağrışımları eler. Başka bir deyişle, çevirmen metni okurken çevirinin iç ve dış bağlamına göre sürekli sağlamalar yapar, kararlar alır ve bu kararlara göre çevirisini oluşturur. Uzmanlık bilgisi dendiğinde ise iki tür bilgiden yola çıkabiliriz. Bunlardan ilki çevirmenin kendi alanı, yani çeviri ya da Çeviribilim ile ilgili edindiği bilgidir, ötekisi ise uzman olduğu alanla ilgili bilgidir. Örneğin; bir hukuk metnini çevirmek için çevirmenin Çeviribilim’de kuram ve yöntem bilgisinin yanında, hukuk alanında aldığı temel bilgileri güncelleştirmesi gerekmektedir. Bu durumda çevirmen erek odaklı çeviri kuramlarını bildiği, çeviride hangi araştırma yöntemlerini kullanacağını ayırmasına varabildiği ve hukuk alanında aldığı çeviri eğitimini güncelleştirdiği oranda çevirisini işlevsel kılabilir. Çeviri edincinin oluşmasındaki ilk basamaklardan biri de öğrencinin *dil/kültür duyarlılığı* kazanmasıdır. Her sözcüğün

içinde, dil düzeyine ve yakın bağlamına göre değişik anlamlara dönüşebilme potansiyeli gizlidir. Sözcüğün anlam kazanması için, sözcüğün bağlama gereksinimi bulunmaktadır. Bu bağlamlardan en önemlisi metnin içine yerleştiği “*metin türü*” bağlamıdır. Aynı sözcük değişik metin türlerinde değişik anlamlara gelebilir. Çevirmen kaynak metnin anlamsal boyutunu zihninde çözümler ve tüm çeviri normlarını dikkate alarak önce zihninde “*sessiz bir metin*” oluşturur ve bu metni farklı araç, gereç ve ortamlar yoluyla erek kitleye aktarır. Bunlar ses, yazı ya da işaret dili olabilir. Çevirmen duruma göre işlevsel çeviri kararları alan bir uzmandır. Bütün bu eylemlerde bulunabilmesi için çevirmenin kendini sürekli geliştirmesi gerekir. Ancak Hönig’in de belirttiği gibi gerekli alt yapı sağlanmadan çeviri hiçbir zaman “salt” çeviri yaparak öğrenilmez. Burada “*alt yapı*” kavramından çeviri edincini yapılandıran donanımı anlıyoruz. Çeviri edincine sahip bir uzman çevirmen; çeviri kuramları, araştırma yöntemleri, karar verme yetisi, çeviri amaçlı metin çözümleme, metin üretme gibi konularda ehildir. Çeviri uygulaması yapılan alana yönelik uzmanlık bilgisi derken örneğin bu alan hukuk ise; hukuk bilgisi, hukuk metni geleneği, teknik alanda bilgi, teknik metin geleneği, metin kültürü, uzmanlık kültürü, dil ve kültür duyarlılığına sahip olmak, kaynak ve erek dilin değişik kültür katmanlarını bilmektir. Kuşkusuz çevirmenin çeviri işine yetenekli olması ve bu işi sevmesi ön koşuldur, ancak kendini geliştirmeyen bir sanatçı gibi çevirmen de kendini sürekli geliştirmeyen yeni teknikler öğrenmez ise yok olmaya mahkûmdur. Çeviri kendini sürekli yenilemektir.”⁵²

⁵²Sakine Eruz-Esen, *Akademik Çeviri Eğitimi Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2008, s. 211-214, 217, 220, 226, 229, 230.

2.ALMANYA'DA DİLBİLİM VE ÇEVİRİBİLİM

Hint-Avrupa dil ailesi içine giren Germence'nin batı kolundaki Almanca; başlıca iki koldan iki lehçe grubundan oluşur: *Yüksek Almanca* ve *Aşağı Almanca*. Yüksek Almanca'nın ilk belgeleri İ.S. VIII. Yüzyıla kadar uzanır. Yüksek Almanca'nın evreleri: 1) 800-1100 yılları arası *Eski Yüksek Almanca*, 2)1100-1500 yılları arası *Orta Yüksek Almanca*, 3)1500'lü yıllardan günümüze kadar da *Yeni Yüksek Almanca* olarak gösterilmektedir. Yeni Yüksek Almanca'nın yazı dili, Martin Luther'in (ö.1546) İncil çevirisine dayanır.⁵³

“Martin Luther, 10 Kasım 1483 yılında Almanya'nın Saksonya eyaletinin Eisleben kasabasında fakir bir maden işçisinin oğlu olarak doğdu. 1488 yılında Mansfeld'deki Latin Okulu'na başladı. 1501 yılında Erfurt Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kayıt oldu. Yabancı dillerde ve tartışmalarda öyle usta oldu ki, arkadaşları ona “*filozof*” lakabını taktılar. Luther; Kutsal Kitap'ın tamamını ilk kez Erfurt Üniversitesi'nin kitaplığında gördüğünü söyler. *Kutsal Kitap yasak değil, ancak pahalıydı ve sadece yüksek teoloji öğreniminde okunuyordu*. 1505 yılında üniversiteyi bitirdi ve *Felsefe Öğretmeni* olmaya hak kazandı. Luther öğretmenliğinin yanı sıra babasının isteği üzerine hukuk okumaya başladı, ancak bu iş ona ağır geldi. Yakın bir arkadaşının ani ölümü düşüncelerini daha da ağırlaştırdı. Nihayet 1506 yılının sonbaharında yoksul, ahlaka uygun ve itaatli olmayı vadederek tam bir keşiş oldu. Okumalarını sürdürdü ancak içindeki huzursuzluk gittikçe artıyordu. Luther Wittenberg Üniversitesi'nde *Felsefe Profesörlüğü*'ne getirildi. Bununla birlikte Wittenberg manastırının keşişi oldu. Luther'in eğitimine 1510-1511 yıllarında gerçekleşen Roma yolculuğu için ara verildi. Roma yolculuğundan büyük bir üzüntü ve sıkıntı içinde döndü. Erfurt Manastırı'ndakilerle arası açıldığı için oradan ayrılıp Wittenberg'e taşındı.

⁵³Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara 2015, s. 75-77.

Wittenberg Üniversitesi profesörü John von Staupitz'in büyük ısrarları sonunda teoloji doktorası yapmayı kabul etti ve 1512 yılında teoloji doktoru unvanını aldı. Bundan sonra felsefe profesörlüğünden teoloji profesörlüğüne atandı. Luther teoloji doktoru unvanı aldıktan sonra çeşitli görevlerle uğraşan Staupitz, Katolik üniversitelerinde nadir görülen Kutsal Kitap profesörlüğünü Luther'e bıraktı. Ayrıca onu *Augustinusçu manastırların* müfettiş yardımcısı yaptı. Sert ve titiz bir müfettişti; on bir manastırın başkanıydı. Hem manastırda, hem de kent kilisesinde vaaz veriyordu. Her yıl yaklaşık 170 vaaz veriyordu. Vaazlarında Kutsal Kitap'ın yorumu üzerinde yoğunlaşıyordu. Zamanının Kutsal Kitap yorumlarını gerçeğe aykırı, önemsiz laflar olarak değerlendiriyordu. Kutsal Kitap'ın her sözcüğünün arkasında, sözde daha derin mecaz bir anlamın bulunduğunu ve kitabın gerçek düşüncelerini insan düşüncelerinin arkasına saklayan yorum yöntemlerini tenkit ediyordu. Kutsal Kitap'ın Latince tercümesiyle yetinmeyip Eski Ahit'in İbranice ve Yeni Ahit'in Yunanca metinlerini araştırdı.”⁵⁴

“1500-1600 yılları arası Alman Dilbilim ve Edebiyatında Hümanizma hareketi olarak isimlendirilir. Bir fikir ve kültür akımı olan Hümanizma, aslında İtalya'da milliyetçi bir akım olarak başlamıştır. 1300 yıllarında Avrupa'nın iktisadi yönden en ileri ülkesi olan İtalya'da yeni bir şehir kültürü başlar. Ekonomik gücün verdiği güvenle Romalıların; askeri yenilgilerin ezikliğinden sıyrılmaları gerekiyordu ayrıca savaşçı Germenlerden ekonomik bakımından olduğu gibi, kültür mirası yönünden de üstün olduklarını kanıtlamak zorundaydılar. İtalyan hümanistlerinin eserlerinin çevirilerinden okunduğu Almanya'da, eski Roman- Yunan'a karşı bir ilgi belirir. Alman hümanizma hareketinin ilk kültür merkezi Viyana ve Nürnberg olup, bu akımı var gücü ile destekleyen ise Kayzer I. Maximilian'dır.”⁵⁵

⁵⁴Ali Erbaş, “*Protestan Reformu ve Martin Luther*”, Dinler Tarihi Derneği Yayınları/3, Ankara 2002, s. 199-201.

⁵⁵Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 13-16.

“1600-1700 yılları arası “Barok”; sanatın ve hayatın fazla ince tezahürlerine verilen bir isim olarak Jacob Burkhard tarafından Alman sanat ve kültür tarihine kazandırılmıştır. Edebi türlerin barok devrindeki gelişimi şöyle olur: ağırlık nazımda ve dramdadır. Roman ise şövalye ve kahramanlık romanlarından uzaklaşıp, burjuva konularına eğilen romanlardır. Savaşçı kahraman yerini; hayat tarzı veya dünya hakkında kafa yoran, düşünen bazen de alaya alan bir anlatıcıya bırakır.”⁵⁶

“Gürsel Aytaç’a göre; 1700-1800 yılları arası “Akıl Çağı, Aydınlanma Devri” inde; Barok çağının, Otuz Yıl Savaşlarından bitkin ve perişan çıkan insanı, kendisine mistisizmin, koyu mezhep taraftarlığının ve öbür dünyaya dönük bir kötümserliğin faydası olmadığını yaşayarak öğrenmişti. Bundan sonra takip edilecek yegâne yol; akıl yoluydu. 1767-1785 yılları arası “*Sturm ve Drang, Deha Çağı*” olarak Aydınlanma Devrinin eleştirici mentalitesini bir yana bırakıp dehayı, orijinal dâhiyi (Orginal Genie) ideal olarak kabul etmektedir. Jean-Jacques Rousseau’ya göre; ahlak düşüşü kültürün ve medeniyetin ilerlemesiyle orantılıdır, tarih bir soysuzlaşma sürecidir. Yaratıcının elinden çıktığı haliyle her şey iyidir ama insanın eline geçince bozulmaya başlar. Rousseau’nun ünlü parolası “*Tabiata dön! (Zürück zur Natur!)*” dür.”⁵⁷

“1786-1832 yılları arası “*Alman Klasisizmi (Die Klassik)*” olarak isimlendirilir. Avrupa’da bu yılların en önemli politik olayı Fransız ihtilalidir. Fakat Alman Edebiyatı için pek etkili olmamıştır. Goethe ile Schiller 1790 yılından itibaren, Fransız İhtilali karşısında, politikadan uzak bir edebiyat fikrinde birleştiler. Devrin sanat ve kültür hayatının belirleyicisi siyaset değildir. Tersine kültür kavramı devletin de üstünde tutulmuştur. Klasik devrin ideali; akıl-duygu dengesine ulaşmış ölçülü insandır.”⁵⁸

⁵⁶Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 39-42.

⁵⁷Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 115-116.

⁵⁸Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 139-140.

“1798-1835 yılları arası “*Romantizm*” olarak isimlendirilir. Duygu, düşünceden kat kat üstün tutulmuştur. Romantizmin insanı bu dünyaya olduğu gibi, öbür dünyaya da bağlı olduğu miktarda *tam insan* değerini kazanmıştır. Kendi kendini yetiştirmek, bu nedenle erdem sayılmıştır. Romantik şair Fr. Schlegel’e göre; *Tanrılaşmak, insan olmak ve kendini yetiştirmek anlamdaş kavramlardır*. Eğitim ideali, Goethe’de kendini bulduğu gibi evrensel kültürdür. Uzmanlaşıp tek alanda sınırlı kalmamak gerekir. Ahlakta ise *ödev* yerine *şahsiyet* önem kazanmıştır. *Sollensethik (görev ahlakı)* değil, *Seinsethik (Var olma ahlakı)* muteberdir. Romantizm insanın yalnızlığına karşıdır, beraberlikte, arkadaşlıkta insanı bütünleyici, geliştirici bir güç bulur. Romantik şairler sıkı arkadaşlıklarıyla bu fikirlerini hayata geçirmişler ve üretkenliklerinin buna bağlı olarak arttığını savunmuşlardır.”⁵⁹

“1820-1850 yılları arası Alman siyasal ve kültür tarihinde “*Vormarz Devri*” olarak isimlendirilir. 1848 devrimi öncesidir ki, 1815 yılında Viyana Kongresiyle başlar. Viyana Kongresi de, 1789 Fransız İhtilalinin uzantısı olarak kabul edilebilir. Almanya, Avusturya, İtalya ve Fransa’da baş gösteren politik kıpırdanmalar, kaynağını Fransız İhtilalinin ruhundan alıyordu. Avrupa’da ilerleyen Napolyon’a karşı Alman istiklal savaşları, Almanya’da ulusal birlik ruhunu uyandırmıştı. Fakat milli karakterlerde bir devlet teşkili, Avrupa’nın siyasal görüntüsünü büyük ölçüde etkileyecekti. Hanedanlık geleneğini savunanlar, demokratlaşma doğrultusunda bir gelişmeden çekiniyorlardı. İşte bu sosyal ve siyasal konjonktürde oluşan ve ana çizgileriyle iki zıt yönde ilerleyen edebiyata *Vormarz Devri* denir. Kültürel yönden de Alman İdealizminin ve Romantizminin en önemli şahsiyetlerinin ölüm tarihleri 1830’lara rastlar. Goethe 1832 yılında, Hegel 1831 yılında, Schleiermacher de 1834 yılında ölmüşlerdir.”⁶⁰

⁵⁹Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 236-237.

⁶⁰Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 285-286.

“1850-1900 yılları arası “*Realizm (Realismus)*” olarak isimlendirilir. Gerçeğin sanat eserinde objektif bir şekilde yansıtılması anlamına gelen Realizm, edebiyat tarihinde çeşitli çehrelerle sık sık karşımıza çıktığından, dar anlamda realizm akımını sınırlamak için *poetik realizm (poetischer Realismus)* veya *burjuva realizmi (bürgerlicher Realismus)* terimleri kullanılmaktadır. Başarısız 1848 İhtilali’nden sonra edebiyatta görülen başkalaşma, *Biedermeier* ve *Das Junge Deutschland*’dan önemli noktalarda ayrılan yeni bir ekolün doğmasını sağlamıştır: Şiirsel Realizm. Realist edebiyatın başlıca konuları; devlet, toplum ve sosyal sorunlardı. Bu mevzuları hakkını vererek, eserlerde yer vermek için sosyal ilişkiler konularında detaylı malumat zorunlu idi. Çevre henüz Natüralizmdeki gibi gaye değildir; ama insanın dünyasıyla mücadelesini aydınlatması için önemlidir. Realist edebiyatın odak noktasını insan oluşturur. Realizm, sosyal statünün önemini anlamış bir ekoldür. Mali güç ve kültür seviyesi ilişkileri de artık bir sorun olarak ele alınmaktadır. Din, hayatın güçlüklerini ortadan kaldırmaya yetmediği için, ondan uzaklaşmıştır. İnsan fizik ötesi ilişkileri dışında ele alınmaktadır. Tanrı ve kader kavramlarının yerini dünyanın kendisi almıştır. Realizm insanı maddi güçlerle savaş halinde ele alır. Bu savaş, daha baştan bireyin aleyhine hükmedilmiştir. İnsan bunu bilir; ama savaşmakla görevli hisseder kendini. Gerçeklere ve determinizme başkaldırma ve onlara karşı bir iç bağımsızlık; insana ancak ahlak normlarını yaşattığı takdirde vaat edilmektedir. Demek ki Realizm, klasik devrin ahlak yasalarıyla bağıntıyı korumaktadır. Realist üslup, büyük ölçüde konuya ve nesnelere bağlılık gösterir. Coşkunculuk ve yüceltme gibi aşırılıklardan kaçınır, ölçüdür, soğuktur, yontulmuştur. Bu orta hallilik, içinde bireysel üsluba imkân verecek şekilde çeşitlilik gösterir. Geleneğe bağlılık, her şeyden önce Goethe’nin yaşlılık çağı nesrine hayranlık vardır. Realist edebiyat ürünleri çoğunlukla nesirdir. Roman türü doruğa eriştirilmiştir.”⁶¹

⁶¹Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 369-371.

“1880-1900 yılları arası “*Natüralizm*” olarak isimlendirilir. Alman edebiyat dünyasında 1880 yılından itibaren başlayan tenkitlerde, realist materyalist eğilim hâkim olmaya başlar. Hart kardeşlerin kurduğu *Kritische Waffengange* dergisi bu konuda çığır açıcı olduğu için 1882 yani derginin kuruluş yılı, natüralist ekolün Almanya’da başlangıcı olarak kabul edilir. Ekolün düşünce ve felsefe alanındaki hazırlayıcılarının da kimler olduğunu bilmekte fayda var. Bunlar biyolojide ihtilal yaratan öğretisi ile Charles Darwin(1809-1882), ahlak tasarımlarının bile kalıtımla geçen tecrübelerin ürünü olduğunu ileri süren Herbert Spencer (1820-1903), davranışlarının iyi ya da kötü oluşunu, sonuçlarının topluma faydalı veya zararlı oluşuna göre değerlendiren John Stuart Mill’dir. Her iki İngiliz filozofu da Auguste Comte’un (1798-1857) Pozitivizmine dayanmakta ve tecrübeyi, bilginin esası olarak kabul etmektedir. Tabiat bilimlerinde uygulanan metot idealini insan varlığı ve toplum konularına da yaygınlaştıran Pozitivizm, deneye ve akla dayanmayan her türlü idealist spekülasyonu reddediyordu. Sebep-sonuç bağlantısını esas tutarak bireyi üç faktörün ürünü görüyordu: Soy(*race*), çevre (*milieu*) ve zaman koşulları (*temps*). Bilim dalları arasında birinci dereceyi tabii bilimler almaktaydı. Sosyoloji onlarla ilişki içinde olduğu ölçüde geçerli sayılıyordu. Psikolojide biyolojinin akraba alanı olmuştu. Düşünce dünyasında, tabii bilimlerden farklı bir sebep-sonuç bağlantısı bir determinizm hakim kılınmıştı. Tarih ve sosyal görüşlerde Karl Marx’ın öğretisi, yön verici nitelikteydi. Emperyalist devlet, bireyi ve alt tabakayı baskı altında tutan bir kuvvet olarak görülmekteydi. Gelişimi gerçekleştiren kahramanlar bireyler değil, gruplar, sınıflar olabiliyordu. Almanya’da Natüralizm hazırlayan politik, sosyal ve ekonomik ortama gelince: 1871 yılı, Alman siyasal tarihinde bir dönüm noktasıdır.1870’te Fransa’ya karşı yapılan savaş, Kuzey ve Güney Almanya Devletlerinin birleşme gereğini doğurmuştu. 1871’de II. Wilhelm, Alman İmparatorluğunu ilan ederek bunu gerçekleştirir. *İkinci Alman İmparatorluğu (Zweites Deutsches Kaiserreich)* adıyla anılan bu Alman Birliği, Birinci

Dünya Savaşına kadar sürecektir. 1870'lerin başında Almanya, Fransa'ya olan galibiyetinden sonra önemli bir ekonomik hamle yapmıştır. Endüstrileşme hızlı şehirleşme süreci, burjuvanın zenginleşmesine, sermayenin tekelleşmesine sebep olmuştur. Bu durum sosyal sınıfların ayrışmasına, zengin fakir sınıfları arasındaki iktisadi uçuruma sebep olmuştur. Bismarck'ın son yılları ile II. Wilhelm devrine rastlayan Natüralizm, sosyal yönden bir başkaldırma çağı olmuş ve bu başkaldırış sanat zevkinde de belirgin bir hal almıştır.⁶²

“XVI. yy.-XVIII. Yüzyılın ilk yarısı; “*Öncüllerin Yetiştirilmesi*” başlığı ile Alman Çeviri Geleneğinin birinci aşaması olarak kabul edilir. Yeni Yüksek Almanca'nın yazı dilinde olduğu gibi, Alman kültür tarihinde Çeviribilim'in temelleri de XVI. Yüzyılda Martin Luther'in Yeni Ahit'i tercümesi ile atılır. 1534'te Wittenberg'de Hans Lufft tarafından yayımlanan bu tercüme, Alman dilinde bütünlük sağlamak açısından önemli bir rol oynayan Yeni Yüksek Almanca'nın tekâmülünde dönüm noktası olarak kabul görmüş, hatta Almanlar arasında “*XVI. Yüzyılın en önemli yazınsal olayı*” sayılmıştır. Böylece yüzyıllardır beklenen olay gerçekleşmiş, Almancalaştırılan İncil, Alman toplumunu ortak bir eğitim tabanına kavuşturmuştur. Luther, 1530'da kaleme aldığı “*Sendbrief von Dolmetschen*” adlı manifestosunda, Kutsal Kitap tercümesinde Alman halkının bütün kesimleri tarafından anlaşılmayı önemseydiği için, Saksonyalı yöneticilerin, kralın, halkın dilini kullandığını, aynı zamanda kendi betimleme gücünden yararlandığını söyleyerek süreç öncesi tercüme kurallarını dillendirir. Luther'e göre bir çevirmen, iyi bir eğitime olduğu kadar, güçlü bir yüreğe ve kişiliğe de sahip olmalıdır. Luther'in bu düşüncelerini XVII. Yüzyılda izleyen, dönemin dil bilgini Justus Georg Schottel (1612-1676) çeviriyi, Alman toplumuna yabancı bilgi ve becerileri kazandırabilecek, bu toplumun eğitimine katkıda bulunarak onları zenginleştirebilecek bir araç olarak görmektedir. Bunun yanı sıra Schottel, çeviri

⁶²Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 429-431.

Yüzyıla kadar süregelen ve anadil konusunda tutuculuğu simgeleyen “*anadil sendromu*” nun esiri de olmamıştır. Herder’e göre; her dil bir “*anadil*” dir ve diller eşsizdir, birbirinden üstün değildir. Üstelik Herder Alman diline yabancı kelimelerin girmesini de destekler, Alman toplumunda *kaynak metne bağlılık ve özgürlük* tartışmasını iyice canlandırır. Ayrıca ona göre *her okuma bir çeviridir*. Böylece Alman çeviri geleneğine çok önemli yeni bir açılım getirdi. Bu dönemde çeviri geleneğinin yerleşmesine mezkûr şahsiyetlerle birlikte, Johann Jacob Bodmer (1698-1783), Johann Jacob Breitinger (1701-1776), Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781), John Wolfgang von Goethe (1749-1832) gibi önemli şair ve yazarlar da çeviri hakkındaki görüşleriyle katkıda bulunmuşlar; *çeviride eşdeğerlik, bağlam, çeviri eleştirisi, çeviri ve kültür ilişkisi, yazar/okur/çevirmen ilişkisi* gibi önemli konuları yapıtlarında tartışmışlardır.

XVIII. Yüzyılın ortaları –XIX Yüzyılın ilk yarısı; “*Ustalar Dönemi*” başlığı ile Alman çeviri geleneğinin ikinci aşaması olarak kabul edilir. Bu dönemde gelenek, Wilhelm von Humboldt (1767-1835) ve Friedrich Schleiermacher (1768-1834) gibi ustaların fikirleriyle yeşerir ve olgunlaşır. Humboldt, düşünceyi anadilin belirlediği inancını taşır ve kişinin ancak anadili ile dünyayı kavrayabileceğine inanır. Bu durumda ona göre çeviri yapmak, çözümü olmayan bir problemle uğraşmak demektir. Humboldt’un öne

sürdüğü *çevirinin olanaksızlığı* inancına karşı Schleiermacher, çevrinin her şeyden önce bir *anlama* ve *anlatma* olduğunu savunur. Ayrıca yalnızca diller arasında gerçekleşmesi de gerekmez, dil içi farklı ağızlarda ve farklı düzeylerde insan grupları arasında da çeviri mümkündür. Yorumbilim (Hermeneutik) olarak adlandırılan, Schleiermacher'ın savunduğu usulde, çevirmenin kendini yazarın yerine koymalıdır, onun gibi düşünmeli, onun gibi hissetmeye çalışmalıdır. Ancak bu sayede onu, yani “*kendine yabancı olan*” anlayabilir. Metni anlayabilmenin yolu ise yorumbilimsel döngüden geçmektedir. Metnin parçalarını anlayabilmek için metnin bütünü bilmek, metnin bütünü anlayabilmek için de parçalarını tanımak gerekmektedir. Bu durumda çevirmen, metnin en küçük birimlerinden, sözcüklerinden başlayıp dil bilgisi kurallarına metne gitmeli, sonra yine metinden en küçük birimlere dönmeli ve “*yorumbilimsel döngüyü*” tamamlamalıdır. Schleiermacher ayrıca, *Übersetzer* (Yazılı çeviri yapan mütercim) ve *Dolmetscher*(Sözlü çeviri yapan tercüman) kavramlarını işlevleriyle açık seçik olarak tanımlayarak, birbirilerinden ayırır. Metin türlerinin çeviri yöntemlerini belirleyebileceği görüşünü ileri sürer. *Sanat metni* ile *bilim metni* olarak tanımladığı metinlerde okurun yazara götürülmesi fikrini, *gündelik kullanım metinlerinde* ise yazarın okura götürülmesi fikrini benimser. XIX. Yüzyılın ortaları-XX. Yüzyılın ilk yarısı; “*Tartışmalar Dönemi*” başlığı ile Alman Çeviri Geleneğinin üçüncü aşaması olarak kabul edilir. Jacob Grimm (1785-1863), Friedrich Nietzsche (1844-1900), Karl Vossler (1872-1949), Arthur Schopenhauer (1788-1860), Walter Benjamin (1892-1940), Ullrich von Williamowitz Moellendorf (1848-1931), Rudolph Borchardt (1877-1945) ve Franz Rosenzweig (1886-1929) gibi ünlü düşünür ve yazarların yer aldığı bu aşamada *bir fetih olarak çeviri*, *kültür emperyalizmi olarak çeviri*, *öncül dil kavramı*, *çevirilerin gerekliliği ve olanaksızlığı* gibi konular irdelenir. Bu dönemin en belirgin özelliği, geleneği oluşturan kişilerin, aynı zamanda dönemin dünya görüşünü etkilemiş ünlü yazar ve felsefecilerden olmasından kaynaklanır. Bu dönemde gözlemlenen çeviri

yaklaşımları, felsefi temellere dayandığı için köklü, derin ve çok boyutlu olmuş ve etkilerini bu kadar uzun zaman koruyabilmiştir.1960'lı yıllardan günümüze Alman Çeviribilimciler, çeviri konusunda; dil dizgeleri, metin, işlevleri, Yorumbilimsel açıdan ve çok boyutlu ele alan yaklaşımlar olmak üzere toplam beş alanda yoğunlaşmaktadır.”⁶³

Translatoloji[Çeviribilim],yorumlama ve tercüme bilimidir. Alman bilimsel söyleminde *çeviri çalışmaları*[*Translatiönswissenschaft*] terimi hâkimdir. Bazen basitçe *çeviri* bilimi olarak da anılır, ancak tam anlamıyla bu adlandırma, aynı zamanda Çeviribilim'e ait olan *yorumlama* bilimini hariç tutar .⁶⁴

Dil hem *artsüremli* hem de *eşsüremli* bir var oluştur. Dilin tarihi süreç içerisindeki tekâmülü ya *artsürem* ile mevcut yaşadığı tarihten bağımsız olarak geriye doğru belli bir dönemdeki görüntüsü, ya da *eşsüremi* ile şimdiki geçmişi yansıtmasıyla iki yönlü bir gerçekliktir. Kullanılan her şey gibi dil de değişir, gelişir, durmadan yenilenir. Herhangi bir dilin her hangi bir kesiminde değişimler belli bir kıvama ulaşınca yeni bir dizgeye ve yeni bir değerler düzeyine geçilir. Kimi zamanlarda o derece değişimler olur ki, yeni bir dil ortaya çıkar ve artık yeni bir isimle söylenir. Örneğin halk Latincesi yayıldığı çeşitli bölgelerde tarihi süreçte evrim geçire geçire Fransızca, Portekizce, İspanyolca, İtalyanca, Rumence vb. dillere dönüşmüştür.⁶⁵

⁶³Nedret Kuran, *Çağdaş Alman Çeviribilimcilerinin Yaklaşımları, Çeviri ve Çeviri Kavramları Üstüne Söylemler*, Düzlem Yayınları, İstanbul 1995, s. 34-38.

⁶⁴<https://de.wikipedia.org/wiki/Translatologie> (29.10.2022)

⁶⁵Berke Vardar, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2001, s. 117,118.

3.DİNİ METİNLERDE ETKİLİ ÇEVİRİBİLİM USÛLLERİ VE KUR'AN METNİ

3.1.Dini Metinlerde Etkili Çeviribilim Usûlleri

Metin nedir? Sözlüklere baktığımız zaman en sade bir tanım olarak metin; bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü olarak tarif ediliyor. Metinlerin çeşitleri veya metinlere verilen isim genellikle yazarından veya konusundan veya biçiminden kaynaklanabiliyor.⁶⁶

Dini metinler, tarih boyunca kutsal metinler olarak kabul edilerek özel bir önem verilmiştir. Öncelikli olarak müntesipleri arasından özel bir sınıf olan din bilginlerinin küçük yaşlardan itibaren yoğun bir eğitimden geçerek dinlerinin metinlerinde söz sahibi olmak istemiştir. Dini metinlerden çıkarılan hukuk, inanç, ibadet vb. ilimler göz önüne alındığında; müntesibi olmayan bir araştırmacıyı dahi belli bir mesafe ve dikkati koruyarak, saygıyı kaybetmeden ilmi çalışmalar yapmaya itmiştir. Dil içi ve dil dışı dini metin çevirilerinde tarihi süreçte ne gibi usûller denenmiş olabilir? Genç antik dönemde Cicero ile başlayan ve çeviri metinleri hakkında dikkatleri celbeden bir tasnif görmekteyiz.

“Çeviride metnin türüne göre bir yaklaşım izlenmesi gerektiğini ilk dile getiren Cicero olmuştur. Cicero, çevrilecek metinlerin işlevlerine göre bir metin ayırımı yaparak, *içeriğin/bilginin* esas olduğu metinlerde çevirmenin daha müteyakkız olması gerektiğini vurgulayarak, metne bağlı bir tutum benimsemiştir. Bu tür metinlerin çevirisinde *sözcüğü sözcüğüne* bir yaklaşımı önermesine karşın içerikten çok *biçimin/biçemin* başat olduğu edebi metinler, yorumlamaya bağlı olduğundan, çeviride *daha serbest* bir çeviri yaklaşımını savunmuştur. Cicero’dan sonra metin türüne değinen Hieronymus olmuştur. Çeviride dünyevi ve kutsal metinler biçiminde bir ayırım yapan Hieronymus, Pammachius’a yazdığı mektubunda açıkça Cicero’ya gönderme

⁶⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (06.03.2023)

yapmasının nedeni, kendisinin *kutsal metinlerin dokunulmazlığını* düşünerek sözcüğü sözcüğüne bir çeviriyi savunmasına karşın, dünyevi metinlerde Cicero gibi anlamın belirleyici olduğunu kabul etmesidir. Dini metin çevirilerinde bir dönüm noktası olan Luther'in Hieronymus gibi çeviriyi İncil'in kaynak dili olan Yunanca ve İbranice'den yapmasının nedeninin, kendinden önce Vulgata'ya dayalı yapılan İncil çevirilerinin yorumlarından İncil'in değişime uğraması, anlaşılmaz bir dille yazılmış olmasına tepki duyması ve gerçeği birincil elden aktarmak amacıyla başka çevirilerden yararlanmayı sakıncalı bulması olduğu ileri sürülebilir. Luther, Hieronymus'un aksine; çevirmeni Tanrı tarafından seçilmiş biri olarak değil, kendi iradesi ve kabiliyeti ile çeviri kararları alabilen biri olarak görür. Luther, arkadaşlarının yardımıyla gizlendiği Wartburg'da Aralık 1521'de başladığı ve Eylül 1522'de yayımlanan İncil'i eski Yunanca'dan yalnız *iki buçuk ay* gibi kısa bir sürede, Tevrat'ın çevirisini ise aynı yıl İbranice aslından *12 yıl* süren ortak bir çalışmanın sonucunda 1534'te tamamlamıştır. Luther'in İncil'leri 1892, 1912 ve 1964'te olmak üzere üç kez gözden geçirilmiştir. Luther'in İncil çevirisinde bir sözcüğün doğru olarak ve yerinde kullanılması için bazen günlerce araştırdıklarını belirtmesi, kaynak metne ne kadar bağlı kalmak istediklerinin de bir göstergesidir. Bu bağlılık sözcük düzleminden çok anlam düzleminde olmuştur. İncil daha önce kiliselerde din görevlileri tarafından yorumlanıp vaaz biçiminde halka anlatılıyordu. Kilisenin denetiminin dışında olamayan bu yorumlarla, Tanrı'nın mutlak olan gerçeği halkın diline aracılarla indirgeniyordu. Luther İncil'i halkın anlayacağı bir düzleme getirerek bireyin özgür alımlamasını sağlamıştır. Luther'in kiliseye/papaya karşı gelişinin arkasında ve bu hareketin başarıya ulaşmasında dinin dışında siyasal ve ekonomik nedenler de etkili olmuştur. Farklı bölgelere ayrılmış Almanya'daki kral ve prenslerin, Roma'da bulunan Vatikan için para toplaması kendi çıkarlarıyla çatışmaktaydı. Luther'in kiliseyi devlet koruması ve otoritesinin emrine verme kararı, öğretisini çok sayıda Alman prensliğinde kabul ettirmesi sonucunu doğurmuştur. Bunun

dışında Luther'in İncil çevirisi halktan destek alarak milliyetçilik duygularının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunun en belirgin göstergesi, Goethe'nin "*Almanların millet olma özelliğini Luther'e borçlu olduklarını*" iddia etmesidir. 1534'ten önce de İncil 17 kez Yüksek ve Yöresel Almanca'ya çevrilmiştir. Yüksek Almanca ile 14, Kuzey Almanya'da konuşulan şiveyle 4 ve Hollandaca 4 İncil yayınlanmıştır. Ancak bu çevirilerin doğrudan Alman halkına yönelik olmaması, Luther'in çevirisi kadar ses getirmemesi, matbaanın henüz gelişmemesine de bağlanabilir. Özgün dil kullanımı ile oluşmuş bilim-sanat metinleri, alışılmış anlam kalıpları ötesine geçmeyi hedeflediklerinden, anlam deryası ancak yorumla, dolaylı da olsa kavranabilir. Bu tür metinlerin çevrilmesinde Schleiermacher göre; okurun yazara götürülmesi yöntemini savunur. Çeviriden, çoğunlukla yazın metinlerinin ya da Kutsal Kitap'ın çevirisi anlaşıldığından, "*Sözcüğü sözcüğüne mi, özgürce mi?*" tartışması, neredeyse 2.Dünya Savaşı'na kadar, bu alanda ilgilenilen tek sorun olmuştur. 1945'ten sonra bilim ile teknik uygulama alanında büyük ölçüde bir bilgi alışverişinin başlaması, iletişim araçlarının, kitle iletişiminin hızla gelişmesi, çevirinin yalnız kutsal veya yazınsal metinleri değil, değişik branşlarda da uzmanlık ilgilendiren bir etkinlik olduğu hakikati ortaya çıkarır. Bu noktada, "*Çevirinin yazara mı bağlı, okura mı dönük?*" olması gerektiği sonucu güncelliğini kaybeder. *Hangi okur? Hangi yazar? Hangi tür bilgi?* Gibi sorular önem kazanmaya başlar. Bu sorulara cevaplar ararken artık çevrilecek metnin kendisi; dilsel, toplumsal-kültürel çevresi ile yeni bir sorun olarak görülür."⁶⁷

Dini metinlerle başlayarak bütün uzmanlık isteyen çeviri metinlerine üzerinden yapılan tartışmalar sadece ilahiyat ve edebiyat çevrelerini etkilememiş toplumun bütün sosyal dinamiklerini de harekete geçirmiştir. Avrupa'da reform hareketleri Luther'in kutsal kitap çevirisi ile başlamış ve sonrasında bu gün bile sıcaklığını koruyan Çeviribilim tartışmalarını beslemiştir. Dini metinlerin nerede yazara dönük, nerede

⁶⁷Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s. 19, 20.

okura dönük olacağı, çevirmenin çeviri kararlarındaki yetkilerinin sınırları ve hedef kitle ile iletişimin çeviride öncelik sırasının nerede olacağı gibi soruların cevapları bir bakıma dine göre de değişebilmektedir. Burada çevirmenin kaynak ve hedef dili bilmesini yanında çeviri yapacağı dinin ilahiyat bilgisine hâkim olması beklenir.

“20.yy’la kadar metin türlerine ilişkin, Gottsched, Breitinger, Lessing, A. W. Schlegel, Novalis, Goethe gibi yazarlar dolaylı ya da dolaysız biçimde farklı düşünceler ileri sürmüştür. Bunlar, genellikle edebi metin çevirilerinde, çevirmenin kaynak metnin içeriğini odak alarak metni yerelleştirmesi, ya da *kaynak metnin biçim ve biçimine bağlı kalarak metnin sanatsal etkisinin korunmasına* yönelik olmuştur. Schleiermacher, “*Çevirinin Yöntemi*” adlı çalışmasında; çeviri yönteminde yerelleştirici ve yabancılaştırıcı yaklaşımı salt metin türüne bağlamak yeterli olduğu söylenemez. Çünkü bu yöntemde çevirmenin çeviri tutumu ve aldığı kararlar hedef metnin nasıl olacağı konusunda oldukça önemlidir. Yazarın, okura götürüldüğü bir çeviride; *iş yaşamına ilişkin metinlerin*, okurun yazara götürüldüğü bir çeviride ise; *edebi/bilimsel metinlerin* söz konusu olduğu söylenebilir. *Metin denildiğinde ne anlaşılmalıdır?* Metin terimi, bir dilde işlevine göre oluşturulmuş olan ve kendi içinde belli kural ve kalıpları olan karmaşık dilsel bir yapı olarak oldukça genel bir tarif yapılabilir. Bir metni belirleyen etmenlerden biri; metnin alanına ilişkindir. Sözelimi işlenen konu; tıp, hukuk, işletme, arkeoloji gibi alanlara yönelik olup, bu alanların terminolojik kavram ve söylemleri tarafından biçimlenmektedir. Bu alanlarda bilgisi olmayan bir okuyucunun bu tür metinleri tam olarak anlaması beklenemez. Fakat burada metnin alanın yanında metnin düzeyi de önemlidir. Aynı konu araştırma metni düzeyinde olabileceği gibi, daha geniş bir okur kitlesine hitap eden tanıtıcı/bilgilendirici bir metin niteliği de gösterebilir. Dolayısıyla metin türlerini genel anlamda uzmanlık gerektiren ve geniş bir okuru temel alan metinler biçiminde ayırmak olasıdır. Metin türlerinde belirleyici olan bir başka nitelik ise, metinlerin nasıl ve hangi araçlarla dile getirildiğidir. Genel olarak sözlü ve

yazılı metin türleri kendi içinde yüz yüze, televizyonda, radyoda ya da telefonda konuşma metni içinde olabileceği gibi, kitapta, gazetede, mektup, faks biçiminde farklı araçlar kullanılarak yazılan metinler olarak sınıflandırılabilir. Reiss'e göre; kaynak metni daha iyi anlayabilmek ve çeviri için çözümleyebilmek için, bir metni oluşturan normları, "dil içi yapılar" veya "dil dışı belirleyiciler" olarak ikiye ayırmak gerekir. Dil içi yapılardan olan anlamsal, sözcüksel, dilbilgisel ve biçimsel yapılar, bir metnin yüzeyinde bulunan ve daha çok dilsel verilere dayalı bir nitelik taşımaktadır. Buna karşın dil dışı belirleyiciler, kelimelerin ardında bulunan ve okurun kültür alt yapısına, konu, zaman, yere ait bilgilerin yanında duygusal özellikleri de barındırır. Akşit Göktürk'e göre, edebi metin çevirmenliğinin oldukça güç bir uğraş olup, nedeninin ise edebi metinlerde *içerikle-biçimin* ayrılmaz bir bütün olduğudur. *Sanatsal/edebi metinlerde* çevirmen, kaynak metnin biçimini çözümlemek için öncelikle yazarın neyi nasıl söylediğini, bunun ne anlama geldiğini iyi anlayıp, erek dilde benzer bir etki yaratabilecek yaklaşım içinde olmalıdır. Gerzymisch-Arbogast ve Mudersbach'ın ortaya attığı yöntem, kültür olgusunu metinde dilsel göstergelerle göstermeye çalışsa da, kaynak odaklı ve kuralcı olan dilbilimsel bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir. Çünkü bu yöntemde çeviri edimi, kaynak metindeki bilgilerin en ince ayrıntısına kadar irdelenmesi ve karşılığının hedef kültürde bulunarak biçimlendirilmesiyle ilintilidir. Bu yöntemde çevirmenden hedef kültürün gereksinimlerine yanıt vermesi, onun ayırıcı nitelikleri üzerinde durması ya da hedef metni oluştururken, işlevsel anlamda kaynak metnin dışına çıkması beklenmemektedir. Daha çok, çeviride süreç odaklı olan bu yöntemde metin dışı veriler, salt metinle doğrudan ilintili ise göz önünde bulundurulur."⁶⁸

⁶⁸Yücel, *Çevirinin Tarihi*, s. 65, 66, 67, 185, 187, 191, 194, 203, 204.

Dini metinlerin sözlü metin veya yazılı metin olması, felsefi derinliğinin ve edebi sanatların yoğunluğu içerisinde konu geçişlerinin hızını ayarlayabilmek çevirmenin işini bir o kadar güçleştirdiği gibi emeğini de seçkinleştirecektir. Hedef kitlesini belirlerken kendisini her yaştan ve meslekten insanın katıldığı halkın karşısında mı, yoksa bir üniversitenin konferans salonunda sadece ilahiyat lisans, yüksek lisans, doktora öğrencilerine hitâb edeceğini hissederek mi çevirisini yapacak. Bunu önceden çevirmen belirleyebilmeli ve kararını vermelidir. Hedef kitleye göre hedef metin kaynak metinden taşınacağı için, dini metin çevirisinin anlaşılır olması bir bakıma kaynak metin kitlesi ile hedef metin kitlesinin iyi gözlemlenmesini zorunlu kılar.

Ladmiral'a göre; hedef metin, aslında biriciktir, aynı zamanda bir başka metnin çevirisidir. Hiçbir metin tamamıyla mutlak anlamda özgün değildir, çünkü doğrudan doğruya kendisi, özü bakımından bir çeviridir. Şöyle ki; önce kelimelerin dışındaki dünyanın kelimeler dünyasına taşınmasıyla, sonradan da kelimelerin dünyasında tekrar gerçekleştirilen bir çeviridir. Kelimelerin dünyasında her gösterge ve buna bağlı olarak her cümle, bir başka göstergenin ve bir başka cümlenin çevirisidir. Her okuma bir çeviri eylemi, her eleştiri parça parça da olsa bir yorumdur. Fakat okuma, aynı dil içerisinde gerçekleştirilen bir çeviri eylemidir; eleştiri ise şiirin özgürce oluşturulmuş bir biçimi, daha doğrusu başka bir düzeye aktarımıdır.⁶⁹

“Çeviribilimsel kaynakçada çeviriye yönelik metin tipolojisi özellikle Katharina Reiss tarafından ilgi görmüştür. Bu bağlamda temel fikir metin yapısının çeviriyi etkilemesidir. Bühler’in, dilin mantık modelinin üç iletişimsel gösterge işlevine (adlandırma, ifade, çağrı) dayanarak Reiss, öncelikle üç metin tipi tanımlar: “*İçerik ağırlıklı*”, “*biçim ağırlıklı*”, “*çağrı ağırlıklı*” metin tipi. Çağrı ağırlıklı metinlerde temel özellik dil dışı etkilerin meydana getirilmesidir. Metinlerin sınıflandırılmasında,

⁶⁹Ladmiral, *Genel Çeviribilim Sorunları*, s. 99, 103.

kesişmelerin oluşabileceği de göz önünde tutularak yaklaşık olarak Reiss şöyle bir tablo ortaya koymaktadır.

1) *Bilgilendirici Metin Tipi* (konu odaklı) : Rapor, makale, belge, kullanım kılavuzu, yorum, alansal kitap gibi metin türleri.

2) *Anlatımsal Metin Tipi* (gönderici odaklı) : Roman, lirik yazı, oyun, komedi, öğretici şiir, biyografi gibi metin türleri.

3) *Yönlendirici Metin Tipi* (davranış odaklı) : Vaaz, propaganda, tanıtım, demagoji, yergi, mizah, siyasi roman, yorum gibi metin türleri.

Reiss, seçilecek olan çeviri yönteminin, özgün karakterine bağlı olarak metin tipiyle belirlendiği düşüncesini savunmaktadır. Bu bağlamda metin işlevi korunmalıdır.

<i>Metin Tipi</i>	<i>Metin İşlevi</i>	<i>Özellik</i>	<i>Eşdeğerlik ölçütü</i>	<i>Çeviri Yöntemi (Öncelikli işlev)</i>
1. Bilgilendirici	Bilgi aktarımı	Konu odaklı	İçerik düzleminde değişmezlik	Konuya uygun “Yalın ve düz yazı şeklinde”
2. Anlatımsal	Sanatsal ifade	Gönderici odaklı	Sanatsal yaratıda benzerlik	Yazara uygun “Özdeşleştirici”
3. Yönlendirici	Davranış itkileri oluşturma	Davranış odaklı	Metin içeriğinin çağrının özdeşleştiği	Çağrıya uygun “Kişileştirici daha sonra uyarlayıcı”
4. Görsel-İşitsel	(1-3)	(1-3)	(1-3)	Medyaya ya da Bütünlüğe uygun “tamamlayıcı”

Reiss, deyimlerin çevirisini de ele almıştır. Ona göre içerik ağırlıklı metinlerde; örneğin konuşma türlerini, deyimleri ve mecazları, içeriksel-kavramsal ya da erek dilin benzer dil figürleriyle çevirmek kesinlikle yasaldır. Ancak biçim ağırlıklı metinlerde

bire bir aktarım yapılır ve sadece bunun anlaşılmaz ve yabancı bir etki yaratması durumunda, kaynak dile alışmış olan deyim (ya da atasözünün) yeri erek dilde bir deyimle doldurulur; kaynak dilde alışılmış mecazın yeri aynen ele alınır ve yazar tarafından yaratılmış olan bir mecaz, kelime kelimesine çevrilir. Örneğin İngilizce bir metinde “*a storm in a teacup*” deyimini kullanılmaktaysa, o zaman (bilgilendirici bir metin söz konusuysa) “*fazla gürültü, gereksiz telaş*” gibi salt kavramsal bir çeviri uygun sayılabilir. Biçim ağırlıklı bir metinde ise, eşdeğer olarak kesinlikle “*pireyi deve yapmak*” gibi, aynı şekilde alışılmış bir deyim gereklidir. Bağlama göre, çağrı ağırlıklı bir metnin çevirisinde belki de “*yapay telaş*” ifadesi uygun olabilir. Çünkü “*yapay*” kavramı çok çarpıcı bir etkidedir. Christiane Nord, metin örnekleri aracılığıyla, öğretilimsel çeviri görevinin nasıl formüle edildiği ve işlevine uygun bir çeviri yapılmadan, *kaynak metnin Laswell formülüne göre nasıl çözümlendiğini* şöyle göstermektedir:

Bir metni,

Kim,

Hangi amaçla,

Kim için,

Hangi araçla,

Nerede,

Ne zaman,

Neden,

Hangi işlemlerle aktarmaktadır?

Ne hakkında,

Neyi,

Hangi sırayla,

Hangi eylem dışı araçların kullanımıyla,

Hangi sözcüklerle,

Hangi tümcelerle,

Hangi ses tonuyla,

Hangi etkiyle söylemektedir/söylememektedir?

Dini metinlerin çevrilmesinde etkili yöntemlere bir örnek olabilmesi bağlamında; İncil çevirisinin öncelikli hedefi, “iletiyi” (*message*) aktarmaktır. Bu da, dil dâhilinde birçok bağlamda uyum sağlamayı zorunlu hale getirir. Çevirmen, eşdeğerlilik için çaba sarf etmeli, eşitlik için değil. Nida/Taber’deki ünlü çeviri tanımı şöyledir; *gerek anlam gerekse şekil bakımından kaynak dilin, hedef dilde en iyi ve en doğal karşılığını bulmasıdır*. Nida, anlam içeriğinden çok, özellikle göstergelerin erek dildeki işlevselliğini önemsemektedir. “*Biçimsel eşdeğerlik*” Schleiermacher’in yabancılaştıran çeviri yöntemini anımsatırken “*dinamik eşdeğerlilik*”, Luther’deki Almancalaştırma yöntemine benzer. Beklenen aynı değerlik, erek dilde doğal tını anlamındadır yani *bir çeviri, bir özgür metin gibi durmalıdır* ki, iletiyi erek dilde alımlayanlar, mesajı kaynak dilde alımlayanlarla aynı tepkiyi gösterebilsin. Böylece çeviri aslında özgün ileti işlevine indirgenmektedir ve çevirmen için bir “*öncelikler dizgesi*” oluşur:

1) *Bağlam odaklı eşdeğerlik*, birebir eşitlikten daha önemlidir.

2) *Dinamik eşdeğerlik*, biçimsel eşdeğerlikten daha önemlidir.

3) *Dilin akustik boyutu*, yazılı boyutundan daha önemlidir.

4) *Hedef kitle tarafından benimsenmiş ve kullanılan yapılar*, geleneksel yapılardan-her ne kadar daha saygın yapılar olsa da daha önemlidir. Çeviri hem dil biçimleri yönünden hem de anlamcılarının tepkisi ve aktarım durumu bakımından ele alınmaktadır.

Rudolf Kassühlke, İncil çevirisine yönelik sorunlara ilişkin 5 çeviri tipi ayırt etmektedir:

- 1) *Bire bir çeviri*: Bu tip çeviriler hiçbir zaman kendileri uğruna basılmaz, daima satır arası biçiminde yazılır.
- 2) Sadece dilbilgisel nedenlerle kaynak dilin yapısından uzaklaşmaların kabul edildiği ve sözcüklerin kavrama uygun bir aktarımda, olabildiğince sürekli aynı kavramla çevrildiği *sözcüğe bağlı çeviri*.
- 3) Filologların bilimsel çalışma biçimine uygun olan *filolojik çeviri*.
- 4) “*Metni okura doğru götürme*” amacını taşıyan *iletişimsel çeviri*. Bu tip çevirilerde, yazar ile alımlayıcı arasındaki iletişim oldukça önemsendiği için, kaynak metnin dilsel yapısının aktarılmasından ödün verilir. Bu çeviri tipi, sözcüğe bağlı çeviride olanaklı olan çok anlamlı ya da muğlâk ifadelerin kullanılmasına izin vermez. Nitekim bu durumda anlama ya da yanlış anlama tehlikesi okura ya da yorumcuya veya vaize ait olurdu.
- 5) Çocuklar ya da dilsel engelliler için yapılan İncil çevirileri gibi, alımlayıcı kitlenin en çok önemsendiği *uyarlayıcı çeviri*.⁷⁰

“Ülkemizde söz sahibi olan dil bilimci Hüseyin Salihoğlu; “*Kelimelerin çoğunlukla bir esas anlamı var, bir ya da birkaç ta yan anlamı vardır. Sözlük anlamlarıyla çeviri yapmak biraz kuru kalır. Önemli olan hedef dilde üslup bakımından da uygun olanı bulabilmektir. Anlamı bozmadan başka türlü nasıl ifade edeceğimizi bulabilmektir. Yazarın neyi kastettiğini kavrayıp ona göre karşılık bulmayı becerebilmektir. Psikolojik derinliğe inebilmektir. Kuşkusuz kolay bir iş değildir. Başkasının ne düşündüğünü anlayıp onu hedef dilde üslubu da bozmadan ifade etmek zorlu bir süreçtir. Yazarın yaptığından daha zor bir iştir, diyebiliriz. Bu söylediklerim edebi ve felsefi metinler için geçerlidir. Edebi eserlerde yazarın kendine özgü üslubu vardır, çağın kendine göre üslubu vardır*” der. Bununla birlikte; işlevsel çeviri

⁷⁰Radegundis Stolze, *Çeviri Kuramları-Giriş-*, Çeviren: Emre Durukan, Değişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 133-135, 231, 232, 104, 105, 113.

kuramının, her türlü çeviri yöntemini ve stratejilerini belirleyen etkenlerinin yalnızca söz konusu çevirinin erek dil ve kültürdeki amacı ve hedefi olması gerektiği görüşü, çevirmene daha çok özgürlük sağlamakla beraber, çevirmenin rolünün tartışılmasına da yol açmıştır. Çünkü çevirmenin amaç ve hedefine ulaşabilmesi için çevirmene her türlü özgürlüğü tanıyan işlevsel çeviri kuramı, çevirmene yüklenen sorumluluğu da arttırmıştır. Edebiyat bilimcilerinin ve bazı Çeviribilimcilerinin bulunduğu nokta, işlevsel çeviri kuramında savunulan çeviri anlayışının edebi metinler için geçerli olmayacağı görüşüdür. Edebi Çevirinin doğası gereği kendine özgü zorluğu ve buna bağlı özel konumunun bir sonucu olarak, modern Çeviribilim’inde henüz geniş bir kesim tarafından kabul edilebilecek, geniş çaplı bir çeviri eleştirisi modeli geliştiremediği çeşitli yerlerde ifade edilmiştir. 1980 yılında “*Türkiye Yazıları*” adlı dergide “*Edebi Çeviri Sorunları Üzerine*” başlığı altında yayımlanan bir deneme yazısında Hüseyin Salihoğlu, “*Edebi çevrinin biraz da yorum işi*” olduğunu, yorum yapabilmenin de “*konu ile ilgili belli bir bilgi birikimini*” gerektirdiğini belirtir. Ancak burada bir yanlış anlaşılmaya yol açmamak için de devamında; bu yorumlamanın gelişmiş güzel yapılamayacağına altını çizmeyi de ihmal etmez: “*Yorum derken, çeviri edimi eşittir yorumlama, demek istemiyoruz, ama insan ancak anladığı şeyin yorumunu yapabilir.*” Her okur gibi çevirmende özgün metni her okuyuşunda farklı alımlayacak, dolayısıyla farklı çevirecektir. İşte bu nedenle çeviriler “*eski*” ve bir süre sonra yinelenmesi gerekir. Edebi eser yaşayan bir canlı gibidir. Çeviri yaparken bu canlı öldürülürse çok yazık olur; öyle ya da böyle amaç dile aktarılırken gereken özen gösterilmelidir.”⁷¹

⁷¹Ali Osman Öztürk, Zehra Gülmüş, Nevide Akpınar Dellal, *Alman Dili Edebiyatı ve Kültürü Üzerine Araştırmalar Prof. Dr. Hüseyin Salihoğlu Armağanı*, Barış Kitap Yayınları, Ankara 2010, s. 40, 217, 218, 225, 230.

Kur'an çevirmeni; esas anlam ve yan anlamlardan Tefsir dili ile hakikat ve mecazdan hangisini tercih edeceğinin doğru kararlarını alabilmelidir ve neye göre tercih ettiğini açıklayabilmelidir. Çeviri kuramı geliştirirken veya yapacağı Kur'an çevirisinde uygulamak isterken bu kuramların Kur'an'ın metin yapısına ve vereceği mesajına göre uyarlanabilmesi gerekmektedir. Hukuk, Edebiyat ve Felsefe konularından yeri geldiğinde astronomi konularına geçiş yapan Kur'an metni özel bir kutsal metindir. Çevirmen ve çeviri kuramcısı buna dikkat etmelidir. Kur'an çevirisi emek ve uzun uğraş isteyen bir alan olarak kendine özel uzman çevirmenlere ihtiyaç duymaktadır. İslam ilahiyatını lisans düzeyinde almaya başlayan bir öğrenci, ilahiyat fakültesi bünyesinde yapılandırılan Çeviribilim bölümünü seçerek çeviri eğitimlerini de yan dal olarak almalıdır.

“Çeviri etkinliği, özgül Çeviribilimsel kuram ve yöntemlerle desteklendiği zaman işlevsel çevirinin temelleri ortaya konur ve çeviri öğrenilebilir hale gelir. Bu açıdan çevirmen, çevirinin ortamına, çeviri işini kuşatan bağlama göre işlevsel çeviri kararı alan uzman konumundadır. Çevirmen adayının işlevsel çevirmen adayına götüren temelin yapı taşları da *Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi* dersinde atılır. Çünkü Höning'in de bir makalesinde belirttiği gibi “*çeviri salt çeviri yaparak öğrenilmez*”, öyle ki çeviri eğitimi, çevirmen adayının süreçle hesaplaşmasını, her adımını sorgulayarak atmasını sağlayan türden bir eğitimidir. Akademik çeviri eğitiminin temel derslerinden biri olan *Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi* dersi, İstanbul Üniversitesi (ve ülkemizde birçok üniversitede) Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı Almanca (ve diğer bölümler de) öğrencilerine ilk iki dönem verilen bir derstir. Bu dersin en yüce hedefi; genel olarak çevrilme imkânı olan bir metne öğrencinin işlevsel yaklaşmasını sağlayarak, metni çözümlerken hedef metin ve hedef metnin koşulları açısından doğru kararlar alabilmesi için ona usûl bilgisi kazandırmaktır. İki dönemin sonunda bu *en yüce hedefe* yaklaşmak için *ara hedefler* belirlenmelidir.

Alt hedeflerle ilgili bir basamaklandırma aşağıdaki gibi oluşturulabilir:

- 1- Okuma-anlama-özümseme faaliyetinin geliştirilmesi.
- 2- Metin türü ve okuma-anlama faaliyetinin bağlantısı.
- 3- Metin içi ve metin dışı iletlenlerin tanınması.
- 4- Bu öğelerin bize yardımcı olması için lüzumlu şartlar ve alt yapı.
- 5- Okuma-anlamaya bütüncül bir yaklaşım (sözlü ve yazılı anlatımın öznel konumu -kendini ifade edebilme-metinlere bütüncül ve diğer metinlerle bağlantılı yaklaşım)
- 6- Metinlerin, metinler arası özelliği, hızlı okuma–metin çeşidini tanıma- üst bakış kazanma.
- 7- Çeviri bölümü öğrencisi olarak ÇAMÇ (*Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*) konusunda sunum yaparken ya da yazılı bir metin oluştururken Çeviribilim ıstılahlarını kullanabilme kabiliyeti. Çeviri sürecinde çevirmenin bilgi dağarcığında metinsellikle ilgili eksiklikleri telafi etmek için, mevcut kaynak metnin göstergelerinin algılanmasını ve hedef dilde geçerli metin öğelerinin düzenlenmesini sağlayacak somut veriler sunabilen, farklı yönlerden ve derecelerden ortak öğeler barındıran referans niteliğindeki her metindir olarak tanımlayabildiğimiz *Koşut Metin*, hedef metnin oluşturulmasını sağlayan yardımcı bir metindir. Bu metin kaynak dilde olabileceği gibi hedef dilde de olabilir. Koşut metinle çalışmak kopya çekmek değildir. Aksine bu tür bir çalışma sürekli sorgulamayı, yaptığı işe yönelik bir üst bakış kazanarak; neyi, neden yapacağını bilme edincini beraberinde getirir.”⁷²

⁷²Eruz-Esen, *Akademik Çeviri Eğitimi, Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*, s. 61, 182.

Metin, dilbilimin yeni bir dalı olan, *Metindilbilim*'in ortaya çıkmasından önce; *Söyleyebilim*, *Sözbilim* ve *Edebiyatbilim* alanlarının çalışmaları çerçevesinde inceleniyordu. Metinbilimin görevini ise Dressler şöyle belirtmektedir: “*İnsan dilinin ana birimi olarak sözlü ve yazılı metinden yola çıkan ya da en azından birbirini izleyen cümleleri ve daha büyük metin parçalarını incelenmeyi görevi sayan her dilbilimsel inceleme Metindilbilim'in kapsama alanına dâhildir.*” Metindilbilim'in incelemeye konusu olan metni, Doğan Aksan; “*iletişim sırasında gerçekleşen bir kelime ya da dil dışı etkenlerle bağlantılı kelimeler bütünü*” olarak tarif eder. Bazı araştırmacılar söylem çözümlemesinin sözlü metinlerin, Metindilbilim'in ise; yazılı metinlerin incelenmesi görevini yüklediği görüşündedirler. Ancak Metindilbilim sözlü ve yazılı tüm metinleri inceler.⁷³

Sözlü kutsal metin olan Kur'an metni; dil içi ve dil dışı etkenleri ile değerlendirilerek mevcut Metindilbilim'in analizlerinden istifade etmekle birlikte alışılmış yazılı ve sözlü metinlerin üstünde ve özelinde bir metindir. Çevirmenin metni çevirmeye başlamadan önce Kur'an metninde öncelikli bir çalışma yapması ve epey bir planlama yapması elzemdir.

“Bir *metin çevirisine başlarken*, önce Metindilbilim'in bilgilerini, metnin başlığını incelemek gerekir.

1-Başlığın anlamı nedir?

2- Başlık genelde metnin ana konusunu yansıttığı için, ana konu ne olabilir?

3-Benim bu konuda bildiklerim nelerdir? Daha sonra hızlı biçimde metni okuyarak, bütünü hakkında bilgi edinmeye çalışalım. *Bu, hangi tür bir metindir? Yer, zaman kişilerden en önemlileri nedir? Bu metnin yazılış amacı nedir? Böylece biz, bir deyişle ormanı gördük ve deniz, göl vs. diye ayırdık. Artık cümle çevirilerine başlayabiliriz. Burada yine Anlambilim ve Metinbilim'in bize sunduğu ipuçlarını*

⁷³Mehmet Osman Toklu, *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s. 171,173.

kullanalım. *Bilmediğimiz sözcükleri bağlamdan çıkaralım*, sözcüklerin sözcük anlamlarına paralel metin içinde değişik biçimde ifade edilebileceğini unutmamak gerekir. Bir tümcenin anlamını öncesinde ve sonrasında anlam bütünlüğü içinde değerlendirelim. Bu bize hem kolaylık sağlayacak hem de sağlıklı çeviri yapmamıza yardımcı olacaktır. Çeviriyi bitirdikten sonra biraz dinlenip ana metni bir kez daha okuyalım. Sonra çevirimizi okuyup; anlam bütünlüğü, Anlambilim, Metindilbilim açısından *düzeltilmeler* yapalım. Böylesi çok düşünerek, çözümleyerek, birçok bilgiyi bütüncül inceleyerek yapılan çeviri uzun sürer, emek ister, zaman ister. Ancak bu tür çalışmalar çeviri becerimizi ve yeteneğimizi sağlıklı geliştirir. İleri adımlarda bunların ayrıntılarına girmeden de çeviri yapılabilir.”⁷⁴

Bir metin çevirisi yaparken, kaynak metinden *ödünç kelime alma*; kaynak dildeki bir kelimenin hedef dilde eşdeğer bir karşılığının bulunmamasından kaynaklı bir mecburiyettir. Bir dilin kelimesinin, ses ve anlamca hiç değiştirilmeden başka bir dile aktarılması şeklinde yapılan alıntıdır; ancak bu diller arasında ses ilgisi ve anlam örgüsü açısından belli bir yakınlığın mevcut olmalıdır. Örneğin; *Practice/Pratik, granite/granit, analyse/analiz* gibi kelimeler hedef dil Türkçe’ye İngilizce’den ödünç alınmıştır. Ayrıca “*subbasement/subasman*” kelimesinde de görüldüğü gibi, ödünç kelimeler bazen farkına varmadan temel anlamları ile yerleştirilerek de hedef dile kazandırılmış olurlar. Metin dokusuna göre bir çeviri işlemini metinsel eşdeğerlilik gözeterek gerçekleştirirken, üç ana faktör bilgisi yol gösterecektir. *Hedef okur, çevirinin amacı ve metin türü*. Özellikle de özne ve yüklem vurguları öne çıkar.⁷⁵

“Metinlerin sesleri vardır! Metinler okurları tarafından “*çalıştırılmaya*” başlanmasıyla birlikte duyulacak ses(ler), metinlerin işleyiş ses(ler)i bütün eleştiri tarihine yön verdiği gibi, yapıtları bütün zamanlarda ve bütün mekânlarda yaşatan

⁷⁴Tahir Deveci, *Türkçe-Almanca Çeviri Kılavuzu*, Pelikan Yayıncılık, Ankara 2006, s. 375.

⁷⁵Murat Demirekin, *Çeviriyorum, Türkçe 'de Çeviri Sorunları ve Eşdeğerlik*, Eğitim Yayınları, Konya 2014, s. 36,49.

“güç” olarak ta gizemli varlığını hep korumuştur. Metinler işletilmeden sesleri duyulamaz. Okur metni okumaya koyulmadan, metnin tembelliği işlerliğe dönüşemez. Metin işleyiş sesi, ancak *metin-okur karşılaşması* halinde harekete geçer. Okurun metni kullanmaya başlaması ile birlikte metnin anlam üretimi de, kullananın kullanma, bakma ve duyma yeteneğine göre kendisini açar. Bazen okur metni bir türlü sürekli çalıştıramaz, metin kesilme, sarsılma, durma belirtileri verir. Bazen metin daha ilk çalıştırma hamlesi ile birlikte “*tukur, tukur saat gibi*” işlemeye başlar. Bazen metin kendisini kullananın yönlendirmesiyle öyle yollara sapar ki, çalışması durmasa da işleyiş sesi gürültüye dönüşür. Bazen metin iyice yorulur, boğulur ve bir sarsıntıyla bir daha çalışmamak üzere durur. Metin kendisini kullanan okurdan bir özen bekler. Kendisinin yalnızca kullanılmasını değil, işleyiş sesine de dikkat edilmesini ister. Metni uzun süre yaşatacak olan, metne sürekli canlılık, sürekli yaşarlık kazandıracak olan da metne *okur tarafından gösterilecek bu özendir.*”⁷⁶

“Metinde “*üslup*” kavramı Avrupa’da edebi düşüncenin başlangıcına kadar dayanan çok eski bir kavramdır. Dolayısıyla üslubun tanımı üzerine çağlar boyunca birçok fikir ortaya atılmıştır. Dryden ile başlayan geleneksel görüş; dilin “*düşüncenin elbisesi*”, üslubun ise “*bu elbisenin özgün bir kesimi ve modası*” olduğunu kabul eder. Bir dilde yazılmış bir eser başka bir dile çevrilirken *sözdizimsel, anlamsal ve sessel* açılardan *kayıplara* uğramaktadır. Bir edebi eser, üslubuyla bir bütündür. Onun kelimelerini ve cümlelerini çevirip, üslubunu bir kenara bırakmak söz konusu olamaz. Fakat üslubun da ne dereceye kadar çevrilebileceği tartışma konusudur. Edebi eserlerin çevirisinde önce bir üslup incelemesi yapılmalı, eser somut verilere dayanarak çözümlenmeli, üslubu en iyi karşılayacak şekilde çeviri yapılmalıdır. Ancak bu sayede kayıplar daha aza indirgenebilir.”⁷⁷

⁷⁶Mehmet Rifat, *Metnin Sesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 3.

⁷⁷Ayfer Altay, *Çeviride Üslup Kayıpları, Çeviribilim ve Uygulamaları Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü*, Yıldız Matbaacılık, Ankara 1992, s. 31, 32.

“Uluslararası Çeviri Biriminin ülkemiz açısından ilginç bir yanı da, Türkçeye oldukça önemli bir yer ayırması. Güzin Dino ve Marc Delouze’un Fransızcaya çevirdikleri Yunus Emre’nin bir şiiri, mezkûr birimin hem bildiri hem de tartışma bölümünde yer alıyor. Çevirmenler birlikte uyguladıkları yöntemi açıklıyorlar önce. Yunus’un kişiliğini, kaynak metnin içinde doğduğu tarihsel ve kültürel bağlamı, yani 13. yüzyıl Anadolu’sunu genel çizgileriyle özetliyorlar. Sonra; “*Ben yürürüm yana yana, aşk boyadı beni kana*” dizesiyle başlayan ünlü şiirin ölçü ve uyak yapısı üzerinde duruyorlar. Aruz hece ölçüsünün Türkçe’deki kullanımını kavramaya, çeviri işlemine girişmeden önce Yunus’un hem dil hem düşünce evrenine girmeye, Yunus Emre’yi Yunusça değerlendirmeye özen gösteriyorlar. Sonra birlikte tartışarak, gerçekten yararlı bir diyalog oluşturarak yürütüyorlar çeviriyi. Yunus’un kaynak dilden amaç dile dönüşümünü tüm ayrıntıları, en ilginç evreleriyle izliyoruz. Neden sonra varılan Fransızca metin, son noktası konmamış olarak birime katılan *araştırmacıların eleştirisine sunuluyor*. Yukarda kısaca özetlediğimiz verilerin ışığında tartışılırken, çeşitli sorular yöneltiliyor çevirmenlere. Hem yöntem sorunuyla hem de genel olarak çeviri kuramıyla ilgili bazı öneriler getiriliyor. Böylece zenginleşiyor metin; çeviri işlemi kaynak dille amaç dil arasında gerçekleşen bir etkinlik olmaktan çıkıp genel düzeyde yeni ve ilginç sorunların irdelenmesine yol açıyor. Neticede Etiemble’in ve birime çeşitli ülkelerden katılan tüm araştırmacıların katkısıyla, ölçülü bir şiirin çevrilebileceğini görüyoruz. *Bu çevrilebilirliğin sınırlarını, belli bir değer yitiminin kaçınılmaz olduğunu baştan kabul etmek koşuluyla elbet.*”⁷⁸

Yazılı ve sözlü metin ayrımını yaparken, metnin oluşum süreci, çeviri sürecini de etkileyecek bir şekilde önem arz etmektedir. Örneğin her hangi bir metinde; metin yazarı, okuru sıkmamak için konuşuyormuş gibi yazabilir. Yazar vereceği mesajı öne

⁷⁸Nedim Gürsel, *Şiir Çevirisinde Yöntem*, Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Ankara 1978, s. 158.

çıkarak metnin biçimini sonraya bırakabilir. Yazar sadece biçimi önemseyebilir veya her ikisini öne çıkarmak isteyebilir. Bunun dışında yapılan bir konuşmanın bir gazeteci, öğrenci veya dinleyici tarafından metinleştirilmesi de söz konusu olabilir. Gazeteci okurlarına doğru bilgi mi vermek istiyor? Kamuoyunu belli bir konuda yönlendirmek mi istiyor? Öğrenci entelektüel bir merakla mı dinlediklerini metne döküyor? Yoksa sınav kaygısı ile mi dinlediklerini metinleştiriyor? Dinleyici hangi amaçla dinlemektedir ve niçin dinlediklerini metine dökmektedir? Bütün bu soruların cevabını, çevirmen, çevireceği metin üzerinde derin analizler yaparak çeviri kararlarını önceden vermelidir. Bu durumda karşımıza söylem analizi çıkmaktadır.

“*Söylem analizi*; yazılı ve sözlü metinlerin anlam ürünleri ile ilgilenen geniş kapsamlı sosyokültürel incelemeler içinde kullanılan bir inceleme usulüdür. Söylem muazzam bir eylemdir ki; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle bu eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Söylem; ictimai, politik, kültürel, iktisadi alanlar gibi, sosyal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir ve farklı yaklaşımlara dayanarak farklı açıklanması mümkün olan bir kavramdır. Bazı araştırmacılara göre söylem; *konuşma ve yazma eylemleri* olarak değerlendirilirken, bazı araştırmacılara göre ise *sadece konuşmadır*. Foucault’a göre her birey farklıdır bu ve bu farklılık bireylerin söylemlerinin de farklı olmasına kaynaklık eder. Farklı tarihsel zaman dilimlerinde insanlık, birbirlerinden farklı kendilik maskeleri kullanmışlardır. Habermas’a göre *söylenenlerin içerikten ayrı kendilerine has ruhları vardır*. Öte yandan Ricœur’a göre söylem; *dilin konuşulduğu ve yazıldığı biçimdir*. Dilin öznesi yoktur ama söylem sırasında konuşana göndermeler mevcuttur; *yani kimin ne söylediği önemlidir*. Söylem hemen her zaman bir şey hakkındadır. Söylem tasvir etmek, anlatmak veya temsil etmek zorunda olduğu dünyaya göndermeler yapar. Söylem metnin arkasında duran bir şey değildir, aksine metnin önünde durmaktadır. Kişilerin ve kurumların (siyasal parti, sosyal gruplar, yerleşik alt ve üst kimlikler, vb.) belirli sosyal ve kültürel

çevrelerde dili nasıl kullandıklarını, dile nasıl anlam yüklediklerini ve bu anlam doğrultusunda kendi gerçekliklerini nasıl ürettiklerini ele alır. Söylem analizindeki temel vurgu; söz konusu konuşmaların ve yazılı iletişimin yapıldığı *sosyal çevrenin, kuralların, güç ilişkilerinin özelliklerinin tanıtılması ve değerlendirilmesidir*. Söylem incelemeleri; sadece söylenenler nazarında cümleyi temel alan dar kapsamlı dil analizi değildir. Dilin sosyal çevreyi, benzer şekilde sosyal çevrenin dili nasıl yapılandığı üzerinde durur. Bütün bunlara bağlı olarak oluşturulan anlam inşasının nasıl gerçekleştiğine dair üst düzey bir yorumlama imkânı sağlayan ve sosyal bilimler alanında geniş kapsamlı bir bakış açısı sunan bir inceleme usulü olarak savunulabilir.”⁷⁹

Eyleme-odaklı söylem çözümlemesi yöntemi, esas olarak Betimleyici Çeviri Araştırmalarında yeri olan ve Gideon Toury'nin “*metin dışı kaynaklar*” şeklinde (Çeviri üzerine eleştiriler, kuralcı yaklaşımlar sergileyen yazılar, çevirmenlerin/yayıncıların önsözleri) tanımladığı malzemeyi kullanır. Çözümlemedeki ana amaç, çeviri ve çevirmen davranışlarının kültüre ve zamana bağlı terim, kavram ve sözcük öbeklerine (collocations) bakılarak keşfedilmesi ve yeniden kurgulanmasıdır. Yöntemde geçmişte verili bir dönemin Türkçesiyle üretilmiş bir eserde, çeviri edimiyle ve bu edimin somut göstergeleri olan “*eylemler*” arasında nedenselliğe dayalı bir ilişki var sayılır. Bu bağlamda dil, şair söyleminin bir parçası, eylemlerde varsayılan çeviri stratejilerinin birer simgesi olarak kabul edilir. Böylelikle şair söyleminde dile getirilen “*eylemler*” hem bireysel hem de verili döneme ait simgeler veya temsil biçimleri olarak ortaya çıkar.⁸⁰

⁷⁹Hilal Çelik, Halil Ekşi, “*Söylem Analizi*”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2114> (28.06.2021)

⁸⁰Cemal Demircioğlu, *Çeviribilim’ de Tarih ve Tarih Yazımı Doğu Batı Ekseninde Bir Karşılaştırma*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2016, s. 159, 160.

3.2. Kur'an Metni

Müslümanların kutsal kitabı ve dini metin grubundan olan Kur'an-ı Kerim nasıl bir metindir? Biçim, anlatım ve noktalama özellikleri ile oluşturulan kelimeler bütünü olan metin tanımına uyduğu kabul edildiğinde Kur'an; sözlü bir dini metin midir yoksa yazılı bir dini metin midir? Diğer metin ve dini metinler ile bir karşılaştırma yapıldığında nasıl bir yapısı vardır? Çevirmen bu soruları ve daha fazlasını kendisine soracaktır. Cevaplarını İslam kaynaklarından ve diğer kaynaklardan toplamaya çalıştığında çevirmen; kendi Kur'an çevirisi için önceden alacağı çeviri kararlarında bunlar belirleyici olacaktır.

“Kur'an-ı Kerim; Allah'ın (c.c) bütün peygamberler için görevli vahiy meleği Cebrail (a.s) vasıtasıyla ile son peygamber Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.v), miladi 610 yılından başlayarak 23 yıl içerisinde farklı olay ve gelişmelere bağlı olarak peyder pey Arapça vahyettiği, mushaflarda yazılmış, hıfzedilmiş, nesilden nesile bize kadar mütevatir olarak nakledilmiş, tilavetiyle taabbüd olunan mu'ciz bir *Allah kelâmıdır*. Ayetler indirildiğinde Hz. Muhammed onları arkadaşlarına okumuştur. Arkadaşları Kur'an ayetlerini vahyin ilk yıllarından itibaren hem ezberlemiş hem de yazmaya başlamıştır. Hz. Peygamberin çok sayıda vahiy kâtibi arasında; Zeyd b. Sabit (ö.45/665), Osman b.Affan(ö.35/655) ve Ubeyy b. Ka'b (ö.35/655) sadece bir kaçıydı. Hz Muhammed'in her yıl Ramazan ayında Cebrail ile o ana kadar inen ayetleri mukabele yaptığı kontrolden geçirdiği bilinir. Bunun vefatından önceki Ramazan ayında iki kez yapıldığı belirtilir. Hz Muhammed'in vefatından sonra Hz. Ebu Bekir'in halifeliği (632-634) sırasında, sahabilerin hafızalarındaki ve ellerindeki çeşitli yazı malzemelerinde kayıtlı bulunan Kur'an ayetleri, Zeyd b. Sabit başkanlığındaki komisyonun titiz çalışması sonucu toplanarak kâğıtlara geçirilmiş ve *Mushaf* adı verilen bir kitap halinde bir araya getirilmiştir. Bu nüsha Hz. Ebu Bekir'in (ö.13/634) vefatından sonra Hz. Ömer'e (23/644) ondan sonra da kızı Hz. Hafsa'ya (ö.45/665)

bırakılmıştır. Hz. Osman döneminde çoğaltılan ve yazı olarak standarda kavuşturulan mushafların da kaynağı bu nüsha olmuştur. Kur'an'ın ilk dönem nüshalarında benzer harfleri birbirinden ayıran noktalar ve *seslendirici işaretler (Harekeler)* yoktu. Bunlar *Mushaf* yazısına sonradan eklenmiştir. Sureler Mushaflarda indiriliş sırasına göre yer almaz. Genellikle uzun sureler Mushaf'ın ilk bölümlerinde, kısa sureler ise daha sonra gelir. Her surenin bir ismi vardır. Bu isimler genellikle surede geçen kelimelerden veya ele alınan konulardan oluşur. Örneğin Hz. Yusuf'la ilgili hikâyenin yer aldığı sureye Yusuf suresi adı verilmiştir. Tevbe suresi dışındaki bütün surelerin başında *Bismillahirrahmanirrahim* ifadesi bulunur. Konu bütünlüğü olan sureler olduğu gibi, değişik pek çok konunun ele alındığı sureler de vardır.”⁸¹

Allah Resulü hayatta iken kendisine vahyedilen âyetlerin hangi sûrelerin neresine konulacağını ashabına ve vahiy kâtiplerine bizzat söylemişti. Bu nedenle İslâm Ulemâsı *Kur'an âyetlerinin tertibinin tevkifi* olduğu kanaatindedir ve bu konuda ulemâ arasında tam bir ittifak vardır. Ancak *surelerin tertibi* konusunda böyle bir ittifak mevcut olmayıp, sure tertipleri konusunda âlimler arasında üç farklı görüş ortaya atılmıştır. Birinci görüşe göre surelerin tertibi de tıpkı ayetlerin tertibi gibi *tevkifidir* ve tüm surelerin tertibi bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmıştır. İkinci görüşe göre sure tertipleri tevkifi değil *sahabenin içtihadıyla oluşmuştur*. Üçüncü görüş ise yukarıdaki iki görüşün uzlaştırılması esasına dayanır. Buna göre sureler bütünüyle *tevkifi olmasa da kısmen tevkifi kısmen de içtihadı dayalı olarak tertip edilmişlerdir*.⁸²

⁸¹Halis Albayrak, *İslamiyet-Hıristiyanlık Kavramları Sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara 2013, Cilt 2, s. 486, 487.

⁸²Mesut Okumuş, *Kur'an'ın Kronolojik Okunuşu Muhammed İzzet Derveze Örneği*, Araştırma Yayınları, Ankara 2009, s. 60.

Mekke ve civarında nazil olan ayetler *Mekki*, Medine ve civarında nazil olan ayetler ise *Medeni*'dir. Meşhur olan bir görüşe göre ise; hicretten önce nazil olan ayetler *Mekki*, hicretten sonra nazil olan ayetler *Medeni*'dir.⁸³

Mekki ve Medeni ayetleri bilmenin faydası; genel olarak yürürlük tarihi bilinmiş olur ve bunun hikmeti ve tedrici tekâmülü ortaya çıkar. Sûrelerin Mekki ve Medeni oluşları hakkında Hz. Peygamberden bir açıklama gelmemiştir, sahabe sorularını doğrudan Hz. Peygamber'e sorabildiği için böyle bir beyana ihtiyacı olmadı. Mekkelilere hitâb eden Mekke'de inen sûreler kısa ve vecizdirler. Çünkü Mekkeliler edebiyata aşinaydı. İnsan ve toplumun eğitimi için, geçmiş milletlerden ve peygamberlerden örnek vererek, kademe kademe ıslah yöntemini benimsemiştir. Allah'a ortak koşulmasına karşı, açık deliller vererek bilinçsiz bir şekilde sorgulamadan eskilere bağlanmayı tenkit etmiştir. Allah'ın varlığı ve birliği, peygamberleri, öldükten sonra dirilme ve ceza gibi konularda, karşıdakilerin inanç hatalarını delillerle susturup onları doğru yola davet eder. Medeni sûreler ise, kanunların konması ve tatbiki, ibadetler ve muamelat üzerinde durur. Ehl-i Kitaptan olan Yahudi ve Hristiyanların inançlarındaki sapkınlıkları, işledikleri cinayetleri ve kitaplarında yaptıkları tahrifleri açıklar. Mekki sûreler görülen vecizlik, Medeni sûrelerde aksine dönerek yeri geldiğinde geniş açıklamalara ve detaylara girme yolu tutulmuştur.⁸⁴

Kur'an, şiir değildir, ama şiir gibi musiki bir ahenge sahiptir. Düz yazı değildir, ama düz yazılar ile mukayese edildiğinde en güzeldir. *O ne şiirdir, ne de düz yazı; ama her ikisinin üstün özelliklerini içerisinde birleştirmektedir.*⁸⁵

“Kur'an-ı Kerim'in cem edilmesiyle birlikte, birbirleriyle tezat gibi görünen pasajları, inzali tamamlamadan daha Hz. Peygamber'in sağlığında İslâm düşmanlarınca

⁸³Heyet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 420.

⁸⁴İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, s. 61-62.

⁸⁵Muhammed Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çeviren: Abdülaziz Hatip, Mahmut Kanık, Beyan Yayınları, İstanbul 2013, s. 101.

bile bir tutarsızlık olarak görülmemiş, herhangi bir itiraz konusu olmamıştır. Bu durum Kur'an'ın mantıksal bir tutarsızlık içermediğinin en şeffaf ve en objektif delilidir. Kur'an'ı kendi içinde bir bütün olarak, diğer kitaplar gibi okumamızı imkânsız kılan en önemli hakikat, bizzat *Kur'an'ın metinleşme tarihidir*. O, yirmi küsur yıl zarfında değişik olay ve gelişmeler üzerine ve bu gelişmelere bağlı olarak vahyedilen birbirinden bağımsız pasajlar toplamıdır, bir anda telif edilmiş bir eser değildir. Aslında çağdaş bir ayırım olan metin/söz ayırımı bir anlamda sözlü ve yazılı dil arasındaki farka dayanmaktadır. Metin ile söz arasındaki en önemli fark, bu ikisinin kurgulanış şekline kaynaklanmaktadır. Metin yazarken yazar yalnız olduğu halde; söz söylerken, hedef kitle somut olarak karşısında durmaktadır. Böylece yazar yazdığı metinde amacının gerçekleşip gerçekleşmediğini hemen göremediği bir dil ortamıdır. Ancak aynı yazar söz söylerken, tam tersine amacının gerçekleşip gerçekleşmediğini görebilir, yani *söz ortamı canlı bir diyalog ortamıdır*. Kur'an pasajlarının her biri, *yazılı birer söylemdir*. Dolayısıyla, her bir Kur'an pasajı, anlaşılabilmesi için, bize metinde yer almayan söz dışı/metin dışı bağlam hakkında bilgi sahibi olmamızın gerekliliğini öğretir.”⁸⁶

“Kur'an-ı Kerim, kıyamete kadar insanlığa yol gösterici özelliğini sürdürecektir, *son ilahi kitaptır*. Doğru anlaşılması çok büyük bir önem taşır. Günümüzde, özellikle de Batı'da Dilbilim ve Hermeneutik dallarında yapılan incelemeler, *anlama sorununun* nedenli karmaşık bir problem olduğunu açıkça göstermektedir. Dini metinleri anlama ise, problemin çözümünü daha da zorlaştıracaktır ki söz konusu metinler ile aramızda anlam hareketliliklerine yol açan çok *uzun bir zaman uçurumu* vardır. Özellikle Arap dilindeki *asıl kök anlamların belirlenmesi* için, *artsüremli bir Semantik* inceleme ile Kur'an'ın indiği dönemde kazanmış olduğu yeni anlamlarının ortaya konması bakımından da *eş süremlili bir Semantik* incelemenin de yapılması zorunlu hale gelmiştir. *Kur'an'ın sözlü bir metin* olma özelliği genelde dikkate alınmadığı içindir ki, *ayetler arasındaki*

⁸⁶Ömer Özsoy, *Kur'an ve Tarihsellik Yazıları*, Otto Yayınları, Ankara 2018, s. 77-78.

bağlantılar başarılı bir biçimde kurulamamaktadır. Şu halde bir Kur'an çevirisinin başarısı; onun bu sözlü bir metin olma özelliğini dikkate alarak, *tarihi arka plana* inerek, orada olayları sanki yaşıyormuşçasına belirlemeye çalışmak ve sonuçta gerekirse yeni bir [çeviri] metin inşa etmekle mümkün olur. Eğer ayetlerin inişine neden olan tarihi bağlam kurulmayacak olursa, salt Arapça bilgisi ile inen ayetleri doğru olarak anlayabilmek asla söz konusu olamaz.”⁸⁷

Kur'an metni örnek yaşanmışlığın, sebep ve sonucu ile muhatabı insan olan kutsal bir kitaptır. İnsan hayatı gibi karmaşık, iç içe geçmiş ancak kendi içinde bir nizamı olan kutsal kitaptır. Sözlü bir metin olan kitaptır, yazıdır ki; okumak, ezberlemek, üzerinde düşünüp fikir yürütmek ve cümlelerinden hukuki ve ahlaki kurallar çıkartmak insan için etkileyici, yeri geldiğinde kolay, zaman zaman zahmetli ancak bir o kadar da tatlı bir uğraştır. Uzmanlık ve ustalık isteyen, anlam işçiliği gerektiren Kur'an metninin içerisinde geçen olayların sebeplerinin bilinmesi; çevirisine, yorumuna ve ahkâmının çıkartılmasında kolaylık sağlamıştır. Kur'an metninin oluşum süreci ve sebeplerini çerisine alan esbâb-ı nüzul ilmi çevirmen için önemli bir yol arkadaşıdır.

“*Esbâb-ı nüzul, âyetlerin iniş sebepleri* bilgisi, Kur'an-ı Kerim'in indiği ortamın ve sürecin asli bir unsurudur. Bu bakımdan o İslâm'ın başlangıcından beri bilinen, bilinmesi istenen bir konu olagelmıştır. Çünkü esbâb-ı nüzul, Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılmasında gerekli bir bilgi olarak savunulmuştur. Sahabe, tâbiûn ve tebe-i Tabii'nden olan müfessirler Kur'an'ı özellikle esbâb-ı nüzul ile tefsir etmişlerdir. Hatta “*başlangıçta tefsir ilmi, esbâb-ı nüzulü bilmekten ibaretti*” denilmiştir. *Tedrici (parça parça)* inişi sayesinde; akıp giden hayatla beraber adım adım canlı örnekler ve öğütlerle inen Kur'an-ı Kerim, insan kalbine ve şuuruna derinden nüfuz etmek imkânını bulabilmiştir. Eğer Kur'an, bir hamlede tamamı inmiş olsa idi, çarçabuk hareketsiz bir

⁸⁷Salih Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2017, s. 15, 31-33.

söz, hayatiyetten mahrum bir düşünce ve basit bir dini vesika haline gelirdi. Arap'ın akli ve fikri kabiliyetlerini ortaya koymasına imkân vermez ve yepyeni bir medeniyete hayat veren kaynak olamazdı.”⁸⁸

“Kur'an-ı Kerim'in nüzülü, bilindiği gibi bir defada nazil olmadığı için, bilindik yazılı metinlerin *giriş-gelişme-sonuç* şeklinde olan düzeniyle oluşmamıştır. Metnin kurgusu birbiriyle irtibatlı fakat bağımsız pasajlar halinde olup ayetler farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı konularda ve farklı topluluklara hitaben nazil olmuştur. Bu özellik Kur'an metnine, hem dili, hem de kompozisyonu açısından özel bir nitelik kazandırdığından, çevirilerde bunun dikkate alınması bir zorunluluktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim, özü itibariyle yazılı bir metin (mektub) değildir; bilakis onun ağırlıklı özelliği; *meşfuh (ağızdan çıkan)* ve *mesmu (işitilen)* bir *hitap* olmasıdır. Kur'an'ın bu özelliği göz önünde tutularak metin, *önce konuşma dilinden yazı diline çevrilmeli, ancak daha sonra Arapça'dan başka bir dile çevrilmeye teşebbüs edilmelidir.*”⁸⁹

“İslâm dini bilgisinin iki temel kaynağı Kur'an-ı Kerim ve Peygamber efendimizin sahih sünnetidir. *Kur'an-ı Kerim bir metin değildir, hitaptır; hitâb-ı ilahidir.* Beklentilerimiz Kur'an-ı Kerim'in diğer insan ürünü metinlere göre en kuşatıcı, diğer fikir manifestolarına ve kanunlarına karşı en ikna edici inanç ve kanunlar kitabı olması açısından olabilir; ama öyle değildir. Beklentiler ve yaygın görüş böyle olduğu için de Kur'an-ı Kerim'in metin olmadığını söylemem yadırganmış olabilir. Metinler, kanunlar ve manifestolar çok sistemli, mevzularına göre tasnif edilmiş *insan eseri ürünlerdir.* Onları Kur'an-ı Kerim ile mukayese edemeyiz. Kur'an-ı Kerim'de ibadetlerin detaylı bir şekilde sayımı ve ifa şartları, giyim kuşam tarzı ve yeme içme adabı gibi gündelik hayat, şehirleşme, iktisadi hayat, uluslararası ilişkiler, toplum yönetimi ve siyasal yapı gibi bizim dünya hayatımızı doğrudan ilgilendiren konularda

⁸⁸Ahmet Nedim Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, Şule Yayınları, İstanbul 2012, s. 17,57.

⁸⁹Dücan Cündioğlu, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014, s. 3, 4, 23.

ayrı ayrı bölümler bulunmasını ve öğretici bir tarzda ve İlmihal muhtevasında bu konuların işlenmesini bekleseniz de Kur'an-ı Kerim'in kendine mahsus bir üslubu olduğu için bunları bulamazsınız. Onun kendine özgü bir hitabı vardır ve o bize yüce Rabbimizin bir hitabıdır. *O kâinatın ve bütün varoluşun özetidir.* Bu itibarla ayetler, iman, ahlak, adab-ı muaşeret, geçmiş toplumlardan kıssa ve öğütler, genel insani ve akli değerler, beşeri ilişkiler gibi konularda okuyucuya doğrudan ana fikir vermekte ve onu büyük ölçüde yönlendirmekte ise de ayetlerden sıradan okuyucunun gerek ilmihal gerekse *hukuki doktrini alanında hüküm çıkarması kolay değildir.* Kur'an'ın anlaşılmasında, ayetlerin lafzı kadar *Kur'an'ın bütüncül anlatımı*, ilke ve amaçları, Hz. Peygamberin o konudaki açıklama ve uygulaması, fıkıh doktrin ve geleneği ayrı ayrı önem taşırlar. Öte yandan Kur'an'ın lafzından doğrudan ve açıkça anlaşılan anlamlar ile onun dolaylı anlatımı arasında bir ayırım yapmak gerekir. Kur'an bu zenginlik ve ayrımlar içinde okunmazsa şahısların kendi kişisel yorum ve tercihlerini Kur'an'la irtibatlandırıp, onları Kur'an'ın hükmü olarak algılaması ve neticede birden fazla çelişik görüşün Kur'an'a dayandırılması yanlışlığı ortaya çıkabilir. Kur'an, ilk vahiyden son vahye kadar, Hz. Peygamber ve inananların yeni bir toplumsal varoluş, adeta ölüm kalım mücadelesi verdiği bir süreçte inmiştir. Kur'an'ın kamusal ve devletlerarası alandaki bu tür düzenlemelerini doğru anlayabilmek için, Kur'an'ın ilk muhatapları olan Hz. Peygamber'in ashabıyla birlikte 23 yılda karşı karşıya kaldığı olaylar, Medine'de ilk İslâm Devletinin oluşum aşamaları ve bu oluşumun dini kimlik üzerine bina edilmesi zaruretini göz önüne alıp bu olayların akışına paralel olarak nazil olan ayetlerin böyle bir arka planla birlikte okunması gerekmektedir. Bugün gerek Batı'da İslam karşıtlığı ön yargısıyla söze başlayan çevrelerin gerekse İslâm dünyasındaki çeşitli radikal grupların Kur'an ayetlerini ele alış tarzı böyle bir bütüncül ve tarihsel bağlamı (sebebi-nüzul) gözetemeyen metodolojiden uzaktır ve bunun için de ayetleri kendi ön yargılarını meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanma imkânını bulmaktalar. Kur'an'ın kamusal alanda

ve toplumlar arası ilişkilerde örnek olaylar üzerinden yaptığı açıklamaları anlamak ta, bu örneklerden soyutlamaya gidip dinin genel hedef ve ilkelerini çıkarmak ta, tarihsel bağlama, nas-olgu ilişkisine yeterince önem vermekten geçer. Bu sebeptendir ki, Kur'an'ı anlamada ilahi vahiy geleneği ve tarihi, Kitâb-ı Mukaddes-Kur'an-Kerim mukayesesi, Hz. Peygamber'in hayatı, tarih ve toplum bilgisi son derece önemlidir.”⁹⁰

Sözlü metin olma özelliği ile mushaflarda yazılı olan Kur'an metni, yazılı metinlerden farklı özelliğe sahiptir. Hitâb-ı ilâhi olan Kur'an, insan hitabının ve insan yazısının üzerinde bir seviye ile insana yazılı hitap etmektedir. Kur'an; öz anlatımı, tarihi sahneleri, hızlı konu geçişleri ile dikkati diri tutması, konuyu bir sûrede yarım bırakması ile okuyucusunu meraklandırması, başka bir sûrede konuyu tamamlayarak okuyucuyu bütüncül bir zihne çağırması, tek bir lafzından dahi hüküm çıkaracak bir hukukçu için ince bir zekâ ve bilgi işçiliği istemesi ile sıradan bir metin değildir.

“Kur'an'ın üslûb üstünlüğü; tekitler, hazifler, i'caz, takdim ve tehirler, kalbler, iltifatlar, taleb mevziinde haberin va'zı, taaccüb yerinde nida, kesret mevziinde killet cümlesi, ibdal, teşbih, istiare, tevriye, technis, mukabele, azap üzerine rahmetin takdim edilmesi, icaz, itnab gibi daha pek çok edebi konular devrindeki ve gelecek asırlardaki Arap Edebiyatı üstadlarını hayran bırakmıştır. Müslümanların mukaddes kitabı olan Kur'an-ı Kerim, bu üslubu sayesinde, Arapça'yı iptidai mantık alanından, medeniyet ve kültürün düşünce yükünü taşıyacak teknik bir olgunluğa yükseltmiştir.”⁹¹

⁹⁰Ali Bardakoğlu, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2017, s. 60-62, 143-146.

⁹¹Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 160-162.

II. BÖLÜM

2. KUR'AN-I KERİM'İN ALMANCA ÇEVİRİLERİ

2.1. Kur'an-I Kerim'in Almanca Çevirileri Tarihçesi, Usülleri ve Sorunları

Avrupa dillerinden Latince'ye Kur'an-ı Kerim'in ilk baştan sona Arapça metinsiz bir şekilde sadece çevirisi; Kettenensis ve Hermannus Dalmata (ö.1160) tarafından 1143 yılında *Lex Saracenorum (The Saracen Law)* ismiyle yapıldı.⁹²

Avrupa'da Kur'an-ı Kerim'in sadece Arapça aslı ile çeviri yapılmadan baskısı ve yayınlanması ise 16.yüzyılda başladı. İlk örneklerinden biri Brixen'li Paganino de Paganini (ö.1538) tarafından *Alcoranus Arabice* ismi ile Venedik'te 1530 yılında basılmıştır. Bu baskının, Papa'nın talimatlarıyla incelendikten sonra derhal yakıldığı söylenir.⁹³

Almanya'da ilk defa Kur'an-ı Kerim'in baştan sona Almanca'ya çevirisi ise Salomon Schweigger (ö.1622) tarafından yapılmış ve 1616 yılında yayınlanmıştır.⁹⁴

“Salomon Schweigger, Almanya'nın Nürnberg şehrinde kadınlar kilisesi vaizi olarak görevlidir ve Kudüs'te hac ibadetini yerine getirmek istemektedir. Osmanlı imparatorluğunun başkenti İstanbul'dan Kudüs'e gitmek isterken, İstanbul'da üç yıl kalır. Okumaları esnasında İtalyanca bir Kur'an çevirisi eline geçer, Almanca'ya çevirmeye karar verir, çevirmeye başlar ve 1578 yılında bitirir. Önsözde: *"İyi kalpli okuyuculara Kur'an üzerine önsöz"* diye başlık atan Schweigger, Hz. Muhammed (a.s) a uzun bir mektubu olduğunu belirterek önsözüne başlamıştır. Her bölüme kitap adını vermiş: birinci bölümde kısa yaratılış bahsinden sonra, Hz. Peygamber ve Emevi halifelerinden Yezit'e kadar olan halifeler hakkında kısa bilgi verdikten sonra Hz.

⁹²Ahmad von Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, Islamic Centre Munich, Munich 2000, s. 10.

⁹³Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s.7.

⁹⁴<https://islam-akademie.de/index.php/koranwissenschaften/koranuebersetzung/156-deutsche-koranuebersetzungen-chronologische-bibliographie> (27.10.2022)

Muhammed'in öğretisi konusunda bilgi vermiştir. İkinci bölümde tercümeye geçen Schweigger, Fâtiha Sûresi'ne isim vermeden şöyle bir başlık atmıştır: "*Der Machometaner Gebett/Welches sie die Mutter des Alcorans nennen: Muhammedilerin kitabı ki, ona Kur'an 'ın anası denir.*" Bundan sonra da Fâtiha Sûresi'nin tefsirine geçmiştir. İkinci bölüm yani ikinci kitap Kehf Sûresi ile bitirilmiştir. Üçüncü kitap yani üçüncü bölüm de; 19. Meryem Sûresi ile başlamış ve son sure olan 114. Nas Sûresi ile son bulmuştur. Sayfa başlarında solda: "Das 1. Buch des Alcorans: Bu Kur'an'ın 1., 2., 3., Kitabı" başlığı sürekli yazılmıştır. Sağda: "*Von der Türken Religion: Türklerin dininden*" başlığı kitabın sonuna kadar her sayfada yazılmıştır."⁹⁵

“Salomon Schweigger tarafından yapılan *Alcoranus Mahometicus* isimli Kur'an çevirisi daha ilk başta kendisini “*Bu Türklerin Kur'an'ıdır, İnanç ve hurafeleridir... Önce Arapça'dan İtalyanca'ya; şimdi de Almanca'ya Bay Salomon Schweiggern tarafından çevrildi. ... Üç farklı bölümde... , Simon Halbmayern, Nürnberg 1616.*” diyerek tanıtıyor. Württemberg'teki Haigerloch'lu Salomon Schweigger (1551-1622), hem papaya hem de Kalvinist'lere muhalefetiyle tanınan Lutheryan bir rahipti. Viyana'ya gittiği Tübingen Üniversitesi'nde öğrenim gördü. İmparator II. Rudolf 'un büyükelçisi ile birlikte İstanbul'a büyükelçilik vaizi olarak gönderildi. 1577'den 1581'e kadar İstanbul'da kaldı. Almanya'ya dönmeden önce Filistin ve Kudüs'ü ziyaret etti ve Nürnberg'teki St. Mary Kilisesi'ne vaiz oldu. Salomon Schweigger, İstanbul'da iken; 1547 de Andrea Arrivabene tarafından İtalyanca'ya çevrilen Kur'an çevrisine rastladı. Bu çeviri yazarının iddiasının aksine doğrudan Arapça'dan yapılmamıştı. Robertus Ketenensis ve Hermannus Dalmata tarafından 1143'te yapılan Latince çeviriyi temel alıyordu. Schweigger'in çevirisi bu yüzden İtalyanca'dan Almanca'ya olmuştur. Kur'an metinlerini temsil etmese de “*Kur'an'ın İlk kitabı*” başlıklı önsözü ile 78 sayfalık bariz

⁹⁵Hüseyin Yaşar, “*Avrupa'da ilk Kur'an-ı Kerim Tercümeleleri ve İlk Kur'an-ı Kerim Baskıları*”, Diyanet İlmî Dergi, Cilt:35, Sayı:5, Ankara 1999, s. 104, 105.

bir İslam karşıtı giriş yazıldı. Bunu;79-267 sayfalarını kapsayan “*Kur’an’ın diğer kitabı*” başlıklı yazısı takip eder. Hacim bir dizin ile sona erer. Ayet numaraları yoktur, sure numaralandırması kafa karıştırır: Sure 2, bölüm 1; Sure 3, bölüm 4 gibi. Daha uzun sureler Ahzab suresi hattında alt bölümlere ayrılmış, fakat her yeni bir bölüme, sanki yeni bir sure başlıyormuş gibi “*En zarif ve merhametli olan Tanrı’nın adı ile...*” Besmele çevirisi ile başlanmıştır. Birçok surenin sadece özeti verilmiştir. Bu nedenle daha önceki bazı kaynakların da belirttiği gibi, büyük bölümlerini içermesine rağmen Kur’an’ın tam bir çevirisi değildir. Açıklayıcı notları da yoktur. Salomon Schweigger’in bu çevirisinin bir baskısı da; “*De Arabische Alkoran*” isimi ile Felemenkçe olarak 1641 yılında Hamburg’da yayınlandı.”⁹⁶

Almanya’da Kur’an-ı Kerim sadece Arapça metni ile (çevirisiz) ise; *Al-coranus, Lex Islamitica Muhamedis, Filii Abdallae Pseudo-prophetae, adoptimorum Codicum fidem editaex Museo Abrahami Hinckelmanni* isminde 1694’te Hamburg’da Hinckelmann tarafından basıldı. Böylece Kur’an-ı Kerim’in Arapça metni ile basımı ve Avrupa dillerine çevirisinin yapılarak yayınlanması başladı.⁹⁷

Almanya’da 18. Yüzyılda, Kur’an-ı Kerim’in baştan sona tamamının Almanca’ya çevirisinin bir başka örneği, David Nerreter’e aittir. 1703 yılında Nürnberg’de yayınlanmıştır. “*David Nerreter’in yeni açılan Muhammet mabedi, nereye... Başkaları için Kur’an’ın tamamı, Ludovici Marraccii’nin en iyi baskısından sonra Almanca’ya çevrildi ve çürütüldü, Wolfgang Moritz Endters, Nürnberg, 1703.*” Cümleleri ile bu çeviri tanıtılır. David Nerreter (1649-1726) yine Nürnberg’de bir başka Lutheryan ilahiyatçıydı. David Nerreter, üniversiteyi Altdorf ve Königsberg’de okudu, İsveç’e ve Estonya’ya gitti, dönüşünde Nürnberg’deki önemli

⁹⁶Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 15, 16.

⁹⁷Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 7.

kiliselerde rahip oldu ve “*Muhammet’in Mabedi*”ni yazdı. 1709 yılında Pommerania’ya taşındı ve orada müfettiş oldu. Bu çeviri, Lange’dan sonra Kur’an’ın Almanca’ya ikinci tam çevirisidir. Bir kez daha başka bir çeviriye; yani 1698 yılında Londra (Padua)’da yayınlanan, Marracci Lew Lodovico (Ludovico)’in “*Alcorani textus universus, Kur’an’ın tam metni*” isimli Kur’an çevirisinin, Arapça’dan Latince’ye çevrilen Latince metninin Latince’sine dayanmaktadır. Nerreter’in kitabı hala “Türk Tehlikesi” hakkında ve “Türk Tehlikesi” ile ilgili daha derli toplu koleksiyonları yansıtmaktadır. Kur’an’ın çevrili koleksiyonu sadece bir bölümdür. Önsöz, İslâm karşıtıdır. Luther ve önceki yazarlara göre; İslâm elçisi ve kutsal yazısı şeytani ve yanlışır. Önsözde Nerreter, Kur’an çevirisine itiraz edebileceklere karşı kendini Marracci’den alıntı yaptığı İspanya’da teyzesi tarafından Hristiyanlığa çağrılan genç bir Müslümanın Kur’an’ı iyice inceledikten sonra Hristiyan olması örnekle savunur. Bu nedenle Nerreter bir Hristiyan’ın kendi inancını ancak Kur’an’ı tanıyarak güçlendirebileceğini savunur. Aslında Nerreter burada tekrarlamak istemediğim çok daha güçlü saldırgan kelimeler kullanıyor. Çevirinin hem sureler hem de ayetler için numaralandırılması vardır. Bu çevirinin en doğru baskısını yapan Ludov’a göre; Marracci; David Nerreter’in yaptığı yorumlarla etkisiz hale getirildi. Çeviride yapılan bazı hatalar, Marracci’nin Latin versiyonuna kadar devam eder. Diğer hatalar Nerreter’in kendisinden kaynaklanabilir.⁹⁸

Almanya’da ilk defa, Kur’an-ı Kerim’in baştan sona tamamının doğrudan Kur’an’ın Arapça aslından doğrudan Almanca’ya çevrili David Friederich Megerlin (ö.1778) tarafından yapıldı. “*Türklerin İncili veya Kur’an’ın ilk defa Arapça aslından Almanca’ya çevrilmesinin zorunluluk ve faydalarının özel bir notla M. David Friederich Megerlin tarafından açıklanmıştır.*” cümleleriyle çeviri tanıtılmaktadır.

⁹⁸Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 19-20.

Johann Gottlieb Garbe, bu çeviriyi Frankfurt am Main'de 1772 yılında yayınlamıştır. M. David Friederich Megerlin (?-1778) Tübingen Üniversitesi'nde okudu. Protestan bir rahip, Lambach'ta bir okula müdür, sonra Maulbronn'da Profesör ve en sonunda 1769 yılında Frankfurt'ta serbest bir akademisyen oldu. Özellikle Hristiyanlığa dönüştürmek için Yahudilere hitaben bir dizi teolojik yazı yayınladı. Bu çeviri Kur'an'ın Almanca'ya Arapça'dan doğrudan yapılan bir çevirisidir ki başka bir çeviriye dayanmaz. "Frankfurter Gelehrte Anzeigen"da bu çeviri ismi açıklanmayan bir yazar tarafından "Perişan bir üretim" olarak tanımlandı. İsmi açıklanmayan bu yazarın, bir zamanlar Megerlin'in bu Kur'an çevirisinden yararlanan Alman milli şairi, Johann Wolfgang Goethe olduğu varsayılmaktadır. Megerlin önsözünde; daha önce 1750 yılında Latince küçük bir yayın yayınladığını, bu yayında Kur'an'ın Arapça'dan Almanca'ya başka bir tercümeyle dayanmadan tercüme edilmesinin gerekliliğine dikkat çektiğine atıfta bulunuyor. Üçüncü paragrafta Hristiyan ilkeleri ile çelişen bir kitabı yakmak yerine Almanca'ya çevirip yayınlamanın daha iyi olacağını savunur. İslâm, mesajı ve elçisi hakkında bunların yanlış ve doğru olmadığı görüşlerini teyit ederek daha sonra Kur'an çevrilerinin tüm Hristiyan yayıncılarının uyguladığı mantığa başvuruyor. Onlara göre; herhangi bir Hristiyan, Kur'an çevirisini okuduktan sonra onun yanlışlığına ikna edilecek ve böylece kendi Hristiyan inancı güçlendirilecektir. Buna benzer bir şekilde düşman Türkleri Hristiyan Avrupa'da yenmek ve Türkleri Avrupa'dan atmak için Kur'an çevirisi yapmaya ihtiyaç duyulduğu görüşünü tekrarlar. Bununla birlikte giriş bölümünü tamamlıyor ve "Tanrı bu karışık kitapta bulunan iyilikten biraz fayda sağlayabilir" diye dua ediyor. Megerlin Kur'an çevirisine genelde Kur'an çevrilerinde olmayan "Üç Tanrının adıyla" diye başlar ve Fatıha suresi ile ilgili kısa bir başlık atar. Fatıha suresi çevirisinde biraz karışıklık var. Megerlin'e göre Fatıha'nın son iki ayetine 7 numarası verilmiştir, aslında Fatıha 8 ayettir. Megerlin yine yaptığı Kur'an çevirisinde Fatıha'nın 3. ayeti olan الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ "er-rahmanirrahim" ile 4. ayeti olan مٰلِکِ یَوْمِ

ط“maliki yevmiddin” i kendince yer değiştiriyor. Ayrıca Bakara suresinin başındaki kesik harfleri, 1. ayet olan ألم “Eliflammim”i, çeviride el değmeden bırakır “A.L.M” olarak yazar. Sure ve ayetler numaralandırılmıştır. Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında farklı görüşlere sebep olabilecek Kur’an’ın 4.suresi, 157. ayeti ve 61.suresi, 6. ayeti gibi yerlerde bile dipnot ve yorum yoktur.⁹⁹

Megerlin’in Kur’an çevirisi, kaynak dil olan Arapça’dan hedef dil olan Almanca’ya doğrudan yapılmış ve bu yönüyle ilk olması sebebiyle dikkate değerdir. Megerlin öncesi çevirilerde; seçilmiş Kur’an pasajlarının çevirisi yapılırken karşımıza genel olarak çıkan özellikleri; Kur’an’ın tamamının çevrilip çevrilmemesi, Arapça metinsiz veya metinli çeviri yapılması, doğrudan Arapça’dan yapılıp yapılmaması, çevirmenin önsöz ve girişte verdiği bilgilerde okuru yönlendirmesi şeklinde sıralayabiliriz. Buradan anlıyoruz ki; çevirilerin yapıldığı tarih ve okurun çeviriyi okuduğu tarih arsında geçen zaman göz ardı edilmeden, çeviri üzerindeki zamanın ve yaşanmış olayların etkisi iyi hesaplanmalıdır. Tarihi arka planın, Avrupa’ da o tarihlerde yaşanan sosyal ve siyasal gelişmelerin çevirmen üzerinde ve hedef kitlesi üzerindeki etkileri de en az Kur’an’ın nazil olduğu dönemin şartlarını bilmek kadar çevirinin anlaşılabilir olmasını etkileyecektir. Bir okur giriş ve sonuç bölümlerini okuduktan sonra, o kitabı baştan sona okumaya veya okumamaya karar verebilir. Bu kitap bir çeviri ise; çevirmenin ön sözde söyledikleri Kur’an çevirisinin daha baştan nasıl okunması gerektiği yönünde okuyucuyu doğru ya da yanlış yönlendirebilmektedir.

Almanya’da 19. Yüzyılda, Kur’an-ı Kerim’in baştan sona tamamının doğrudan Kur’an’ın Arapça aslından Almanca’ya çevirisinin bir başka örneği, Samuel Friedrich Günther Wahl’a (ö.1834) aittir. Bu çeviri “*Kur’an veya Abdullah oğlu Muhammet aracılığıyla olan Müslümanların kanunu.*” cümleleriyle kendini tanıtır. Daha önce F. E.

⁹⁹Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 23-24.

Boysen tarafından Almanca'ya çevirisini esas alarak Dr. Samuel Friedrich Günther Wahl tarafından bir tarihçe girişi ile Arapça'dan yeniden açıklayıcı notlar ile tamamı çevrilmiş, Halle'de 1828 yılında Gebauersche Buchhandlung yayınevi tarafından basılmıştır. Samuel Friedrich Günther Wahl (1760-1834) Erfurt yakınlarındaki Alach şehrinden Prusya'lı bir mütercim ve Halle Üniversitesi'nde 1788 yılından beri doğu dillerinde profesördü. O, 1789 yılında sözlükler ve Arapça öğretimi dâhil olmak üzere doğu dillerinden çevrilmiş birçok eser yayınladı. Üniversitede en çok bilgisine müracaat edilen saygın profesörlerinden biri olduğu söyleniyor. Onun son büyük çalışması, açıklamalı notları ile beraber Kur'an çevirisiydi. Wahl, önsözünde bu çeviriye; Boysen'in çevirisinden başlamış olmasına rağmen aslında sunduğu şeyin kendi çevirisi olduğunu açıklıyor. Önsözünün sonuna doğru Wahl, pozisyonunu açıkça belirterek; *"Kur'an ve yazarının içeriğinin ve ruhunun yargısına gelince, umarım okuyucuların çoğunun tarafsız düşünerek benimle paylaşacağı inancım, beni çoğunlukla eski görüşlere dönmeye zorladı."* demektedir. Bu çeviride ayetler numaralandırılmamıştır. Çevirinin 89. sayfasında uzunca *"Sahte peygamber ve çok daha kötü isimler"* olarak adlandırılan İslam elçisinin hayatıyla ilgilidir. Bu yayın da, 16. yüzyıldan itibaren olduğu gibi, İslâm aleyhine okuyucuyu ikna etmek için yapılmıştır. Wahl'ın önsözünde İslam elçisi hakkında 41 aşağılayıcı ve hafif kelime kullandığını söylemek yeterli. Aynı yaklaşım açıklayıcı dipnotlarda da iş başındadır. Wahl'a göre sadece İslam elçisi değil Müslümanlar da ikiyüzlü ve basit fikirlidir.¹⁰⁰

Almanya'da ilk defa bir Müslüman tarafından, Kur'an-ı Kerim'in seçilmiş bazı bölümlerini, doğrudan Kur'an'ın Arapça aslından Almanca'ya çeviren Mahmut Muhtar Paşa Katircioğlu'dur (ö.1935). Çevirinin orijinal ismi; *"Die Welt des Islam im Lichte des Koran und (der) Hadith von Mahmud Mukhtar Pascha Katirdschoglu"* dur.

¹⁰⁰Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 26-27.

“*Kur’an ve Sünnet Işığında İslam Dünyası*” isimli bu eser; Gustav Kiepenheuer tarafından 1915 yılında Weimar ’da yayınlanmıştır. Mahmut Muhtar Paşa, Osmanlı İmparatorluğunun Berlin Büyükelçisi olan bir Türk generaliydi. Bu çeviri; Almanya’da ilk defa bir Müslüman tarafından, Kur’an-ı Kerim’in seçilmiş bazı bölümlerinin, doğrudan Kur’an’ın Arapça aslından Almanca’ya zengin materyal içeren iyi bir çevirisidir. Çevirmen bu çeviride Müslüman olmayan okuyucu kitlesini dikkate alarak, özel bir gayretle normalde “*Gott*” olarak Almanca’ya çevrilen kelimeyi, orijinal Arapça ismi “Allah” olarak olduğu gibi çevirdi. Bu çeviri çoğu durumda başarılı görülmektedir.¹⁰¹

Almanya’da 19. Yüzyılda, Kur’an-ı Kerim’in baştan sona tamamının doğrudan Kur’an’ın Arapça aslından Almanca’ya çevirisinin bir başka örneği ve bugün de Almanya’da en çok okunan çeviriler arasında gösterilen; orijinal ismi “*Der Koran*” olan Max Henning’in (ö.1927) yaptığı çeviridir. Phil tarafından 1901 yılında Leipzig’de yayınlanmıştır. Max Henning (1861-1927) bir gazeteci, yazar ve 19.yüzyılda Roma Katolik Kilisesinden ayrılmış “*Free Religious Church*” Özgür Din Kilise’sinin, “*Das freie Wort*” dergisinin editörüydü. O Arap gecelerinden “*Alf Laylah wa Laylah, Binbir Gece*”yi de çevirmiş ve yayınlamıştı. Pfanmüller, bu çevriyi meslekten olmayanlar için anlaşılır bir çeviri olarak adlandırırken, Muhammed Hamidullah’a (ö.2002) göre 1960 yılında yeni bir basımı yayınlandığı sırada Kur’an’ın en iyi Almanca çevirisi oldu. Bu çeviri, çeşitli revize edilmiş baskıları ile Almanya’da en çok yayılan çeviri haline gelmiştir. Genel olarak Kur’an’ın anlamını iyi ifade etse de, maalesef daha sonraki editörlerden hiçbiri tarafından ortaya çıkarılmayan, Kur’an’ın Arapça aslı ile

¹⁰¹Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 49.

karşılaştırıldığında bazı ciddi hatalar içermektedir. Bu çeviri Almanca dil ve uslûbu geliştirmeye yoğunlaşmıştır.¹⁰²

Almanya'da 20. Yüzyılda, Kur'an-ı Kerim'in baştan sona tamamının doğrudan Kur'an'ın Arapça aslından Almanca'ya çevirisinin bir başka örneği; orijinal ismi "*Der Koran*" olan Rudi Paret'in (ö.1983) yaptığı çeviridir. O'nun Kur'an çevirisini ikinci bir cümle olan "*Uyum ve Yorum*" izledi. Bu çeviride çevirmen, kendisinden önceki diğer Alman çevirmenlerden daha çok, Kur'an Ayetleri hakkında arka plan materyal topladı. Bununla oryantalist meslektaşları arasında rakipsiz ve kalıcı bir üne kavuştu. Bunun çoğu bir uzman için anlaşılabilir niteliktedir. Ayrıca çevirisinde sıklıkla Almanca bir ifadenin nasıl oluşturulacağına karar vermiş ve soru işaretli parantezlere bir alternatif eklemiştir. Diğer yerlerde yine parantez içi açıklamalar dâhil etmiştir. Bu yüzden metnin okunması ve anlaşılması çok zorlaşmıştır. Ayrıca kavram ve kelime seçimi Hristiyan etkisinden bağımsız değildir. Örneğin "*müşrik*" kelimesini, "*heathen*"; "*dinsiz*" terimi ile "*Ümmi*" kelimesini ise; "*Cahiliye ve Ahzab*", "*Cahillik ve Hizipler*" terimleriyle çevirir.¹⁰³

Almanya'da, Kur'an-ı Kerim'in baştan sona tamamının doğrudan Kur'an'ın Arapça aslından Almanca'ya ilk defa Arap bir müslüman tarafından çevirisi; orijinal ismi "*Die ungefähre Bedeutung des Qur'an Karim in deutscher Sprache*", "*Kur'an-ı Kerim'in Alman Diline Yaklaşık Anlamı*" olan Muhammad Ahmad Rassoul'un (ö.2015) yaptığı çeviridir. Islamische Bibliothek, 1986 yılında Köln'de yayınlamıştır. Bu çeviri, ilk defa Sünni bir Müslümanın yaptığı baştan sona Kur'an çevirisidir. Muhammad Ahmad Rassoul, Almanya'da yaşayan Mısır kökenli bir müslümandır. O'na göre; "*Kur'an tam olarak değil yaklaşık olarak Alman diline çevrilebilir.*" bunun için

¹⁰²Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 29-30.

¹⁰³Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 31-32.

eserinin adını; “*Kur’an-ı Kerim’in Alman Diline Yaklaşık Anlamı*” [Meâli] olarak vermiştir. Yine de güvenilir bir çeviriyi amaçlamıştır. Ancak karşılaştırmalı olarak kolayca görülebileceği gibi, daha önceki Almanca çevirilerden çok ödünç aldığı açıktır.¹⁰⁴

Ahmad Rassoul’un Kur’an çevirisi İslam dünyasının yıllarca alışageldiği ilim geleneğine göre yapılmış bir çeviridir. Almanya’da yaşayan müslüman asıllı göçmenler tarafından oldukça rağbet görmüştür. Çevirmenin Arap asıllı bir aileden olması sebebiyle kaynak dildeki kültür kodlarına hâkim olması, Arapça bilgisi, İslam ilahiyatına vukûfiyeti ile hedef kitle olan Almanya’da uzun yıllar yaşaması, hedef dil ve kültürün içinde yetişmesi çevirisinin değerini arttırmıştır.

Almanya’da, Kur’an-ı Kerim’in baştan sona tamamının, doğrudan Kur’an’ın Arapça aslından Almanca’ya ilk defa Alman bir müslüman tarafından çevirisinin örneği; orijinal ismi “*Der Koran*”, olan Ahmad v(on)Denffer’in yaptığı çeviridir. İslam’ın kutsal kitabının *Celaleyn*, *Taberi* ve diğer muhteşem Kur’an yorumcularının [Müfessirlerinin] açıklamalarıyla Almanca’ya çevirisidir. Da’wah Academy International Islamic University Islamabad und Islamisches Zentrum München tarafından Islamabad ve München’de 1996 yılında yayınlanmıştır. Bu çeviri, ilk defa ana dili Almanca olan bir kimsenin, Kur’an’ın baştan sona tamamının doğrudan Arapça aslından Almanca’ya çevirisidir. Toplamda 44 sayfadan oluşan giriş bölümünde bu çeviride takip edilen usul ve arka plan anlatılıyor. İfadelerin yapısı açısından bile Arapça orijinaline olabildiğince yakın kalırken, Almanca’daki uygun ifade tarzına özel önem verilmiştir. Gerektiğinde kısa açıklama notları eklenmiştir ve tartışmalı meselelerde *Taberi* ve *Celaleyn* gibi klasik müfessirlerin yorumları tercih edilmiştir.¹⁰⁵

¹⁰⁴Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 32-33.

¹⁰⁵Denffer, *History of the Translation of the Meanings of the Qur’an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, s. 33.

Almanca yapılan Kur'an-ı Kerim çevirilerinin 16. Yüzyıldan başlayan tarihçesine genel olarak baktığımızda “öteki ile ilk karşılaşma” diyebiliriz. Önceleri çarpıtma, önyargı ve eleştiri, sonraları yerini dikkate alma ve bir arada yaşamaya kendisini zorunlu hissetme reel gerçeğine doğru getirmiştir. *Sonunda İslâm, Almanya'nın bir parçası olmuştur.* Almanca'ya Arapça aslından doğrudan yapılmayan Kur'an çevirilerinin hata oranı yüksek, anlaşılabilirlik oranı düşüktür. Her Kur'an çevirisi; kaynak dilden, hedef dile doğrudan yapıldığında, büyük toplumsal hareketler ve sorunları yeniden gözden geçirilerek güncellendiğinde, hakikat lezzetlerinde yeni tatlar keşfedilecektir. Aksi takdirde “çeviri kopyalama” ve dolayısıyla “çeviri kısır döngüsü” değişen dil, kültür ve topluma ayak uyduramamış, ciddi anlamda Alman kamuoyunun gündeminde hak ettiği yeri alamamıştır. Maalesef bunda zaman zaman İslam düşmanlığına varan; ırkçılık, nefret ve şiddetten beslenen İslâm karşıtlığının rolü büyüktür. Sahih Sünnet ve İslâm müfessirlerinin genel kabul görmüş yorumlarıyla açıklama yapılmayan, işlevsel ve iletişimsel olamayan, muhatap kitle gündemine hitâb etmeyen çeviriler oldukça mevcuttur. Kur'an'ın 23 senede hayatla iç içe geçmiş yaşanmışlığı ile yoğrulan parça parça hitabı, çoğu zaman yapılan çevirilerde kendi iç bütünlüğünden ve Hz. Muhammed (s.a.v) in peygamber olarak yaptığı rehberliğinden koparılmıştır. Bilindik yazılmış metin muamelesi ile okunan ve çevrilen Kur'an-ı Kerim; maalesef çoğu zaman, bilerek ya da bilmeyerek anlaşılmazlığa, anlamsızlığa dolayısıyla önemsizliğe ve işlevsizliğe itilmek istenmiştir.

2. KUR'AN-I KERİM'İN ALMANCA ÇEVİRİ METİN ÖRNEKLERİNİN ÇEVİRİBİLİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Christian Friedrich Spittler'in Yayınladığı Kur'an-ı Kerim Meali

“Christian Friedrich Spittler, 12 Nisan 1782'de Wimsheim'da (Württemberg) beş çocuğun en küçüğü olarak dünyaya geldi. Babası bir papazdı. Ölmek üzereyken, o zamanlar 11 yaşındaki oğlu Christian Friedrich'i kutsadı. Babasının ölümünden sonra Christian Friedrich Spittler, Kirchheim'a, onu eğitecek bir öğretmenin evine geldi. Kirchheim'daki katı eğitimin ortasında, Spittler'in doğasındaki terk edilmiş olanlara bakma dürtüsü, daha sonra onun hayatında en belirgin bir şekilde kendini gösterdi. Christian, ailesinin isteklerine uygun olarak, yönetimde bir kariyere başladı, ancak işinden giderek daha fazla rahatsız oldu. 1801'de Spittler, Johann August Urlsperger tarafından 1780'de kurulan Basel'deki Hıristiyanlık Cemiyeti'nin sekreterliğine atandı. Arkadaşı Steinkopf'a o zamandan kalma bir mektuptan bir alıntı, onun içsel tutumunu gösterir: “Rabbe hizmet etmek ve istediği her şey için kullanılmak benim kesin iradem ve kararlılığımdır ve beni nereye çağırırsa oraya giderim. 1808'de Spittler, Hristiyanlık Cemiyeti'nin daimi sekreteri olarak atandı. Böylece kendisi için değerli hale gelen bu görevde kaldı ve zamanını ve enerjisini Rab'be ve krallığına uygun hale getirdi. Bununla, hayattaki yolunu ve sonunda yönünü bulmuştu. 1812'de Spittler, Susanne Götz ile evlendi. Kendi çocukları olmadığı için önce Susette'i, daha sonra Markus'u evlat edindiler. 1844'te karısının ölümünden sonra, Susette onun yardımcısı ve çalışanı olarak kaldı. Spittler, hayatı boyunca yaklaşık 20 Hıristiyan Kurumu kurdu ve başkalarına da onları başlatmaları için ilham verdi. Bu eserlerin çoğu bugün hala mevcuttur, örneğin; B. Basel Misyonu (1815), hac görevi St. Chrischona (1840), Deaconess House Riehen (1852) bunlardan sadece üçüdür. Spittler, her yerde seçkin şahsiyetler bulmak ve onları kendisine emanet edilen işlerin hizmetine çağırmak için Tanrı'nın lütfunu almıştı. Ayrıca insan standartlarına göre verimliydiler. Ancak

belirleyici olan, bağıllığı, Tanrı'nın Sözü'ne dayanması, misyoner tutumu, kutsal yaşamı ve kendisine emanet edilen insanlara rahiplik bağıllığıydı. Spittler; inançlı, cesur, dininde samimi ve özgür bir adamdı. Nerede bir ihtiyaç görse, yardım etti. Bu nedenle İsviçreli, Yunanlı, Yahudi çocukların, sağır ve dilsiz çocukların, hasta çocukların, hizmetçilerin, öğrencilerin ve yaşlıların yetiştirilmesi ve eğitimi için kampanya yürüttü. En sevdiği eseri olan Aziz Chrischona'nın hac görevi için yüreğinin arzusu şudur:" Çarmıha gerilmiş ve dirilmiş ve şimdi Baba'nın sağında oturan İsa Mesih'in değerli müjdesi, hacı misyonerlerimiz tarafından alçakgönüllülükle sürekli olarak ilan edilmektedir ve kalbin sadeliği ile..."Spittler, 8 Aralık 1867'de 86 yaşında üvey kızı Susette'in huzurunda öldü. Cenazesine farklı statü ve inançlardan insanların katılması anlamlıdır. Christian Friedrich Spittler aşağıdaki çalışmaların kurucusudur: Basel İncil Derneği, Basel Misyoner Derneği, Beuggen Kurumu (yoksullar için gönüllü okul öğretmeni), Riehen'de sağır ve dilsizler kurumu, St. Chrischona hac kurumu, ilk çocuklar, (Basel'deki hastane) Gönüllü Zorla Çalıştırma Kurumu (Maien Bühl, 1855)Yahudiler arasında Hıristiyanlığın Teşvik Edilmesi Derneği (daha sonra "İsrail Dostları Derneği", bugün ise; Kilise ve Yahudilik Vakfı) O da fakirlerle ilgilendi. Beuggen'e yerleştirdiği Yunan köle çocukları ve "Suriye Yetimhanesi" nin kuruluşunu Kudüs'te başlattı.”¹⁰⁶

Christian Friedrich Spittler (ö.1867) bugün İsviçre sınırlarında bulunan Basel şehrinde, 1835 yılında orijinal ismi “*Vergleichung der Bibel mit dem Koran, als Anweisung für armenische Christen, wie sie sich gegen Mohammedener zu verhalten haben*” olan bir eser yayınladı. Bu eser, Osmanlı İmparatorluğu ile o tarihlerde aynı coğrafyayı paylaşan Ermeni Hristiyanlarına, bugün İsviçre sınırlarında bulunan Basel

¹⁰⁶http://www.diakonissen-riehen.ch/lebensbilder/gruendung/cf_spittler.htm (12.04.2022)

şehrinden gelen Alman misyonerleri tarafından, batılı Hristiyanlarla ilişkisini koparmamak adına yazıldı.¹⁰⁷

Günümüzde Azerbaycan sınırlarında bulunan, Şuşa şehrinde yazılmış olan bu eser; “Ermeni Hristiyanlara; Muhammedilere Karşı Nasıl Davranmaları Gerektiği Konusunda Bir Talimat Olarak, İncil ve Kur’an’ın Karşılaştırılması” ismiyle Spittler tarafından Basel’de yayınlanmış olup günümüzde baskıları mevcuttur.¹⁰⁸

Spittler’in yayınladığı bu eserde; Kur’an-ı Kerim’in Duha suresi (93/7) 7. ayetinin Almanca çevirisi ; “*Hat er dich nicht gefunden, wandernd im Irrthum? Und hat er dich nicht in die Wahrheit geleitet?*”¹⁰⁹ olarak yapılmıştır.

Yazarın yaptığı bu ayetin Almanca çevirisini, Türkçe’ye; “*O, Seni yol bilmez halde bulup yol göstermedi mi?*” şeklinde yapabiliriz. İlk bakışta diğer çeviriler ile karşılaştığımızda doğru ve normal bir çeviri gibi gözükmektedir. Çevirmen yukardaki ayeti çevirmeden önce İslâm’ın Peygamberini kastederek şöyle bir başlık atmaktadır: “*Ist als Heide, nicht als “Müselmann” geboren.*”; “*Müslüman olarak değil, pagan*¹¹⁰ [*çok tanrıcı*], *putperest olarak doğdu.*” Bu başlığı attıktan sonra, başlıktaki kişisel iddiasını, Duha suresi (93/7) 7. ayeti ile delilendirmek istemektedir. Ona göre; Hz. Muhammed “*Dalalet/Irrthum/Yol bilmez hal*” içerisinde gezerken “*Heide*”; “*pagan [çok tanrıcı]*”, “*putperest*”ti. Tefsir Usûlü ve Çeviribilim açısından bu metini incelersek öncelikle ayetin Arapça aslını Almanca çevirisi ile birlikte yan yana

¹⁰⁷Christian Friedrich Spittler, *Vergleichung der Bibel mit dem Koran, als Anweisung für armenische Christen, wie sie sich gegen Mohammedener zu verhalten haben*, Basel 1835.

¹⁰⁸<https://www.amazon.de/Vergleichung-Anweisung-Armenische-Mohamedaner-2012-10-01/dp/B01LP22EOQ> (13.04.2022)

¹⁰⁹Christian Friedrich Spittler, *Vergleichung der Bibel mit dem Koran, als Anweisung für armenische Christen, wie sie sich gegen Mohammedener zu verhalten haben*, Basel 1835, s. 37.

¹¹⁰<https://sozluk.gov.tr/> (14.11.2022)

okuyucuya sunmak yerinde olur. Ayetin Arapça aslı yani kaynak metin şöyledir: **وَوَجَدَكَ**
ضَالًّا فَهَدَىٰ Türkçe çevirisi: “*Seni yol bilmez halde bulup yol göstermedi mi?*”¹¹¹

Ayetin Arapça aslındaki “Dallen-ضَالًّا” kelimesinin tefsirine bakıldığında:
“*Hasan, Dahhak ve İbn-i Keysan şöyle dedi: Seni Nübüvvet bilgisinden ve şeriatin hükümlerinden Ğafil/habersiz olarak buldu ve seni onlara yönlendirdi.*” Ayrıca Yusuf suresi, 3. Ayette dediği gibi; “*Daha önce sen bilmeyenlerdendin. Yine Şura süresi 52. Ayette: Sen daha önce Kitap nedir? İman Nedir? Biliyor değildin.*”¹¹²

Söz konusu ayette; anlaşılıyor ki ; “Dallen -ضَالًّا” kelimesi Almanca’ya “*Irrtum/hata*” olarak çevrilebilir, ancak “*Heide/Pagan [çok tanrııcı],putperest*” olarak çevrilemez. Ayetin metin içi bağlamı da “*Heide/Pagan [çok tanrııcı],putperest*” çevirisine müsait değildir. Ayetin metin öncesi ve sonrası şöyledir: “*Kuşluk vaktine, kararıp sakinleştiğinde geceye andolsun ki; Rabbin seni yalnız bırakmadı ve sana gücenmedi. Elbette işin sonu senin için öncesinden daha hayırlı olacaktır. Rabbin sana mutlaka lütuflarda bulunacak, sen de hoşnut olacaksın. O; seni yetim bulup ta seni barındırmadı mı? Seni yol bilmez halde bulup ta sana doğru yolu göstermedi mi? Ve seni fakir bulup zengin etmedi mi?*” Duha suresi dikkatli ve bütüncül bir şekilde okunduğu zaman; Hz. Muhammed’in önce ki hayatında “yetimliğinden, fakirliğinden” bahsediliyor ancak “*Heide/Pagan [çok tanrııcı],putperest*” denilmemektedir. Bütün bu deliller ışığında İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v), peygamber olmadan önceki hayatında da “*Heide/Pagan [çok tanrııcı],putperest*” değildi. “Dallen -ضَالًّا” kelimesinin geçtiği ayetin doğru Almanca çevirisi: “*Und dich auf dem Irrweg gefunden*

¹¹¹Komisyon, *Kur'an Yolu Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013, s. 596.

¹¹²İbnü'l-Ferrâ Hüseyin b. Mes'ud b. Muhammed el-Begavi, *Meâlimü't-Tenzil*, Daru Taybe Yayınları, Riyad 1991, Cilt:8, s. 456.

und richtig geföhrt?” ve Türkçe çevirisi; “Seni *yol bilmez* halde bulup yol göstermedi mi?” şeklinde olmalıdır.¹¹³

2.2.Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul’un Almanca’ya Çeviri Yaptığı Kur’an-ı Kerim Mealinde ve Carl Friedrich Gerok’un Kur’an’ın Kristolojisinin Bir Sunumu Girişimi Eserinde; Meryem Suresi 35.Ayet’in Almanca Meali

“Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul, 22 Nisan 1929 da Mısır’ın Ma’sarat şehrinde dünyaya geldi. Mısır kökenli, Alman vatandaşı ve bir hukuk bilginidir. Almanya’nın Köln şehrine yerleşmeden önce el-Ezher Üniversitesi’nde okudu. Rassoul, İslami konularda onlarca kitap yazdı. Çoğunu kendi "IB Verlag/İslam Kütüphanesi"inde yayınladı, bazıları ise Dünya İslami Çağrı Derneği'nin Bonn şubesi veya Marburg Müslüman Öğrenci Birliği (MSV) tarafından da yayımlandı.”¹¹⁴

Ralph Ghadban tarafından hazırlanan bir araştırma raporunda; Rassoul, Almanya’da İslami medya materyallerinin "en çok kullanılan ve muhtemelen en çok okunan" yazarı olarak tanımlanıyor.¹¹⁵

Ahmad Ibn Rassoul, çevirisi ve özgeçmişi ile dikkat çekici bir müelliftir. Kaynak dil Arapça anadili olmakla birlikte, İslam ilahiyatı eğitimini İslam ülkeleri arasında ve dünya genelinde saygın bir üniversitede olan El-Ezher’de tamamlaması uzman bir Kur’an çevirmeninden beklenen bize göre öne çıkan özelliklerdir. Hedef dil Almanca’yı Almanya’da uzun yıllar yaşayarak ve konuşarak ilmi düzeyde bilmesi ve İslam’ın Alman toplumu içerisindeki pratik hayatta karşılığını mescidlerde imamlık yaparak sahada bizzat görmesi açısından önemlidir. Almanya’da medyayı ve iletişim kanallarını iyi kullanması ve kamuoyunda çevirisinin çokça okunması sebebiyle gündem olması bakımından da çevirmenin eserini tercih etmemize sebep olmuştur.

¹¹³Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul, *Al- Qur’an Al-Karim Farbkodierte Übersetzung Mit Arabischem Text*, Arcelmedia, İstanbul 2012, s. 596.

¹¹⁴https://de.wikipedia.org/wiki/Muhammad_Rassoul (14.04.2022)

¹¹⁵<http://www.ghadban.de/de/wp-content/data/bericht.pdf> (21.05.2022)

“Rassoul başkanlığında, 21 Eylül 1978'de Köln'de Islamisches Zentrum Köln (IZK) derneği kuruldu. IZK (2001'de dağıldı) Millî Görüş (daha sonra AMGT, şimdi IGMG) ve Almanya'daki İslam Cemaati ile yakın temaslarını sürdürdü. Ursula Wickeler-Stegemann'a göre; Rassoul aynı zamanda "Köln'deki misyoner enstitüsünün" başkanıydı ve "aşırı sağcılarla birlikte *Millî Görüş'ten* (sonra AMGT'den) ayrıldığı söyleniyor"; ayrıca Suudi Arabistan ile yakın temaslarının belirtileri de var. Rassoul; 1986 yılında, Kuran'ın Almanca'ya çevirisini “*Kur'an Kerim'in Almandaki Yaklaşık Anlamı*” başlığı altında sundu. Bu sıralarda Rassoul, Köln'deki bir camide imam olarak da çalışıyordu. Berlin'deki Freie Üniversitesi İslam Araştırmaları Enstitüsü'nün "*Orientierung*" kılavuzunda, Almanya'daki Müslümanlar Merkez Konseyi'nin *islam.de* web sitesi aracılığıyla çevrimiçi olarak da sunulan Rassoul'un çevirisi, güçlü olması nedeniyle anılıyor. Arap diline dayalı ancak daha az tavsiye edilir olarak değerlendirildi. Çeviri, 2011'in sonunda Selefî İbrahim Ebu Naci tarafından Almanya'da başlatılan ve Rassoul'un çevirisini kullanan Kur'an dağıtım kampanyası aracılığıyla özel ilgi gördü. Rassoul ayrıca Müslüman Kardeşler teorisyeni Seyyid Kutub'un en tanınmış kitaplarından biri olan *Yoldaki İşaretler*'in editörüydü. Baden-Württemberg'deki Anayasa Mahkemesinin; anayasanın korunmasına ilişkin 2006 raporunda, Rassoul'un Mayıs 2006'da yayınlanan "*Signs on the Way/Yoldaki İşaretler*" çevirisinin İslamcı aşırıcılığın tasviri ile bağlantılı olduğu tespit edildi. Rassoul, 2015 yılında, nisan ayında, 85 yaşında vefat etti.”¹¹⁶

Bir diğer müellif; Papaz Christoph Friedrich Gerok'un oğlu olan Carl Friedrich Gerok, 1815 yılında Vaihingen an der Enz şehrinde dünyaya gelen, Alman bir ilahiyatçı ve şairdir. Gustav Schwab'ın şiirsel yeteneklerini teşvik ettiği Stuttgart şehrindeki Eberhard-Ludwigs-Gymnasium'a katıldı. Tübingen şehrinde bulunan (Tübingen Protestan Vakfı) Evangelische Stift'te 1832'de geldi,

¹¹⁶https://de.wikipedia.org/wiki/Muhammad_Rassoul (14.04.2022)

1837'de Stuttgart şehrinde babasının yerine papaz oldu.1844'ten itibaren Gerok, önce Böblingen'de , daha sonra 1849'dan itibaren hastanede ve Stuttgart'taki kolej kilisesinde diyakoz (Papaz Yardımcısı) olarak çalıştı. 1852'den 1862'ye kadar, kolej kilisesinde Başdiyakoz ve ülke piskoposunun dekanı, daha sonra hastane kilisesinde şehir papazı ve şehir piskoposunun dekanıydı. 1868'de Schlosskirche isimli kiliseye; Oberhofprediger (Baş Vaiz) oldu ve başrahip unvanı ve rütbesiyle konsorsiyum üyesi oldu . 1890 yılında Stuttgart şehrinde öldü.¹¹⁷

Otobiyografilerine kısaca yer verdiğimiz her iki müellif, eserlerinde Meryem Sûresi (19/35) 35. ayetinin Almanca çevirisini şu şekilde yapmışlardır. Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul (ö. 2015),yaptığı Kur'an-ı Kerim çevirisinde, Meryem Sûresi (19/35) 35. ayetinin Almanca çevirisini; “ *Es geziemt Allah nicht, Sich einen Sohn zu nehmen. **Gepriesen sei Er!** Wenn Er etwas beschliesst, so spricht Er nun: Sei! Und es ist.*¹¹⁸”olarak yapmıştır. Türkçe çevirisini; “Allah’a bir oğul edinmek yakışmaz. O’na hamd/şükür/övgü olsun! O bir şey[yapmaya] karar verdiğinde; sadece ona: Ol! Der ve o, olur.” şeklinde yapabiliriz.

Carl Friedrich Gerok(ö.1890)“*Kur’an’ın Kristolojisinin Bir Sunumu Girişimi*” isimli eserinde; aynı ayetin Almanca çevirisini; “*Allah ziemt es nicht, einem Sohn zu haben. **Lob ihm!** Wenn er eine sache beschlossen hat, so sagt er ihr nur: Sein! Und sie ist.*”¹¹⁹ olarak yapmıştır.

Türkçe çevirisini; “Allah’a bir oğul edinmek yakışmaz. O’na övgü olsun! O bir şey[yapmaya] karar verdiğinde; sadece ona: Ol! Der ve o, olur.” şeklinde yapabiliriz. Carl Friedrich Gerok, bu ayetin Almanca çevirisini yukardaki gibi yaptıktan sonra aynı

¹¹⁷https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_von_Gerok (18.04.2022)

¹¹⁸Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul, *Al- Qur’an Al-Karim Farbkodierte Übersetzung Mit Arabischem Text*, Arcelmedia, İstanbul 2012, s. 306.

¹¹⁹Carl Friedrich Gerock, *Versuch Einer Darstellung Der Christologie Des Koran*, Friedrich ve Andreas Verthes Yayınları, Hamburg ve Gotha 1839, s. 43.

sayfada bir dipnot numarası veriyor. Bu dipnotunda müellif, “*Isa ist Allah’s besonderer Diener und sein Gesandter und der Geist Allah’s. Er ward geschaffen Durch das Eine Wort: Sein! Sonna.*” cümleleriyle çevirisini yaptığı ayetin şahsi kanaatine göre açıklamasını yapıyor. Bu açıklamayı Türkçe’ye “İsa; Allah’ın özel bir hizmetkârı, elçisi/temsilcisi ve ruhudur. O bir kelimeyle yaratılmıştır: Ol! Demesiyle olmuştur.” şeklinde çevirebiliriz.

Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul’un Almanca’ya çeviri yaptığı Kur’an-ı Kerim Mealinde ve Carl Friedrich Gerok’un Kur’an’ın Kristolojisinin Bir Sunumu Girişimi eserinde; Meryem Suresi 35.Ayet’in Almanca çevirisinde ki “*lob ihm!*” ifadesi, orta çağdan günümüze yapılmış birçok Almanca Kur’an çevirisinde maalesef aynı şekilde tekrarlanmıştır. Hâlbuki “*lob ihm!*”; “*Öv O’nu!*” anlamına gelmektedir. Kaynak metin olan Kur’an’ın Arapça aslında bu ifade: سُبْحَانَ اللَّهِ , yani; “*Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir!*”, şeklinde çevirisini yaparız, böylelikle *takdis* (övgü) anlamının yanında *tenzih*(paklık/aşkınlık) anlamı da vermiş oluruz. Almanca “*lob ihm!*”; “*Öv O’nu!*” ifadesinin karşılığı Kur’an’da yine çoğu zaman geçen الْحَمْدُ لِلَّهِ ifadesidir, yani; “*Lob gehört Allah!*” ; “*Övgü Allah’a aittir!*” Dolayısıyla سُبْحَانَ اللَّهِ ifadesinin yaklaşık olarak karşılayabilecek doğru çevirisi; “*Fernhalten Allah’s von Tadel und geschöpflichen Attributen*”¹²⁰, yani; “*Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir!*” olmalıdır.

Böylelikle Allah, çocuk edinmekten uzaktır, çocuk edinmemiştir, Hz. İsa, Allah’ın çocuğu değildir, peygamberidir ve bizim peygamberimiz Hz. Muhammed gibi bir insandır. Bu şekilde *güçlü ve açık bir anlamın ortaya çıkması* için çevirideki önemli ayrıntıya سُبْحَانَ اللَّهِ ifadesinin çevirisine dikkat edilmelidir. Tefsir Usûlü ve Çeviribilim açısından bu metini incelersek, öncelikle ayetin Arapça aslını Almanca çevirisi ile

¹²⁰Scheich Abdullah as Saamit Frank Bubenheim ve Dr. Naadem Elyas, *Der edle Qur’an und die Übersetzung seiner Bedeutungen in die Deutsche Sprache*, Kral Fahd Yayınları, Medine-i Münevvere Suudi Arabistan 2016, s. 6.

birlikte yan yana okuyucuya sunalım, siyak ve sibakı ile birlikte Kur'an'ın da bütünlüğünü bozmadan işe başlayalım. Meryem Sûresi 34-37 arası ayetlerinin siyak ve sibakı ile bir bütün olarak Arapça aslı, yani kaynak metin şöyledir:

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ-34
مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّهُ يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ-35
وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ-36
فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ-37

Tefsir Usûlü ve Çeviribilim birlikte değerlendirildiğinde; çevirideki önemli ayrıntı olan سُبْحَانَهُ ifadesinin çevirisine dikkat ederek ayetin Almanca ve Türkçe çevirileri şöyle olmalıydı:

*“Allah zımt es nicht, einem Sohn zu haben. Fernhalten Allah’s von Tadel und geschöpflichen Attributen! Wenn er eine sache beschlossen hat, so sagt er ihr nur: Sein! Und sie ist.”*¹²¹

*“İşte onların hakkında şüpheye düştükleri Allah’ın sözü Meryem oğlu İsa, böyle biridir. Çünkü Allah’ın bir çocuk edinmesi olacak bir şey değildir. O, böyle şeylerden münezzehtir, aşkındır. Zira O, bir şeyin [olmasına] karar verdiğinde, ona sadece: “Ol!” der ve o da hemen oluverir.[Yine İsa, sürekli olarak insanlara]: “Gerçekten de Allah, benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir; o halde O’na ibadet edin[Onun için çalışın]; çünkü bu, doğru olan yoldur.” dedi. Bununla birlikte [Kitâb-ı Mukaddes’e uyan]gruplar, yine de [İsa’nın mahiyeti konusunda] ihtilafa düşmüşlerdir. O halde, o çok büyük bir günde hazır bulunacaklarından dolayı vay o gerçeği inkâr edenlerin haline!”*¹²²

¹²¹Scheich Abdullah as Saamit Frank Bubenheim ve Dr. Naadem Elyas, *Der edle Qur’an und die Übersetzung seiner Bedeutungen in die Deutsche Sprache*, s. 6.

¹²²Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur’an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004, s. 306.

2.3.Martin Klamroth'un Kur'an-ı Kerim Meali

“Martin Klamroth,1855 yılında Fiddichow şehrinde dünyaya geldi. Almanya’da Gymnasium (Süper Lise) öğretmeni, Arap bilgini ve matematik tarihçisiydi .Klamroth bir papazın oğluydu ve liseye Stargard ve Pyritz'de gitti . 1874'te liseden mezun olduktan sonra Tübingen, Göttingen ve Strasbourg'da teoloji ve doğu çalışmaları okudu. Ortaçağ İslam'ının bilimsel tarihi üzerine, örneğin: *İslam Orta Çağlarında Öklid Geleneği ve Yunan Bilim Adamlarından Alıntılar* (Sakızlı Hipokrat , Galenus , Öklid, Gerasalı Nicomachus , Claudius Ptolemy , Aristoteles ve diğerleri) ve el-Ya'kûbî'nin 9. yüzyılda yazdığı *Chronicle (Tarih) İncilleri* gibi çeşitli yayınların yazarıdır. Ayrıca 50 adet kısa Kur'an surelerini Almanca'ya da tercüme etmiştir. Klamroth, 1890 yılında öldü.”¹²³

Martin Klamroth (ö.1890), Kur'an-ı Kerim'den yaptığı 50 kısa surenin çevirisinde, Kâfirûn Sûresi 4. ayetinin Almanca çevirisini; “*Noch will ich verehren, was ihr verehrt,*”¹²⁴ olarak yapmıştır.

Türkçe çevirisini ilk bakışta; “Ne de sizin ibâdet ettiğiniz şeye ibâdet etmek isterim.” şeklinde yapabiliriz. Bu şekliyle yapılan Kâfirûn Sûresi 4. Ayetin Almanca çevirisinde her ne kadar “*Noch*” ve “*weder*” anlamı düşünüldüğünde “*Ne de sizin ibâdet ettiğiniz şeye ibâdet etmek istemem.*” Anlamı çıksa da, *daha açık ve anlaşılır bir çeviri* yapılabilirdi.

Kâfirûn Sûresi'nin tamamının çevirisini Martin Klamroth şu şekilde yapmıştır:

“1.*Sprich: O ihr Unglaubigen, hört!*

2. *Ich verehere nicht, was ihr verehrt,*

3. *Wie ihr nicht verehrt, was ich verehere,*

4. *Noch will ich verehren, was ihr verehrt,*

¹²³https://de.wikipedia.org/wiki/Martin_Klamroth (18.04.2022)

¹²⁴Martin Klamroth, *Die Fünfzig Altesten Suren Des Korans In Gereimter Deutscher Übersetzung*, Herold'sche Buchhandlung Yayınları, Hamburg 1890, s. 87.

5. *Wie ihr nicht zu verehren braucht, was ich verehere.*

6. *Euch sei euer Glaube und mir der meine unverwehrt.*¹²⁵

Tefsir Usûlü ve Çeviribilim açısından bu metni incelersek, öncelikle ayetin Arapça aslını Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazalım. Siyak ve sibakı ile birlikte Kur'an'ın da bütünlüğünü bozmadan, metin içi bağlamı okuyucunun dikkatine sunduğumuz zaman, Kâfirûn Sûresi 4. ayetin Almanca çevirisi “*Und ich bin nicht Diener dessen, dem ihr dientet*”¹²⁶ şeklinde daha açık ve vurgulu olarak aşağıdaki gibi yapılmalıydı:

“1-قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ-1-Sag: Unglaubige!,

2-لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ-2-ich diene nicht dem, dem ihr dient,

3-وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ-3-und ihr seid nicht Diener dessen, dem ich diene.

4-وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ-4-Und ich bin nicht Diener dessen, dem ihr dientet,

5-وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ-5-und ihr seid nicht Diener dessen, dem ich diene.

6-لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ-6-Euch eure Religion und mir meine Religion.”

Türkçesi:

“1-3. De ki: Ey inkâr edenler! Ben sizin ibadet ettiğimize ibadet etmem: siz de benim ibadet ettiğime ibadet etmezsiniz!

4-5. *Ancak ben, sizin geçmişte ibadet etmiş olduklarınıza asla ibadet edecek değilim. Siz de benim şu anda ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz!*

6.O halde, sizin dininiz size, benim dinim de banadır!”¹²⁷

¹²⁵Klamroth, *Die Fünfzig Altesten Suren Des Korans In Gereimter Deutscher Übersetzung*, s. 87.

¹²⁶Heyet (DİTİB Akademinin Max Henning Meali Redaksiyonu), *Kur'an-ı Kerim ve Almanca Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:1111, Ankara 2017, s. 603.

¹²⁷Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004, s. 603.

2.4. David Nerreter'in Kur'an-ı Kerim Meali

“David Nerreter, 1649 yılında, büyük meclis üyesi Peter Nerreter ve Anna Marias Buggels'in çocuğu olarak, Nürnberg şehrinde dünyaya geldi. Protestan bir ilahiyatçı, genel müfettiş ve şair olarak tanınır. David Nerreter, Kuran'ın Almanca'ya çevrilen beşinci tercümanı olarak kabul edilir. Nürnberg'deki St. Laurentius Latin Okulu ve Aegidian Gymnasium'a katıldıktan sonra, 1668'de Nürnberg yakınlarındaki Altdorf şehrinde üniversite eğitimine başladı ve 1672'de yüksek lisansını eğitimini tamamladığı Königsberg Üniversitesi'nden (Prusya) mezun oldu. Daha sonra felsefe fakültesinde yardımcı oldu. Bu arada, diğer yerlerin yanı sıra İsveç ve Rusya'ya daha uzun geziler yaptı, ancak sonra Altdorf'a geri döndü ve orada şiir öğretti. Başkomiser ve baş mahkeme papazı Benedikt Bock'un kızı Oettingen'den Felicitas Bock ile 1678'de evlendi. Prusya Kralı I. Frederick, David Nerreter'i 1709'da Pomeranya Düküğü ve Cammin Prenslüğü'ne Genel Müfettiş olarak atadı. David Nerreter, Kur'an-ı Kerim'in Almanca'ya beşinci çevirisini 1688'de yayınladı ve ona "*Türk Kanunları veya Muhammed'in Kuran'ı*" adını verdi. Kitabın kapağındaki duyuru, Kur'an-ı Kerim'in Almanca'ya tercümesinin "*ilk defa ve eksiksiz*" yapıldığını iddia ederek, önceki tercümelere habersiz olduğunu gösteriyordu. Ancak David Nerreter, doğrudan Arapça'dan değil, İngilizce'den çeviri yaptı. David Nerreter; 1703'te kitabı; Wolfgang Moritz Endters, Nürnberg: Mahometanische Moschea tarafından *Dünyadaki Farklı Tanrı hizmetlerinin VI. Bölümü, Alexander Rossens, İlk Dönem Muhammed Dininin Başlangıcı, Yayılması, Mezhepleri, Hükümetleri, Birçok Gelenekleri ve Olası Ölümü, Ötekiler İçin el-Kur'an'ın Tamamı*, Ludovici Maraccii'ninen iyi baskısından sonra tercüme edildi ve yakın zamanda ilmi değerini kaybetti. Ancak, özellikle o dönemde Almanya'da cami olmadığı için, Alexander Ross'un (1590 - 1654) İngilizce eserinin yalnızca Almanca'ya çevirisiydi. Bir kopyası 23 Mart - 5 Ekim 2014 tarihleri arasında Brandenburg-Preussen Müzesi'nde "*Brandenburg-Prusya'daki Müslümanlar*;

Türkler, Zenciler ve Tatarlar/Türcken, Mohren ve Tartaren” özel sergisinin bir parçası olarak sergilendi. .David Nerreter, 5 Temmuz 1726'da Pomeranya'daki Stargard'da öldü.¹²⁸

David Nerreter (ö.1726),yaptığı Kur'an-ı Kerim çevirisinde ve diğer bir çok çeviride olduğu gibi, Fâtiha Sûresi1. ayetinin Almanca çevirisini; “*Im Namen Gottes, des Erbarms, des Barmherzigen*”¹²⁹ olarak yapmıştır.

Türkçe çevirisini ilk bakışta; “*Rahman ve rahim olan Tanrı'nın adıyla*” şeklinde yapabiliriz. Ancak, hedef metin Almanca'ya “*Gott*” olarak çevrilen kelime, kaynak metin Kur'an'ın Arapça aslında “*Allah-الله*” olan kelimeyi tam olarak karşılayamaz. “*Allah-الله*” kelimesi İslâm'ın Tanrı'sını ifade eder ve diğer dinlerin Tanrı'larından farklı olarak kendine has özellikleri ile İslâm kaynaklarında; “*Allah-الله*” lafzıyla ifade edilir. En güzel ve en yüce isim olan “*Allah-الله*” lafzının yerini, Almanca 'da; “*Gott*”, Türkçe 'de; “*Tanrı*” veya başka bir dilde herhangi bir kelime, tam anlamıyla karşılayamaz. Çeviribilimde “*Çevrilmelik*” kuramı olarak karşımıza çıkan bu ve buna benzer az sayıda kelimeyi olduğu gibi kaynak dilden hedef dile taşıyarak çeviri sorununu çözebiliriz. Kur'an çevirmeni İsm-i Âzam olan “*Allah-الله*” lafzını olduğu gibi hedef dile taşıdıktan sonra gerekçesini okuyucuya “*çevirmenin notu*” olarak veya köşeli parantez [...] içerisinde açıklamalıdır. Bu sorun, daha çok ilk dönem Almanca Kur'an-ı Kerim Çevirilerinde bu ayette ve “*Allah-الله*” lafzını geçtiği diğer ayetlerde de tekrar etmiştir.

O halde; Kur'an Çeviri Usûlü ve Çeviribilim açısından Fâtiha Sûresi 1. ayetini öncelikle Arapça aslı Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazılarak şu şekilde

¹²⁸http://www.eslam.de/begriffe/n/nerreter_david.htm (20.04.2022)

¹²⁹David Nerreters, *Neueröffnete Mahometanische Moschea Zweiter Theil/ vorinn Der Al Qoran Selbst/ nach der Accuratesten Edition Ludov. Maraccii*, Wolfgang Moris Enters Yayını, Nürnberg 1703, s. 516.

olmalıdır: *بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ-1* “*Im Namen Allahs, des Allerbarbers, des Barmherzigen.*”¹³⁰

Türkçesi: “*Çok Seven, Çok Müşfik olan Allah’ın Adıyla.*”¹³¹

“*Allah-الله*” lafzının Almancaya ve diğer hedef dillere olduğu gibi aktarılması, kelimenin geçtiği bütün Kur’an ayetleri için de geçerlidir.

2.5. Martin Klamroth’un Kur’an-ı Kerim Meali’nde Fatiha Sûresi

Martin Klamroth (ö.1890), yaptığı Kur’an-ı Kerim çevirisinde, Fâtiha Sûresi’nin Almanca çevirisini yaparken; Fâtiha Sûresi’nin 1.ayeti olan, kısaca “*Besmele*” olarak bilinen ; “*Bismillahirrahmanirrahim-بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*”cümlesini Almanca’ya çevirmemiştir. Fâtiha Sûresi’ni 7 ayet olarak çevirmiş, fakat “*Bismillahirrahmanirrahim-بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*”cümlesini Fâtiha Sûresi’ne dâhil etmemiştir. “*Besmele*” yi Fâtiha Sûresi’ne dâhil etmediği gibi, yapmış olduğu Kur’an çevirisinin tamamında da sûre başlarında “*Besmele*”yi Arapça aslı ile yazmamış ve Almanca’ya çevirmemiştir. Fâtiha Sûresi’nin son ayetini;

(*صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ*) ikiye bölmüş, dâhil etmediği

“*Besmele*” nin ayet sayısı boşluğunu sözde tamamlamıştır. Normalde Fâtiha Sûresi’nin 2. Ayetini;(*الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ*), 1. ayet olarak çevirmiştir. Böylelikle Fâtiha Sûresi’nin 1. ayeti “*Bismillahirrahmanirrahim-بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*” i yok saymıştır.

Fâtiha Sûresi’nin tamamının Almanca çevirisini çevirmen Martin Klamroth şu şekilde yapmıştır:

1-Das Lob gebührt Allah, dem Welterhalter,

2-Dem Huldverleiher und Gnadewalter,

3-Dem Gerichtstagshalter!

4-Dir dienen wir, dich, flehen wir an!

¹³⁰Abü-r-Rida Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul, *Tafsir Al-Qur’an Al- Karim Erlauterung des al-Qur’an al-Karim in deutscher Sprache*, Arcelmedia Yayınları, Köln 2003, s. 40.

¹³¹Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur’an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004, s. 1.

5-Führe du uns die grade Bahn,

6-Die Bahn derer, denen du wohl gethan,

7-Die nicht er regen dein Missfallen und nicht in der Irrewallen!¹³²

“Sûrelerin başında bulunan “Besmele” cümlelerinin, Kur’an-ı Kerim’in mushafalarda ilk defa cem edildiğinden itibaren yazılageldiği, aynı dönemde Kur’an’a dâhil olmayan hiçbir şeyin Mushaf’a yazılmadığı dikkate alınır -aksine görüşler bulunmakla birlikte- her sûrenin başındaki besmeleyi, sûrenin ayet sayılarına dâhil olmayan ayrı bir ayet olarak kabul etmek gerekmektedir. Hanefi fıkıhçıların görüşleri de böyledir. İmam Şâfiî Fâtiha Sûresi’nin başındaki “Besmele”yi bu sûreden bir ayet olarak kabul etmiştir. Diğer surelerin başlarındaki “Besmele”ler konusunda kendisinden iki farklı görüş nakledilmiş, her sureye dâhil bir ayet sayılması görüşü - ona ait olması yönünden- daha sahih bir rivayet olarak kaydedilmiştir. Ebu Hanife’ye göre besmeleler sûrelerin başında ayrı ayetler olduğu için namazda yalnızca Fâtiha’dan önce sesiz olarak okunur. Fâtiha’yı takip eden ve Zamm-ı sure denilen sure ve ayetlerden önce ise besmele okunmaz.”¹³³

Kur’an Tefsir Usûlü, Tefsir Tarihi ve “Besmele” nin bir Kur’an ayeti olduğu gerçeğinden hareketle; İslâm ilim geleneğinde tam bir ittifakla; Neml Sûresi’nin 30. Ayetinde إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ olarak geçer, bununla birlikte besmele; Fâtiha Sûresi’nin 1. ayeti olarak genel kabul görmüş, terceme ve tefsir edilmiştir. O halde Fâtiha Sûresi’nin öncelikle Arapça aslı Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazılarak aşağıdaki gibi olmalıydı:

“ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ-1/Im Namen Allahs, des Allerbarmers, des Barmherzigen.

2-الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ-2/Lob sei Allah, dem Weltenherrn,

3-الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ-3/Dem Erbarmer, dem Barmherzigen,

¹³²Martin Klamroth, *Die Fünfzig Altesten Suren Des Korans In Gereimter Deutscher Übersetzung*, Herold’sche Buchhandlung Yayınları, Hamburg 1890, s. 88.

¹³³<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/1-fatiha-suresi> (29.06.2021)

4-مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ-4/Dem König am Tag des Gerichts!

5-إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ-5/Dir dienen wir und zu dir rufen um Hilfe wir;

6-اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ-6/Leite uns den rechten Pfad,

7-صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ-7/Den Pfad derer, denen du

gnadig bist, Nicht derer, denen du zürnst und nicht der Irrenden.”¹³⁴

Türkçesi:

“1. Çok Seven, Çok Müşfik olan Allah’ın Adıyla.

2-4. Övgü; âlemlerin Rabbi olan, Çok Seven, Çok Müşfik olan, hesap gününün sahibi bulunan Allah içindir.

5.Yalnız Senin için ibadet eder [çalışır] ve [bundan dolayı da] yalnız Senden yardım dileriz.

6. [O halde, ey Allah’ım!] Sen bizi doğru yola, gazaba uğramış olanların ve sapanların yoluna değil, kendilerine nimet vermiş oldukların yoluna ulaştır.”¹³⁵

2.6. Theodor Arnold ’un Almanca Kur’an-ı Kerim Meali

Theodor Arnold, George Sale’nin İngilizce Kur’an-ı Kerim çevirisinden yararlanarak *Der Koran oder ins gemein so genante Alcoran des Mohammeds* adıyla bir Almanca Kur’an çevirisi hazırlamıştır (Lemgo 1746).¹³⁶

“George Sale ise,1697 yılında, Kent şehrinde doğdu. Kur’ân-ı Kerîm’in ilk baştan sona İngilizce çevirisini hazırlayan İngiliz şarkiyatçısıdır. Hukuk tahsilinin ardından kısa bir süre avukatlık yaptı. 1720’de Society for the Promoting Christian Knowledge’a (SPCK) bağlı Inner Temple adlı enstitüye girdi. İlk Arapça öğrenimini, Zebûr’un ve İncil’in Arapça çevirisinin hazırlanması için Antakya patriği tarafından Londra’ya gönderilen papaz Süleyman es-Sâdî’den (Salamo Negri) aldı. İngiltere kralının mütercimi Suriyeli Hristiyan Dadichi ile Arapça’nın lehçeleri üzerine

¹³⁴Max Henning, *Der Koran*, Philipp Reclam Jun. Stuttgart Yayınları, Stuttgart 1960, s. 25.

¹³⁵Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur’an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004, s. 1.

¹³⁶Abdülhamit Birişik, “Sale, George”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2006, Cilt:36, s. 25.

incelemeler yaptı. Kitaplarına düştüğü notlardan ve yaptığı çalışmalardan Sale'in İbrânîce'yi iyi bildiği anlaşılmaktadır. Sale, 1726-1734 yılları arasında Society for the Promoting Christian Knowledge'ın organize ettiği İncil'in Arapça'ya çevrilmesine katkıda bulundu ve bu cemiyetin hukuk işlerini yürüttü. Bu arada Kur'an'ın İngilizce'ye çeviri çalışmalarını sürdürdü. Arapça, Farsça ve Türkçe yazmalardan oluşan bir kütüphane kurdu. Eşini ve beş çocuğunu büyük ekonomik sıkıntılar içinde bırakarak 1736 yılında Londra'da öldü.¹³⁷

Theodor Arnold, George Sale'nin İngilizce çevirisinden yaptığı Almanca Kur'an-ı Kerim çevirisinde, A'râf Sûresi 54. ayetinin Almanca çevirisini; "*Warlich euer Herr ist Gott, der Himmel und Erden in sechs Tagen geschaffen hat, und als denn auf seinen Thron gestiegen ist.*"¹³⁸ olarak yapmıştır.

Theodor Arnold, A'râf Sûresi 54. ayetin Arapça aslında geçen " *تَمَّ اسْتَوَى عَلَى* " *الْعَرْشِ* " cümlesi Almanca'ya yanlış çevrilmiştir. Theodor Arnold, George Sale'nin İngilizce çeviri hatasını, Almanca çevirisinde tekrarlamıştır. Theodor Arnold, yine aynı "*Al Koran*" isimli çevirisinde, A'râf Sûresi 54. Ayetinin Arapça aslında geçen *تَمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ* cümlesinin aynen geçtiği Ra'd suresi 2. ayetinin Almanca çevirisini; "*Gott ist es, der die Himmel ohne sicht bare Pfeiler auf geführet: und sich als denn auf seinen Thron gesesset, und die Sonne und den Mond genötiget hat, ihre Dienste zu voll sehen: Ein jeder von den himmlischen Körpern hält seinen bestimmten Lauff. Er ordnet alle Dinge.*"¹³⁹ olarak yapmıştır.

¹³⁷Birişik, "Sale, George", Cilt:36, s. 24.

¹³⁸Theodor Arnold, *Der Koran*, Johan Heinrich Maner tarafından basılıp yayımlandı, 1732, s. 172.

¹³⁹Arnold, *Der Koran*, s. 283-284.

George Sale, A'râf Sûresi 54. ayetin İngilizce çevirisini: “*your LORD is GOD, who created the heavens and the earth in six days; and then ascended his throne...*”¹⁴⁰ olarak yapmıştır. “*Rabbimiz; Allah, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra tahtına çıkmıştır...*” şeklinde Türkçeye ilk etapta çevirebiliriz. Ancak George Sale'nin çevirisine göre “*Allah tahtına çıkmıştır*” bu da yanlış bir çeviri olur. İslâm inancına göre Allah cismani bir varlık değildir. İnsan gibi cismani bir bedene sahip olarak fiziki bir tahta çıkan kral değildir. Her iki sûrenin ayetleri anlam yönünden bir birine yakın ve bir birini tefsir eder niteliktedir. “*Allah'ın Arşa istivası*” hakiki anlamında değil, mecaz ifade olarak anlaşılmalıdır. Almanca çevirisindeki “*Allah tahtına çıktı.*” veya “*Allah tahtına oturdu.*” gibi yapılan hakiki anlamdaki çeviriler yanlıştır. Bu ayette hakiki anlam değil mecazi anlam tercih edilmeli ve çeviri ; “*Allah arşa hükmetti.*” gibi olmalıdır. İslam bilginlerinin çoğunluğunun görüşü bu yöndedir.

“Arapça sözlükte; *istiva* - استَوَى “bir konuda iki şeyin birbirine eşit olması”, “ala” edatıyla kullanıldığında “*karar kılmak, yükselmek, yüksek olmak, yüksek bir yere kurulmak*” gibi anlamlara gelir. *Arş* kelimesinin sözlük anlamı “*tavan*”dır. Bu anlamdan hareketle bir zeminden veya makamdan daha üstte olan *mekân* veya *arş* denilmiştir. Ancak *istiva* kelimesi istiare veya temsil sanatıyla “*üstün bir konumda hükmedip yönetme*”; *arş* kelimesi ise yine istiare veya temsil sanatıyla “*en üstün yönetim ve hükümdarlık mevkii*” anlamında kullanılır. Buna göre “*isteva âle'l-arş* - استَوَى عَلَى الْعَرْشِ” in anlamı “*Arşa yükselip kuruldu*” demekse de, müfessirlerin çoğu bunu *fiziksel ve cismani* manada anlamamak gerektiğinde ittifak etmişlerdir. Bununla beraber, Selef denilen ilk dönem âlimleri, genel tefsir yöntemlerinin gereği olarak, âyetin verdiği bilgiye tartışmasız inanıp yoruma gitmemeyi, âyetin asıl anlamını Allah'a havale etmek gerektiğini savunurlar. Nitekim İmam Mâlik'e “*arşa istiva*”nın ne anlama geldiği sorulduğunda; “*İstivâ malum, keyfiyeti meçhul, buna inanmak zorunlu, soru sormak da*

¹⁴⁰<https://www.gutenberg.org/cache/epub/7440/pg7440.html> (17.11.2022)

bid'attır” dediği rivayet olunur. Ancak sonraki dönem müfessirleri, Müslümanlar arasında cismani ve insan benzeri bir *Tanrı* anlayışının yaygınlaşmasından endişelendikleri için “*arşa istiva*”yı “*Allah'ın, bütün mevcudattan üstün ve aşkın bir hâkim-i mutlak olarak evrene ve evrendeki her şeye hükmetmesi; evreni ve onda bulunanları en üstün, en mükemmel bir şekilde düzenleyip yönetmesi; bilgisi, iradesi ve gücüyle bütün varlık ve olayları kuşatması*” gibi anlamlarda yorumlamışlardır.”¹⁴¹

O halde sırasıyla A'râf Sûresi 54. ayeti ve Ra'd Sûresi 2. ayetinin öncelikle Arapça aslı Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazılarak aşağıdaki gibi olmalıydı:

A'râf Sûresi, 54. ayet:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

“Seht, euer Herr ist Allah, Der die Himmel und die Erde in sechs Tagen er schuf, (und) *Sich als dann (Seinem) Reich majestätisch zu wandte...*”¹⁴²

Ra'd Sûresi, 2. ayet:

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

“Allah ist es, Der die Himmel, die ihr sehen könnt, ohne Stütz Pfeiler empor gehoben hat. *Dann herrschte Er über Sein Reich.* Und Er machte (Sich) Sonne und Mond dienstbar;...”¹⁴³

A'râf Sûresi, 54. ayetin Türkçesi:

“*Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşa hükmeden, gündüzü; durmadan hızlıca izleyen gece ile örten; güneşi, ayı, yıldızları, hepsini emrine baş eğdirerek yaratan Allah'tır.*”¹⁴⁴

¹⁴¹<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/A'raf-suresi/1008/54-ayet-tefsiri> (29.06.2021)

¹⁴²Muhammad Ibn Ahmad Ibn Rassoul, *Al- Qur'an Al-Karim Farbkodierte Übersetzung mit arabischem Text*, Arcelmedia, İstanbul 2012, s. 156.

¹⁴³Ibn Rassoul, *Al- Qur'an Al-Karim Farbkodierte Übersetzung mit arabischem Text*, s. 248.

¹⁴⁴Komisyon, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı(Meali)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 156.

Ra'd Sûresi, 2.ayetin Türkçesi:

“Gökleri, gördüğünüz gibi, direksiz yükselten, sonra arşa hükmeden, her biri belli bir vakte kadar hareket edecek olan Güneş ve Ay'ı emri altına alan, işleri yürüten, ayetleri uzun uzun açıklayan Allah'tır.”¹⁴⁵

2.7. David Nerreter'in Kur'an-ı Kerim Meali'nde Fetih Sûresi 10. Ayet Çevirisi

David Nerreter (ö.1726),yaptığı Kur'an-ı Kerim çevirisinde; Fetih Sûresi 10. ayetinin Almanca çevirisini; “Gewist welche dir schworen und huldigen die nur es Gott; Gottes Hand wird über solcher Hand.”¹⁴⁶ olarak yapmıştır.

Max Henning, aynı ayetin Almanca çevirisini; “Siehe, diejenigen, welche dir den Treueid leisten, leisten nur Allah den Treueid; die Hand Allahs ist über ihren Handen.”¹⁴⁷ şeklinde yapmıştır.

Fetih Sûresi 10. ayetinin Arapça aslında geçen; *يُدُّ اللَّهُ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ* cümlesi; “Allah'ın eli onların elinin üzerindedir.” olarak eksik çevrilmekte ve çevirmen tarafından herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. Hâlbuki İslâm inancında, insanlara veya bütün mahlûkata izafe edilebilecek bir organ olan “El/اليد”,Allah'a hakiki ve zahiri anlamında izafe edilemez.

“Yed/اليد”kelimesi; *kudret, mülkiyet, hâkimiyet* anlamında Allah'a nispet edilen, Allah'ın zâtî sıfatlardan biridir. Sözlükte “el” anlamındaki *yed; mecaz ve kinaye* sanatıyla “*güç-kudret, mülkiyet, hâkimiyet, nimet-lütuf, yardım-destek*” gibi mânalara gelir. Kelime sekizi müfred, üçü tesniye, biri cemi kalıbında olmak üzere toplam on iki âyette Allah'a nispet edilir. Mâide suresi 64. âyette belirtildiğine göre; Yahudiler Allah'ın elinin sıkı olduğunu iddia edince, Cenâb-ı Hak, “*İki eli de açıktır*” ifadesiyle geniş cömertliğini beyan etmiştir. Fetih Sûresi 10. Âyette Hudeybiye Antlaşması'nda *Allah'ın elinin (destek ve himayesinin)* biat eden ashabın ellerinin üzerinde bulunduğu

¹⁴⁵Komisyon, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı(Meali)*, s. 248.

¹⁴⁶David Nerreter, *Neueröffnete Mahometanische Moschea*, Yayınlayan; Enter, Nürnberg 1703, s. 1093.

¹⁴⁷Henning, *Der Koran*, s. 485.

belirtmiştir. Bunun yanında Zâriyât 47, Mü'minûn 88; Âl-i İmrân 26 ve73. Ayetlerin de Allah Teâlâ semayı kendi *elleriyle (kudretiyle)* yarattığını, bütün hükümlerinin yanı sıra hayır ve lütfun da kendi elinde olduğunu ve bunları dilediğine vereceğini bildirmiştir. Allah'a izâfe edilen *yed* ve onunla eş anlamlı ya da bağlantılı diğer kavramların zâhirî ve hakikat anlamında *kullanılmadığını*, âlimlerin büyük çoğunluğu kabul etmektedir.”¹⁴⁸

“Kur'an müfessirlerinden İbn-i Kesir, Fetih Sûresi10. Âyetinin tefsirini; “Yüce Allah, elçisi Hz. Muhammet'i (s.a.v) onurlandırmak için şöyle dedi: Sana yemin ederek bağlılık sözü verenler, gerçekte bu sözü Allah'a vermiş oluyorlar. Nisa suresi 80. ayetinde de aynı şekilde elçisini şöyle onurlandırmıştı: Rasûlullah'a itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Fetih Sûresi 10. ayetinde: Allah'ın eli onların elinin üzerindedir. Yani; *yüce Allah, Rasûlullah ve biat eden müminlerle birlikte hazırdır*, onların söylediklerini işitmektedir, onların mekânlarını görmektedir, onların içlerinden geçeni ve dışa vurduklarını bilmektedir, dolayısıyla yüce Allah, elçisi (s.a.v) vasıtasıyla müminlerle biatlaşandır/sözleşendir. Tevbe Sûresi 111. ayeti de bunun gibidir: Allah kendi yolunda savaşırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, cennet karşılığında satın almıştır. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da yer almış gerçek bir vaadidir. Kim Allah'tan daha fazla vaadine bağlı olabilir! O halde yaptığınız bu alışverişten ötürü sevinin. İşte büyük bahtiyarlık ta budur.”¹⁴⁹ şeklinde yapmıştır.

Taberî, Fetih Sûresi 10. ayetinde geçen *يُدُّ اللَّهُ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ* “Allah'ın eli, onların elinin üzerindedir.” Cümlesinin tefsirini; “Burada iki türlü yorum vardır; birincisi: *Allah'ın eli, biat ederken onların elinin üzerindedir*, çünkü onlar Allah'ın Nebi'sine (s.a.v) biat etmekle, *Allah'a biat ediyorlardı*. Diğer yorum: *Allah'ın kuvveti*; Allah'ın Rasûl'üne

¹⁴⁸Yusuf Şevki Yavuz, “Yed”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2013, Cilt: 43, s. 375.

¹⁴⁹<https://quran.ksu.edu.sa/tafseer/katheer/sura48-aya10.html#katheer> (29.06.2021)

(s.a.v) yardım söz konusu olduğunda, biat eden müminlerin kuvvetinin üzerindedir.”¹⁵⁰ olarak yapmıştır.

Müfessirlerin yorumlarından da anlaşılacağı üzere; Fetih Sûresi 10. ayetinde geçen “Yed/اليد” kelimesi, “*destek ve himaye*” olarak zahiri ve hakiki anlamında değil, mecaz anlamında kullanılmıştır. Çeviribilim, bir kaynak metnin hedef metne aktarılmasında, hedef kültürü önemszenmektedir. Kur’an-ı Kerim’in, Almanca gibi, çevrildiği hedef dillerin birçoğu, hedef din kültürlerinde olan “*İnsanın tanrılaştırılması veya tanrının insanlaştırılması*” şeklinde özetleyebileceğimiz bir tanrı anlayışının olduğu toplumlardır. Dolayısıyla bir Kur’an çevirmeninin; “Yed/اليد” kelimesinin zahiri ve hakiki anlamında değil, mecaz anlamındaki çevirisini tercih etmesi, deyim çevirisi İslâm inancının en temel özelliğini yansıtmak adına, çok dikkatli olması gereken bir konudur. Doğru bir çeviri, kültürler arası ve dinler arası eşdeğerliliklerin mümkün olan en üst düzeyde sağlanmasıyla; bu da her iki toplumun; din, dil ve kültürün çok iyi tanınmasıyla, kötü niyetten ve ön yargılardan uzak olmakla mümkündür.

O halde Fetih Sûresi 10. ayetinin Arapça aslı Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazılarak aşağıdaki gibi olmalıydı:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ
اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

“Wahrlich, diejenigen, die dir huldigen - sie huldigen in der Tat nur Allah; die *Hand[Hilfe]*Allahs ist über ihren *Händen [Hilfen]*. Und wer da her den Eidbricht, bricht ihn zu seinem eigenen Schaden; dem aber, der das hält, wo zu er sich Allah gegen über verpflichtet hat, wird Er einen gewaltigen Lohn geben.”

Fetih Sûresi 10. ayetin Türkçe çevirisini şu şekilde yapabiliriz: Sana bîat edenler ancak Allah’a bîat etmiş olurlar. *Allah’ın eli [yardımı]* onların ellerinin[yardımlarının]

¹⁵⁰<http://quran.ksu.edu.sa/tafseer/tabary/sura48-aya10.html> (29.06.2021)

üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir.

2.8. Max Henning in Kur'an-ı Kerim Meali

“Max Henning, 1861 yılında, Koslonka, Posen eyaletinin -bugün Polonya sınırlarında bulunan Zduń ilçesinin-Ruda köyünde dünyaya geldi. Henning, kendi kendini yetiştirmiş bir Alman, Arapça diline hâkim bir akademisyen ve yayıncı olarak tanındı. Kur'an'ı ve *Binbir Gece Masalları'ndan* sayısız öyküyü Almanca'ya tercüme etti ve Frankfurt am Main'deki *Das Freie Wort/Özgür Kelime* dergisinin editörlüğünü yaptı. Henning, 1907'den 1919'a kadar, kendilerini “özgür düşünce” olarak tanımlayan birkaç organizasyonun birleşmesi olan, okul ve kilisenin ayrılması ve devletin tam sekülerleşmesini savunan; Weimar Karteli'nin genel müdürlüğünü yaptı. Henning'in Kuran çevirisi, Reclam'ın evrensel kütüphanesine dâhil edilerek geniş çapta dağıtıldı. 20. yüzyılın ortalarına kadar mevcut en doğru Almanca çeviri olarak kabul edildi. Bu güne kadar devam eden Kur'an çevirisinin yazarlığı konusunda bazı tartışmalar vardır. Max Henning'in, 1888'de Friedrich Rückert tarafından Kuran'ı çeviren oryantalist August Müller'in (1848-1892) takma adı olduğu varsayılmıştır. Bu durum ve Müller'in özel bilgisi, kendisinin Kuran'ı "Max Henning" takma adıyla yeniden tercüme ettiği şüphesine yol açtı. Bunun kanıtı bu güne kadar hala eksik kaldı. Bu arada, Henning'in Kuran çevirisi ilk olarak 1901'de, Müller'in ölümünden dokuz yıl sonra ortaya çıktı. Ayrıca, Max Henning, Müller'in ölümünden sonra başka eserler yayınladı. Max Henning, Neuahaldensleben şehrinde 1927 yılında öldü.”¹⁵¹

Max Henning (ö. 1927), yaptığı Kur'an-ı Kerim çevirisinde; Cin Sûresi 3. ayetinin Almanca çevirisini; “*Denn er- erhöht sei die Herrlichkeit unsers Herrn!- hat sich keine Genossingenommen und keinen Sohn.*”¹⁵² şeklinde yapmıştır.

¹⁵¹https://de.wikipedia.org/wiki/Max_Henning (21.04.2022)

¹⁵²Henning, *Der Koran*, s. 552.

İlk bakışta Türkçe'ye;“ Şu muhakkak ki; Rabbimizin şanı çok yücedir, O ne bir yol arkadaşı edinmiştir, ne de bir çocuk!” şeklinde çevirebiliriz. Hâlbuki Cin Sûresi 3. ayetinin Arapça aslını verecek olursak:

وَأَنَّ صَاحِبَةً وَآلَهُ تَعَالَى جُدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وُلْدًا
Almanca'ya “Genossin” olarak çevirmek *eksik ve yanlış* bir çeviri olur. Genossin kelimesi; “yol arkadaşı, yoldaş” anlamlarıyla صَاحِبَةً kelimesinin yerini tam olarak karşılamaz. Ayetin bağlamı göz önüne alınarak صَاحِبَةً kelimesi, “kadın eş” anlamında; Almanca “Gattin, Ehefrau” olarak çevrilmeliydi. Böylelikle Almanca yapılmış doğru bir Kur'an-ı Kerim çevirisini okuyan bir okurun kafasında İslâm'ın tanrısı olan Allah'ın “Asla! Bir hanımı ve çocuğu yoktur, olamaz!” fikri oluşmalıdır.

Kur'an müfessirlerinin çoğunluğu ve Taberî, Cin Sûresi 3. Ayetinin tefsirini yaparken;

وَأَنَّ تَعَالَى جُدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وُلْدًا
“kadın eş”¹⁵³ anlamında tefsir etmiştir.

O halde, CinSûresi3. ayetinin Arapça aslı Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazılarak, aşağıdaki gibi olmalıydı:

“وَأَنَّ تَعَالَى جُدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وُلْدًا” Und (wir haben gehört,) daß unser Herr – Er haben ist Er – Sich weder Gattin noch Sohn genommen hat!”¹⁵⁴

Türkçesi:

“Şu muhakkak ki Rabb'imizin şanı çok yücedir; O, ne bir eş edinmiştir, ne de çocuk!”¹⁵⁵

¹⁵³<http://quran.ksu.edu.sa/tafseer/tabary/sura72-aya3.html> (29.06.2021)

¹⁵⁴Ibn Rassoul, *Al- Qur'an Al-Karim Farbkodierte Übersetzung mit arabischem Text*, s. 571.

¹⁵⁵Komisyon, *Kur'an Yolu Meali*, s. 571.

2.9.Lazarus Goldschmidt'in Kur'an-ı Kerim Meali

“Lazarus Goldschmidt, Yahudi Alman yazar; 17 Aralık 1871'de Plungiany, Litvanya, Rusya'da doğdu. Hahamlık eğitimini Kovno yakınlarındaki Slobodki'deki Talmudik okulunda aldı. 1888'de Almanya'ya gitti ve 1890'da Berlin Üniversitesi'ne girdi ve burada Profesör Dillmann ve Schrader'ın rehberliğinde kendini Doğu dilleri, özellikle Etiyopya dilleri üzerine çalışmaya adanmıştı. Babil Talmudu'nun tamamını ilk defa Almanca'ya çeviren yazar olan Goldschmidt, 1896 yılında Babil Talmud'unu yayınlamaya başladı. Goldschmidt, 1950 yılında İngiltere'de öldü.”¹⁵⁶

Lazarus Goldschmidt (ö.1950), yaptığı Kur'an-ı Kerim çevirisinde; İsrâ Sûresi 29. ayetinin Almanca çevirisini; “*Lass deine Hand nicht am Nacken gefesselt sein, und weite sie auch nicht in voller Aus dehnung, dass du nicht da sitzest beschamt und elend.*”¹⁵⁷ şeklinde yapmıştır.

Başka bir Kur'an çevirmeni Adel Theodor Khoury, yine buna benzer bir şekilde, İsrâ Sûresi 29. ayetinin Almanca çevirisini; “*Und lass deine Hand nicht an deinem Hals gefesselt sein, aber strecke sie auch nicht vollstandig aus. Sonst würdest du getadelt und verarmt da sitzen.*”¹⁵⁸ olarak yapmıştır.

İlk bakışta her iki Almanca Kur'an çevirisini, Türkçe'ye; “*Elini boynuna bağlama ve aynı zamanda elini tamamen açma, yoksa utanarak ve sefil/fakir bir şekilde oturursun.*” şeklinde çevirebiliriz. Böyle bir çeviriyi Almanca veya Türkçe bilen okurlar tam olarak anlayamayacaktır. Kaynak Kur'an dili olan Arapça'da kullanılan; “*وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ*” Ayetinin bu kısmı, deyim cümlesidir. Hedef dil Almanca'ya veya Türkçe 'ye eşdeğeri olan bir deyimle çevrilmediği zaman, okur çeviriyi okumakta ve anlamakta zorlanacaktır. Bu tür deyim çevirilerinde yapılan hatalar, Kur'an-ı Kerim gibi

¹⁵⁶<https://www.jewishencyclopedia.com/articles/6758-goldschmidt-lazarus> (21.04.2022)

¹⁵⁷Lazarus Goldschmidt, *El Koran*, Fourier Verlag Yayınları, Wiesbaden 1993, s. 312.

¹⁵⁸Adel Theodor Khoury, *Der Koran*, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn Yayınları, Gütersloh/Almanya 1987, s. 213.

edebi ve felsefi derinliği olan kutsal kitaplarda yapıldığında; okuyucu, okuma zevkenden mahrum olmakla kalmayacak, inanç dünyasında da çıkmazlar yaşayabilecektir. Bu deyimın yapılacak bir Kur'an çevirisinde Türkçe eşdeğeri; “*Elini boynuna bağlama!*” değil, “*Eli sıkı olma!*” olarak belirlenebilir. Yine bu deyimın yapılacak bir Kur'an çevirisinde Almanca eşdeğeri ise; “*Lass deine Hand nicht am Nacken gefesselt sein!*” değil, “*Enghandig sein nicht!*” olarak belirlenebilir. Ayrıca ayeti Almanca'dan Türkçe'ye ilk aşamada çevirdiğimizde, ayetin çevirisinin devamında “...aynı zamanda elini tamamen açma, yoksa utanarak ve sefil bir şekilde oturursun!” cümlesinde geçen bu deyimın Türkçe eşdeğeri “...yoksa pişman olur, açıkta kalırsın!”¹⁵⁹ olabilirdi.

Deyim çevirisi olması gözden kaçırılmadan yapılabilecek bir çeviride; “*Elin boynuna bağlanması*” hakiki anlamında değil, mecazi olarak; “*cimri*” anlamında kullanılmıştır. Yine “*yoksa utanarak ve sefil bir şekilde oturursun!*” cümlesi hakiki anlamında değil, deyim cümlesinde mecazi olarak; “*kınanmışlık, pişmanlık ve çaresizlik*” anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla fiziki bir “*oturma*” söz konusu değildir. O halde, İsrâ Sûresi 29. ayetinin Arapça aslı Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazılarak, aşağıdaki gibi olmalıydı:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا-*Enghandig sein nicht und öffne sie auch nicht über massig , so dass du getadelt und bereuen zu werden.*

Türkçesi: *Eli sıkı olma, ya da aşırı eli açık ta olma! Yoksa kınanır ve pişman olursun.*

¹⁵⁹Komisyon, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı(Meali)*, s. 284.

2.10.Rudi Paret'in Kur'an-ı Kerim Meali

“Rudi Paret (1901-1983), Kur'ân-ı Kerîm araştırmalarıyla tanınan Alman doğu bilimcisidir. Freudenstadt yakınlarında dünyaya geldi ve babası bir Protestan papazıdır. Tübingen  niversitesi'nde Teoloji, Semitistik ve İsl miyat okudu. Heidelberg  niversitesi'nde 1930 yılından, profesörlüğe yükseltildiği 1939 yılına kadar Arap Edebiyatı dersleri verdi. Bonn  niversitesi şarkiyat Kürsüsü'nde 1940 yılında Semitistik ve İsl miyat okutmaya başladı. 1941yılında askere alındı; önce Fransa, ardından Kuzey Afrika cephesinde tercüman olarak görev yaptı. 1943-1946 yıllarında Amerikalılar'ın elinde esir kaldı. Esaret dönüşü Bonn  niversitesi'ndeki hocalığına tekrar başladı. Tübingen  niversitesi'nde 1951 yılında hocası Enno Littmann'ın yerine Semitistik ve İsl miyat profesörlüğüne getirildi. 1968'de emekliye ayrıldı. 31 Ocak 1983'te Tübingen'de öldü. İlm  bakımdan en verimli yıllarını oluşturan 1951-1968 arasında araştırmalarını daha çok İsl miyet'in başlangıç dönemi ve özellikle Kur'an üzerinde yoğunlaştıran Paret uzun yıllar tefsir  alışmış ve  nl  Kur'an Me li (Der Koran. Übersetzung, Stuttgart 1966) ile Kur'an Tefsiri ve Kelimeler İndeksini (Der Koran: Kommentar und Konkordanz, Stuttgart 1971) yazmıştır.”¹⁶⁰

Rudi Paret ( . 1983), yaptığı Kur'an-ı Kerim  evirisinde; Nis  S resi 43. ayetin ve benzer konuyu anlatan M ide S resi 6. Ayetinin Almanca  evirisini Açıklamalı Kur'an çevirisinde aynı sayfada ;“*tayammum zum terminus technicus für “Sandwaschung” geworden. –Eine sachliche schwierigkeit liegt schlisslich noch darin, dass die Vorbedingung zur symbolischen Waschung, namlich kein Wasser zur Hand zu haben (fa-lam tağid ma'an), genau genommen nur auf die jenigen zu trifft, die auf Reisen sind oder vom Abortkommen oder eine Frau berührt haben, nicht aber auf die Kranken. Diesen wird die Erleichterung der “Sandwaschung” wohl nur deshalb zu*

¹⁶⁰Turgut Akpınar, “Paret, Rudi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2006, Cilt:34, s. 168,169.

gestanden, weil sie eben krank sind, nicht, weil sie "kein Wasser finden". Vielleicht ist das selbe –mutatis mutandis- auf für die Kategorie der Reisen den an zu nehmen, so dass die Vorbedingung, kein Wasser zur Hand zu haben sich nur auf diejenigen erstrecken würde, vom Abortkommen oder eine Frau berührt haben. –mayuridullahu li yağ'ala 'alaikum min harağin."¹⁶¹ şeklinde yapmıştır.

Rudi Paret, yukarda geçen Almanca açıklamalı Kur'an çevirisinde ;“*Teyemmüm*, teknik bir terim olarak *kum ile yıkama* olmuştur. Burada sembolik yıkama ile alakalı zorunlu bir gerçek var; yani su elde edilemediğinde, sadece yolculuk yapan veya tuvaletten dönen *veya bir kadına dokunan* kimse veya hastalar için geçerlidir. *kum ile yıkama*, hastalanmamak için ve su bulunamadığında kolaylıktır. Belki de -değişmesi gerekenler değiştirildi- ve bu sadece; su elde edilemediğinde yolculuk yapanlar, tuvaletten gelenler ve kadına dokunanlar kategorisi için geçerlidir. *Allah sizin için zorluk istemez, kolaylık ister.*” Cümlelerine yer vermektedir. Çeviride geçen; “...*oder eine Frau berührt haben./...veya bir kadına dokunduğunda*” ifadesi, kaynak dil olan Kur'an Arapçasında; “*أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ*” olarak geçmektedir. Arapça; “*أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ*” ifadesi bir deyimdir ve “*kadınla cinsel ilişkiye girme*” anlamında kullanılır. Hakiki anlam olan; “*kadına dokunma*” değil, deyim anlam olan; “*kadınla cinsel ilişkiye girme*” anlamı bu ayette tercih edilmelidir. En azından Kur'an-ı Kerim çevirmeni dipnot vererek veya köşeli parantez [...] içinde *çevirmenin notu* olarak kısa bir açıklama yapmalıdır. Bu tür ayetlerin çevirisinde bir Kur'an çevirmeni;, müfessir veya fakihin alanlarına detaylıca girmeden, yaptığı çeviri ile okuyucuya, araştırmacıya ışık tutabilmelidir.

“Ebû Hanîfe'ye göre; bu âyette geçen “*kadınlara dokunmak*” ifadesinin, “*cinsel ilişki*” den kinaye olup kastedilen anlamın; *kadınlarla cinsel ilişkide* bulunmaktır. Buna bağlı olarak Ebû Hanîfe âyetten; şehvetle veya şehvetsiz olarak erkeğin teni kadının tenine *dokunmakla* abdestin bozulmayacağı hükmünü çıkarır. Şâfiî'ye göre bu ifade

¹⁶¹Rudi Paret, *Der Koran*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz 1980, s. 116, 117.

kinaye değil hakikat anlamında kullanılmıştır. Burada kastedilen anlam; *erkeğin teninin kadının tenine dokunmasıdır*. Şâfiî'ye göre; şehvetle veya şehvetsiz; erkeğin teni, aralarında evlenme engeli bulunmayan bir kadının tenine dokunduğu takdirde her ikisinin de abdesti bozulur. İmam Mâlik'e göre ise erkek veya kadın karşı cinse şehvetle dokunduğu takdirde abdesti bozulur.”¹⁶²

Görüldüğü üzere İslâm Hukuku'nda farklı görüşlerin ortaya çıkabileceği Nisâ Sûresi 43. ayetin ve benzer konuyu anlatan Mâide Sûresi 6. ayeti gibi ayetlerin açıklamalı çevirisi oldukça önemlidir. Çevirmen bu örnekte görüldüğü gibi; okuruna tek bir görüş doğrultusunda değil, tercih edilecek farklı anlam doğrultusunda burada farklı görüşlerin de olduğu yönünde çevirmen notunu yazmalıdır. Takdiri okura bırakmalıdır. Dolayısıyla bu iki ayet, Arapça aslı Almanca çevirisi ile birlikte yan yana yazılarak, aşağıdaki gibi olmalıydı:

Nisâ Sûresi 43. ayeti:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا

Almancası:

“O die ihr glaubt, nahert euch nicht den Gebet, während ihr trunken seid, bis ihr wisst, was ihr sagt, noch im Zustand der Unreinheit-es sei denn, ihr geht bloss vorbei-, bis ihr den ganzen (Körper) gewaschen habt. Und wenn ihr krank seid oder auf einer Reise oder jemand von euch vom Abort kommt *oder ihr Frauen berührt habt* [Mit ihnen geschlechtlich verkehrt habt.]und dann kein Wasser findet, so wendet euch dem

¹⁶²Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2017, Cilt:2, s. 227.

guten Erdboden zu und streicht euch über das Gesicht und die Hände. Allah ist Allverzeihend und Allvergebend.”¹⁶³

Türkçesi:

Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, yolculuk hariç olmak üzere, cünüp iken de gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolcu iseniz veya sizden biriniz tuvaletten gelirse veya *kadınlarla cinsel ilişkide bulunursa* –bu durumlarda– su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin; yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.

Mâide Sûresi 6. ayeti:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Almançası:

“O die ihr glaubt, wenn ihr euch zum Gebet auf stellt, dann wascht euch das Gesicht und die Hände bis zu den Ellbogen und streicht euch über den Kopf und (wascht euch) die Füße bis zu den Knöcheln. Und wenn ihr im Zustand der Unreinheit seid, dann reinigt euch. Und wenn ihr krank seid oder auf einer Reise oder jemand von euch vom Ab ort kommt *oder ihr Frauen berührt habt [Mit ihnen geschlechtlich verkehrt habt.]* und dann kein Wasser findet, so wendet euch dem guten Erdboden zu und streicht euch damit über das Gesicht und die Hände. Allah will euch keine

¹⁶³Scheich Abdullah as Saamit Frank Bubenheim ve Dr. Naadem Elyas, *Der edle Qur'an und die Übersetzung seiner Bedeutungen in die Deutsche Sprache*, Kral Fahd Yayını, Medine-i Münevvere Suudi Arabistan 2016, s. 85.

Bedrängnis auf erlegen, sondern Er will euch reinigen und Seine Gunst an euch wollen den, auf daß ihr dankbar sein möget.”¹⁶⁴

Türkçesi:

“Ey Müminler! Namaz kılacağınız vakit yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı mesh edin, ayaklarınızı da topuk kemiklerine kadar (yıkayın). Eğer cünüpseniz temizlenin. Şayet hasta veya yolcuysanız veya içinizden biri tuvaletten ihtiyacını yaptıysa veya kadınlarla cinsel ilişkide bulduysanız ve su bulamadıysanız temiz bir toprağa yönelin (teyemmüm edin), yüzünüzü ve ellerinizi onunla mesh edin. Allah size herhangi bir zorluk çıkarmak istemez, ancak Allah sizi tertemiz kılmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki belki şükredesiniz.”¹⁶⁵

¹⁶⁴Scheich Abdullah as Saamit Frank Bubenheim ve Dr. Naadem Elyas, *Der edle Qur'an und die Übersetzung seiner Bedeutungen in die Deutsche Sprache*, s. 108.

¹⁶⁵<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/675/6-ayet-tefsiri> (30.06.2021)

3. KUR'AN ÇEVİRİLERİNDE ETKİLİ ÇEVİRİBİLİM USÛLLERİ VE AÇIKLAMALI ALMANCA YENİ KUR'AN ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE TEKLİFLER

Çeviri kelimesinin Arapça karşılığı olan “terceme” nin ıstılahtaki manası ; *"Bir kelâmın manasını diğer bir lisânda dengi bir tabir ile aynen ifade etmektir. Terceme aslın manasına tamamen mutabık olmak için sarahatte, delâlette, icmalde, tafsilde, umumda, hususta, ıtlakta, takyitte, kuvvette, isabette, hüsnü edâda, uslûbu beyanda, hâsılı ilimde, sanatta, asıldaki ifadeye eşit olmak iktiza eder. Yoksa tam bir terceme değil, eksik bir anlatış olmuş olur."*¹⁶⁶ olarak tarif edilmektedir.

İslâm âlimlerinin çoğunluğu; Kur'an'ın çevirisi söz konusu olduğunda, harfi veya lâfzî terceme değil, *tefsiri tercemeyi* uygun görmüşlerdir. *Tercemenin istilah tarifinde*, asıldaki ifadeyle hedef metindeki ifadenin *eşit* olmasını şart koşmuşlardır. Kur'an gibi bir kutsal kitabın Dil ve Edebiyatta diğer eserlerden daha baskın olması sebebiyle nazmında ve tertibinde hedef metin, kaynak metindeki mana ve gayelerin aslının aynısı değil, ancak *eşdeğeri* olabilecek bir şekilde güzelce ifade edilmesinin *tefsiri terceme* ile mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir.

Çeviribilim kuramlarından faydalanarak, tefsiri terceme ile birlikte düşünebiliriz. *Süreç odaklı bir Kur'an Çevirisi* hedef kültürün kurallarını ön plana alarak kaynak metindeki öğeleri hedef kültüre uyarlamayı esas alır, daha çok hedef kültürdeki okuyucusunun doğru anlamasını dikkate alan kabul edilebilirlik düzeyindeki çeviridir. Dijital devrimin etkileri ile günümüz iletişiminin baş döndürücü hızı ve çeşitliliği hesaba katıldığında, mültikültürel toplumlarda Kur'an çeviri ve tefsirinin takip edebileceği, netice alınabilir bir usûlü olacaktır. Özellikle de kutsal metinler için sık sık gündeme gelen; *kaynak metne sadakat anlayışı yeniden tanımlanır, asla terk edilemez. Kaynak metne sadakat, metni anlaşılmaz hale getirmek değil anlaşılır kılmaya hizmet*

¹⁶⁶Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 216.

etmelidir. Bu; *tefsiri, süreç odaklı, iletişimsel, işlevsel, edimbilimsel ve açıklamalı* bir çeviri ile mümkündür.

“Kaynak metin; bu kültürel çeşitlilik ve değerler erozyonunda en az kayıpla geçirdiği çeviri sürecinin sonunda, bir çeviri olduğunu okurunun aklından hiç çıkartmamak adına hedef metinde vücut bulur. Çeviri süreci; çevirinin dilsel ve metinsel yönünden ziyade, içeriği ve biçiminin çözümlenmesi, sonra da iletişimsel yönün önemli bir rol oynadığı kaynak metnin, hedef metin olarak yeniden yapılandırma aşamasıyla diğer Çeviribilim usullerinden ayrılmaktadır. Ayetlerin üslûb ve insicamına göre yer yer Kur’an mesajının okura götürülmesi veya okurun Kur’an mesajına getirilmesi yöntemleri dinamik bir şekilde icra edilir. İslâm tebliğinin insanın dünya ve ahiret mutluluğu gayesi adına tefsiri, süreç odaklı işlevsel, iletişimsel, edimbilimsel ve açıklamalı bir Kur’an Çeviri Usûlü, insan odaklıdır. Wolfram Wilss’e göre çeviri; çevirmenin kaynak metni, anlamsal ve biçimsel olarak çözümledikten sonra hedef dilde yeniden ürettiği bir süreçtir ki; bunu çevirmen iletişimsel eşdeğerliliği göz önünde tutarak yapar.”¹⁶⁷

Çevirmen; sûrelerin Mushaf veya nüzûl tertibinden birini tercih eder ve çevirisinin önsözünde bu tercihini nedenleri ile okuruna açıklar. Çevireceği Kur’an âyetlerinin, konu bütünlüklerini gözetebilmek için *kesit analizi* yapar. Belirlenen pasaj metin işlenerek, çeviri metnindeki yeniden sözcüklendirme sürecinde kaynak metnin bütün işlevleri göz önüne getirilir. Öncelikli işlevinden başlanarak önem sırasına göre bir sıralamaya tabi tutulur ve birincil işlevi hedef metne yansıtılır. Reiss’in metin türü yaklaşımına göre; metnin işlevini belirleyen etmen *metnin türüdür*. Örneğin, *bilgilendirici* dil işlevine sahip kaynak metin çevirilerinde *anlamsal eşdeğerlik* korunmalıdır. Diğer taraftan, *çağrısız* dil işlevine sahip metin çevirisinde ise “*eşdeğer*

¹⁶⁷Harika Karavin, “Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 12, Edirne 2016, s. 125- 144.

etki” ilkesine uyulmalıdır. Birden fazla dil işlevini içeren metinlerde ise, *işlev hiyerarşisi* sağlanır ve kaynak metnin *baskın işlevine* uygun olarak hedef metinde bu *eşdeğerlik* oluşturulur.¹⁶⁸

Hangi dil işlevine hangi metin türü, hangi metin türüne hangi çeviri yöntemi uygulanmalıdır? Hangi metin türü, hangi işlevi yerine getirmelidir? Uzman Kur’an Çevirmeni bu soruları çeviri yapacağı her Kur’an pasajının öncesinde, çeviri esnasında ve tamamlayınca kadar kendisine sorar. Çeviri kararlarını alarak çevirisini buna göre yapar. Örneğin; Kur’an metninin türü ahkâm ayetlerinden oluşuyor ve İslâm Hukuku’na kaynaklık edecek bir pasajı çeviriyorsa, kelime kelime çeviri yöntemini tercih edebilir. Çeviri kaybı olmaması, ayette geçen kelime, lafız ve terkiplerin içerik çözümlemesinin sağlıklı yapılabilmesi için lugât manasının yanında *istilah/teşrii* manasını da alıp, yan yana düşünerek eşdeğerliği en yüksek kelimeleri hedef dilden seçer. Eşdeğer kelimeyi hedef dilde bulamıyorsa, bir *çevrilmezlik sorunu* karşısına çıkmışsa, kaynak Kur’an dilindeki bu kelimeyi hedef dile olduğu gibi *çevirmeden taşır*, hedef metinde köşeli parantez içerisinde *çevirmenin notu* olarak kısa açıklamasını yapar.

Uzman Kur’an Çevirmeni *içerik çözümlemesi* yapar, sadece o pasajın ayetlerinde değil bütün bir Kur’an içerisinde *anlam ağ bağlantılarına* gider ve *sahih sünnetten destek alır*. Metin dışı ve metin içi bağlamın dengesi, uyumu ve böylelikle İslâm mesajının bütünlüğünü kurmuş olur. Artık çevirmenin bu pasajın işlevinde hedeflediği anlam aktarması görevi bu noktada sona erer, hüküm çıkarma işi müctehidin görevidir. Bir müteşabih ayetin çevirisinde, çevirmen *kelamın sahibini okura götürür*, ahkâm ayetin çevirisinde olduğu gibi kelimenin lugât çevirisini mümkünse yapar, köşeli parantez içi açıklaması varsa *istilah eşdeğer kelimeleri* ile yoksa asıldaki mecaz, mücmel, mübhem, müteşabih vb. gibi kapalı kelimeyi çevirmeden hedef metne taşınır ve kısa açıklamasını köşeli parantez içinde yine yapar. Çevirmen, Kur’an-ı Kerim’deki

¹⁶⁸ Karavin, “Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek”, s. 132.

muazzam bir konu zenginliği ve çeşitliliğine dikkat etmelidir. Felsefe, Kalam veya Fen bilimlerinden Biyoloji'ye kadar atıfta bulunan ayetlerin çevirilerinde de çevirmen metnin türüne göre işlevini, dolayısıyla çeviri yöntemini kendisi belirleyerek çeviri kararlarını özgürce ve sorumluluk bilinciyle muhatabını, hedef dili ve kültürü gözeterek alır. Her bilimin ıstılah/teknik kelimelerin anlamlarından içerik çözümlemesinde istifade eder, bilimlere öncül olabilecek anlam sinyallerini okura göndermeyi başarabilirse çevirmenin görevi sona erer, detayları araştırmada ve temellendirmede ilgili diğer bilim insanlarının görevi başlar.

“Dil Kullanım Bilim'inin *İşlevsel-Edimbilimsel* bir yöntemi olarak metinlerin çözümlenmesi Halliday'e göre; çevirmenin yaptığı eleştirel okuma sonucunda; bir kaynak metin; çevirmene *düşünsel işlev* ve *kişiler arası işlev* temelinde veriler sunar. Düşünsel işlevin hedef dile aktarımı; bilgi yapısının çözümlenmesiyle ilgili olduğu için, dilbilimsel metin analizleri, dil yapılarının incelenmesi, her iki dilin karşılaştırılması ile başarılabilir. İkinci aşama ise kaynak metnin yansıttığı kültürün değer yargıları, sosyal, kişilerarası ilişkileri, etkileşim kuralları, ahlaki ve ideolojik öğretilerini incelemeyi gerektirir. Düşünsel işlev temel aşama olmakla birlikte, kişilerarası edimsel eşdeğerlilik hedef kültürde sağlanamadığı sürece, *bir metnin nedenlerini ve niçinlerini bilmeden orada yer alan dilbilimsel bir dizgenin başka bir dizgeye dönüştürülmesi mekanik bir süreçtir*. Bu nedenle, bir metinle ilgili olarak söylem konusunda ayrıntılı bir çözümlemeye girmek için metni dilbilgisel boyutta içerik açısından çözümlmek, biçimsel farklılıkların ayırđına varmak üzere metin türünü incelemek ve metin içindeki dinamikleri çözmek amacıyla *kesit analizini*, kesit dilinin çözümlenmesini yapmak gerekmektedir.”¹⁶⁹

¹⁶⁹Neslihan Kansu-Yetkiner, “*İncelik Kuramı ve Yüz Olgusu Bağlamında Çeviri Çalışmalarında İşlevsel-Edimbilimsel Eleştiri Yöntemi Uygulaması*”, Dilbilim Araştırmaları 2008, s. 36.

Uzman Kur'an Çevirmeni, *İşlevsel-Edimbilimsel* yöntemle, konu birliği temelinde kesitler halinde oluşturduğu Kur'an pasajlarının kesit dilinin çözümlemesini yapar. Pasajın dil bilimsel dinamiklerinin yanında, ilahi kelamın okura sunduğu değer yargıları, ahlaki öğretileri vb. gibi öne çıkan metin çağrılarını hedef dilde eşdeğer etkiyi mümkün kılabilen en üst düzeyde göstererek çevirisini yapar. Pasajın ana fikrini ve çağrısını okuyucuda hissettirmede çevirmen bir aktördür, açıklamalarında her zaman olduğu gibi Kur'an'ın Kur'an'la ve Kur'an'ın sahih sünnetle olan tefsirinden yararlanır. İşlevsel çeviri kuramları çerçevesinde “*çeviri edinci*” önem kazanır. Uzman Kur'an Çevirmeni; çeviri edincine sahip olan çevirmendir ki bu edinc onun “*üretken olmasını*”, “*çeviri olgusuna bilişsel yaklaşmasını*”, “*doğru çeviri kararları almasını*”, “*kültür edincini*” ve “*metin oluşturma uzmanı*” olmasını da kapsar. Uzman Kur'an Çevirmeni iki dili çok iyi bilmesinin yanı sıra Kur'an metnini değerlendirirken, metne ilişkin ve metin ötesine geçen boyutları ele alan sorular listesini oluşturması gerekir: Kesit analiziyle konu birlikteliği temelinde seçtiği Kur'an *pasaj metninde etkileşim halinde olan bireyler kimdir? Hangi bağlamda, kiminle, ne hakkında konuşuyordur? Hangi sosyal grubu temsil ediyordur?* Buna benzer sorular çeviri boyunca cevap bulacaktır, çeviri sonunda ise anlam netleşecektir. Dilin doğası gereği aşınımı, gelişmesi ve sürekli bir dönüşümü içeren dinamik yapısı göz ardı edilmeksizin hedef dil olan Almanca vb. diğer dillere yapılacak Kur'an çevirileri, ihtiyaç hissedilen zaman dilimlerinde yeniden güncellenerek yayımlanabilmelidir.

“Dil Felsefesi ve genel dilbilim kaynaklı olan Edimbilim; *dil kullanımının bilimsel olarak incelenmesidir* ve sosyal bir insan davranışı olarak dil kullanımının gözlenmesi ve yorumlanmasını konu edinmiştir. Lafızların yorumlanması sırasında dilbilimsel özelliklerin ve bağlamsal etkenlerin nasıl etkileşim içine girdiğini incelemektedir. Çeviri çalışmalarında edimbilimsel yaklaşım; *çeviri süreci ve hedef metnin* bir ürün olarak ortaya konması olmak üzere iki temel noktada üzerinde durur.

Öncelikle çevirmen, çeviri sürecinde seçimlerini etkileyecek amillerin ortaya çıkarılması için yazarın kaynak dilde kodladığı anlamın çözümlenmesi yoluyla metni yorumlar. *Yorumlama Sürecinde Edimbilim'in temel amacı metni üreten yazarın niyetinin ve amacının belirlemektir.* Emery'e göre *bir dildeki her konuşmacı; sorgulayan, araştıran ve yorumlayan bir müzakereci gibi hareket etmektedir. Çeviri söz konusu olduğunda ise, çevirmen hem kaynak dilde hem de hedef dilde metnin edimbilimsel etkisi için çift taraflı bir müzakereci olarak çalışmaktadır.* House'a göre; işlevsel edimbilimsel çeviri eleştirisi modeli çerçevesi içinde *yeniden bağlamaştırma; eşdeğerlilik kavramına kıyasla; bir metnin yeniden üretimi şeklinde yorumlamak yerine, bir çeviri metnin özgün metinle kıyaslandığında aynı işlevsellikle iş görmesi şeklinde değerlendirmektedir.* Çeviri çalışmalarında edimbilimsel yaklaşımlar, *özgün yazarın metin yoluyla neleri, nasıl sunmak istediğini, çevirmenin içinde bulunduğu bağlamda özgün metin karşısında yaptıklarını, bunları nasıl ve niçin gerçekleştirdiğini, işlem, süreç ve ürün açısından açıklamaya çalışmaktadır. İşlevsel-edimbilimsel model, anlamın iki dil ve kültür arasında korunmasını ve buna bağlı olarak bağlamın hedef dilde yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir.* Anlamın anlambilimsel, edimbilimsel ve metinsel olmak üzere üç temel boyutta erek dile aktarılması söz konusudur. Yetkin bir çeviri, kaynak dildeki bir metnin, hedef dilde anlambilimsel ve edimbilimsel açıdan eşdeğer bir metne dönüşmesini sağlamaktır.¹⁷⁰

Çevirmen çevirisinde bilimsel bir niyet taşınmalı, doğru bilgiye ulaşmak için zıt fikirleri dinleyebilmeli, tarafsızca muhakeme edebilmeli ve ulaştığı bir bilgiyi kendi görüşü olmasa da çarpıtmadan olduğu gibi kaydedebilmelidir. Bu anlamda Kur'an çevirmeni Müslüman olsun veya olmasın; bir ideolog, bir politikacı, bir mezhep, tarikat mutaassıbı veya para, şöhret kazanma arzusu ağır basan bir ikbâlperest değil, uzman bir

¹⁷⁰Neslihan Kansu-Yetkiner, *Çeviribilim Edimbilim İlişkisi Üzerine*, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, İzmir 2009, s. 1, 34, 35, 38, 39, 47, 49.

Kur'an çevirmeni olabilmelidir. Maddi ve manevi bağımlılıktan uzak, fikri ve vicdanı hür, tam bağımsız bir entelektüel olabilmelidir. Çevirmen tarafından daha başlangıçta, okurun Kur'an çevirisinden beklentisinin sınırları çizilmelidir ki; elindeki Kur'an-ı Kerim çevirisi ile bütün İslâmî ilimlere ve İslâm medeniyetine dair nihai bilgiye en kısa yoldan daha az emek harcayarak ulaşabileceği hevesine okur kapılmamalıdır. Aksine, Almanca Kur'an çevirisi; ilk defa dünya haritasını gören ve yaşadığı yerden başlayarak bütün dünyayı bu harita ile gezmeye karar veren bir kâşif misali, okurunda, İslâm hakkında muazzam bir keşif yolculuğuna çıkma arzusunu uyandırabilmelidir.

Çevirmen açıklamalarında son sözü söylemeyecek, ancak okurunu, ilk sözüyle peşinden gelecek bütün sözlerin bir araya geldiği mana deryasına döküleceği bir yolculuğa çıkarabilecektir. Her bir Kur'an çevirmeni, sanki ilk defa Kur'an çevriliyormuş gibi bir heyecan ve emek ile birlikte, tek başına bu çeviriye yapabilen son kişinin kendisi olmadığını ve bundan sonra da son kişi olamayacağını da bilmelidir. Çevirmen; *“Ben önemli bir şey çeviriyorum, kim, nasıl anlarsa anlasın! Değil, ben bunu; kime, nasıl çevirirsem doğru anlaşılır, etkili ve faydalı bir iletişim olur?”* sancısı ile muhatabı olan insanların iletişim kanallarını çok yönlü ve etkin kullanabilmelidir. Çevirmen, *“çeviriyorum, yerine çeviriyoruz, yazıyorum yerine yazıyoruz, konuşuyorum yerine konuşuyoruz ve birbirimizi doğru anlıyoruz.”* geri bildirimlerini okuyucusundan alabilmelidir. Çeviri; dil, edebiyat, gramer vb. bütün alet ilimlerinin kuralları enkazında kalan bir okurun *“okudum ama bir şey anlamadım”* demesinin önüne geçebilmelidir.

Kur'an Çeviri Usûlü, Tefsir, Fıkıh ve Hadis Usûlü gibi genel kabul görmüş kuralları ile bir çevirmene “*Ben bu ayeti yanlış çevirmişim, usûl hatası yapmışım*” sözlerini söyletebilmelidir. Her çeviri, Kur'an çevirisi değildir, her çevirmen Kur'an çevirmeni değildir. Almanca bir Kur'an-ı Kerim çevirisi özel bir çeviri olmalıdır. Her tefsir; bir tercümeyle başlar ve bir tercümedir/çeviridir, daha sonra bu çeviri üzerine yapılan geniş açıklama ve yorumlar; tefsirdir.

Anlamadan tercüme yapılamaz, anlaşılmayan tercüme/çeviri üzerinden ise, isabetli tefsir/yorum yapılamaz ve bir başkasına doğru anlatılamaz. Her Kur'an çevirisi/meali, aynı zamanda kısa bir Kur'an Tefsiri'dir. Tercüme/çeviri/meal; tefsirin ilk adımıdır. Bu anlamda; Kur'an-ı Kerim çevirileri/mealleri; Kur'an Tarihi ve Kur'an Tefsir Tarihi'nde bize göre önemli bir yer tutmaktadır. Her ilim dalında olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim Çevirileri için de, her mütercim ve okuru için geçerli olabilecek, ekser-i ulemasının ittifak ettiği, takip ettiği usullerinin bir gelenek oluşturması elzemdir. Nasıl bir Kur'an çevirisi yapacağımızı tartışmadan, nasıl bir Kur'an çevirisi yaptığımızı konuşmamız eksik olur.

Kur'an Çeviri Usûlü, Kur'an İlimlerini ve Kur'an Tefsir Usûlü'nü takip etmekle birlikte, Çeviribilim Usûlü'nden de yararlanarak artık bağımsız bir ilim dalı olmalıdır. Bu amaçla bize göre; Akademik çeviri eğitiminde yöntem bilgisi vermek ve *Uzman Kur'an Çevirmeni (Mütercim-Tercüman) ve Uzman Hadis Çevirmeni (Mütercim-Tercüman)* yetiştirmek amacıyla İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde *Çeviribilim Bölümü* olarak *Kur'an Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı* ve *Hadis Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı* adı altında “*Almanca, İngilizce, Azerice, Türkçe*” vb. gibi diğer programlar kurulmalıdır. Türkiye'de Fen-Edebiyat Fakültelerinin Çeviribilim bölümleri ve yurt dışındaki Çeviribilim Fakülteleri ile işbirliği yapılmalıdır. Bu başarıldığı takdirde, Türkiye'nin ilahiyat ve diyanet birikimi bütün dünyanın

istifadesine daha etkin ve sürdürülebilir bir şekilde açılmış olacaktır. İslam'ın uluslararası düzeyde gerçek kimliğinin ve barış mesajının algılanmasına katkı sağlayacaktır.

Kur'an çevirisi hedef dilde bir etki oluşturmalı, insanlığın temel hak ve özgürlükleri başta olmak üzere yaşadığı sorunlara dokunabilmelidir. Asıl metinde bu yönde verilmiş çareler, emirler, yasaklar, ödül ve cezalar, hedef çeviri metninde iş göreceği bir dil ve üslûpla vücuda gelmelidir. Çevirmen, toplumun bütün kesimlerine Kur'an'ın asıl metninin etkisini, iş görürlüğünü ve işlevselliğini eş değer bir şekilde taşıyabilmelidir. Kur'an Çevirisi, toplumların adalet ve barış yönünde istençli dönüşümlerini başlatacak büyük bir kırılmanın güçlü bir sarsıntısı olabilmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Allah'ın insanlığa son çağrısı olan Kur'an ve son peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v) hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin veya Müslümanların; ilk iletişime geçtiği kaynak Kur'an ve çevirileridir. Geniş halk kitleleri ile iletişime geçmiş, bütüncül, bağlamından kopmamış, düne, bugüne ve yarına dair bütün canlıların mutluluğu üzerine düzen kurucu bir diriliği özünde gösteren, ulaşılabilir, erişilebilir, anlaşılabilir bir Kur'an çevirisi her dil, kültür ve zaman diliminde sürekli güncellenecektir. Almanya'da yapılan Kur'an-ı Kerim Çevirilerini Çeviribilim açısından inceleyerek ve yeni bir Kur'an çevirisine katkı ümidiyle yaptığımız bu tez çalışmamızda aşağıdaki sonuçlara ulaştık.

1-Çeviribilim 'in müstakil, genç bir bilim dalı olarak, kökeni M.Ö. 4000 yıllarına kadar dayanan *Çeviri Etkinliği* ile birlikte düşünüldüğünde, sosyal bilimler ve özellikle de ilahiyat sahasında multidisipliner katkısının azımsanamayacak derecede büyük olduğu/olabileceği anlaşılmaktadır. Kaynak veya hedef metne bağlılık ölçütü, sözcüğü sözcüğüne veya özgür çeviri, yapılacak çevirinin yazara veya okura dönük olacağına çevirmenin baştan karar vermesi, çevirinin yöntemi, çeviri metni denildiğinde ne anlaşıldığı, metni oluşturan dil içi ve dil dışı belirleyiciler, içerik ve biçimin ayrılmaz bütünlüğü, metin tipleri, metnin işlevi ve özelliği, metnin eşdeğerlik ölçütü, hedef kitle seçilen çocuklara, gençlere ve engellilere göre çeviri yapılması, çeviri amaçlı metin çözümlemesi gibi konularda Çeviribilim'in, Kur'an çevirileri üzerinde yapılacak yeni yöntem arayışlarına katkı sağlayabileceği anlaşılmaktadır.

2-Almanya'da Dilbilim ve Çeviribilim, başlığı ile yaptığımız araştırmamızda gördük ki; Hint-Avrupa dil ailesi içine giren Germence'in batı kolundaki Almanca'nın günümüze kadar gelen yeni yüksek Almanca lehçesinin yüz yıllardır beklenen dilde bütünlüğü sağlayarak ortak bir eğitim tabanına Alman halkını kavuşturması; Luther'in Almanca İncil çevirisi sayesinde olmuştur. Dolayısıyla Almanca veya başka dillerde

yapılabilecek bir Kur'an çevirisinin her devirde öneminin farkında olmak, dilin gelişimini ve iletişimin doğasını keşfederek verilecek Kur'an mesajları hedefini bulacaktır. Alman dilbilimcileri, çeviriyi dil dizgeleri bağlamında, metin bağlamında, işlevleri bağlamında, yorumbilimsel açıdan, çok boyutlu yaklaşımlarla ele alarak, çeviride eşdeğerlik, bağlam, çeviri eleştirisi, çeviri ve kültür ilişkisi, yazar/okur/çevirmen ilişkisi gibi önemli konuları erken dönemlerde tartışarak, Çeviribilim'e ve dini metin çevirilerine çok değerli katkılar sunmuşlardır.

3-Dini Metinlerde Etkili Çeviribilim Usûlleri ve Kur'an Metni başlığı altında; Kur'an-ı Kerim'i kim, hangi amaçla, kim için, hangi araçla, nerede, ne zaman, neden, hangi işlevle aktarmaktadır? Ne hakkında, neyi, hangi sırayla, hangi eylem dışı araçların kullanımıyla, hangi sözcüklerle, hangi tümcelerle, hangi ses tonuyla, hangi etkiyle söylemektedir/söylememektedir? Bir çevirmen bütün bu soruların doğru cevapları ile sözlü bir hitap/kelam/metin olan Kur'an'ı; metin türü, metin eşdeğerliliği, metin işlevine göre kaynak metni tahrif etmeden, yerine göre sözcüğü sözcüğüne tercemeyi, çoğu zaman da serbest/manevi/tefsiri tercemeyi tercih edebileceği kanaatine ulaştık. Açıklamalı, iletişimsel, eş değeri üs düzeyde, çeviri kayıpları mümkün olan en az düzeye indirilmiş, söylem analizi yapılmış, bağlamından koparmadan, bütün metin dışı ve metin içi dinamikleri kullanarak; metni okura götürüleceği yerde metni okura götürerek, okuru kelam sahibine götürüleceği yerde, kelamın sahibine götürerek yapılabilecek bir Kur'an çevirisinin işlevselliği daha yüksek olacaktır. Kur'an-ı Kerim çevirisi gibi kadim bir konuda; okurlarının ve ilim çevrelerinin iyi niyetli bütün tereddütlerini giderebilecek, talepleri karşılayabilecek, İslâm'ın tanıtımına öncülük edebilecek, harfi/lafzî terceme değil, mânevi/tefsîrî/iletişimsel bir Kur'an çevirisine her dönemde ihtiyaç duyulacağı anlaşılmaktadır. Bütün dünya dillerine, beklentilere cevap verebilecek bu Kur'an çevirilerini telif edebilecek, geleceğin *Uzman Kur'an Çevirmenleri* tek çatı altında Türkiye'de yetiştirilmelidir. Türkiye İslam ilahiyatı ve

diyaneti geleneği ile İslam ülkeleri içerisinde ve uluslararası ilişkilerde saygın bir ülkedir. Akademik çeviri eğitiminde yöntem bilgisi vermek ve *Uzman Kur'an Çevirmeni (Mütercim-Tercüman)* yetiştirmek amacıyla İlahiyat ve İslâmi İlimler Fakültelerinde *Çeviribilim Bölümü* olarak *Kur'an Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı* adı altında “*Almanca, İngilizce, Azerice, Türkçe*” vb. gibi diğer programlar kurulmalıdır. Türkiye’de Fen-Edebiyat Fakültelerinin Çeviribilim bölümleri ve yurt dışındaki Çeviribilim Fakülteleri ile işbirliği yapılmalıdır. *Kur'an Çevirilerinde Etkili Çeviribilim Usûlleri ve Açıklamalı Kur'an Çevirisi* hakkında; İslâm âlimlerinin çoğunluğunun; Kur'an Çevirisinde harfi veya lâfzî tercemeyi değil, tefsiri tercemeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. *Tercemenin ıstılah tarifinde*, asıldaki ifadeyle hedef metindeki ifadenin eşit olmasını şart koşmuşlardır. Kur'an gibi bir kutsal kitabın Dil ve Edebiyat'ta diğer eserlerden daha baskın olması sebebiyle nazmında ve tertibinde hedef metin, kaynak metindeki mana ve gayelerin aslının aynısı değil, ancak *eşdeğeri* olabilecek bir şekilde güzelce ifade edilmesinin *tefsiri terceme* ile mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir. Kur'an'ın kaynak dildeki mesajını, çeviri eylemi esnasında hedef dillere en doğru ve ideal şekilde aktarmak ve çeviri metninde de mümkün olabilecek eşdeğer etkiyi uyandırmak için, elbette en etkili yöntemler üzerinde cumhurun ittifakına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

4-Almanca Kur'an Çevirileri; başlığı altında; Almanca yapılan Kur'an-ı Kerim çevirilerinin 16. Yüzyıldan başlayan tarihçesine genel olarak baktık ve özetle “*öteki ile ilk karşılaşma*” diyebiliriz. Önceleri inkâr ve yok sayma, sonraları yerini “*dikkate alma*” ve “*bir arada yaşamaya kendisini zorunlu hissetme*” reel gerçeğine doğru getirmiştir. Sonunda *İslâm, Almanya'nın bir parçası olmuştur*. Almanca'ya Arapça aslından doğrudan yapılmayan Kur'an çevirilerinin hata oranı yüksek, anlaşılabilirlik oranı düşük olduğu anlaşılmaktadır. Her Kur'an çevirisi; kaynak dilden, hedef dile doğrudan yapıldığında, büyük toplumsal hareketler ve sorunları yeniden gözden geçirilerek

güncellendiğinde; kaynak metin ve hedef kitle okuru arasındaki *dilin çevirideki zaman aşınımı sorununun* telafi edebileceği kanaatindeyiz. Aksi takdirde “*çeviri kopyalama*” ve dolayısıyla “*çeviri kısır döngüsü*” değişen dil, kültür ve topluma ayak uyduramamış, ciddi anlamda Alman kamuoyunun gündeminde hak ettiği yeri alamamıştır. Maalesef bunda zaman zaman İslâm düşmanlığına varan; ırkçılık, nefret ve şiddetten beslenen İslam karşıtlığının rolünün büyük olduğu anlaşılmaktadır.

5-Kur’an-ı Kerim’in Almanca Çeviri Metin Örneklerinin Çeviribilim Açısından Değerlendirilmesi başlığı altında; seçtiğimiz örnek çevirilerde yapılan hataları tespit ettik ve doğru çevirisini yapmaya gayret ettik. Bilerek veya bilmeyerek de olsa yapılan hataların tashih edilebileceğini ve daha güzel bir Kur’an çevirisi için; teoloji, metodoloji ile birlikte yandal olan diğer Sosyal Bilimlerden istifade etmekle mümkün olacağı anlaşılmaktadır. Temel İslam Bilimlerinde “*Çeviri ve Yorum Tenkitleri*” adı altında yapılacak ilmi faaliyetlerin sürece daha fazla katkı sağlayacağı kanaatine ulaşılmıştır.

6-Kur’an Çevirilerinde Etkili Çeviribilim Usûlleri ve Açıklamalı Almanca Yeni Kur’an Çevirileri Üzerine Teklifler başlığı adı altında; çeviriyi çeviriden değil çevirmeden önce öğrenmeli, kuramlarını tartışarak takip edilecek usûl tercih edilmeli ve bu usûl okura önsözde açıklanmalıdır. Kur’an’a özel bir çeviri usûlü dil içi ve dil dışı Kur’an tefsirine de kaynaklık edecektir. Kur’an’ın kaynak dildeki mesajını, çeviri eylemi esnasında Almanca başta olmak üzere diğer hedef dillere en doğru ve ideal bir şekilde aktarmak ve çeviri metninde de mümkün olabilecek eşdeğer etkiyi uyandırmak için, elbette en etkili yöntemler kullanılmalıdır. Biz de etkili Çeviribilim Usûllerini tahkik ederek; *tefsiri, süreç odaklı, iletişimsel, işlevsel, edimbilimsel ve açıklamalı bir Kur’an-ı Kerim Çeviri Usûlü*’ünü öneriyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdulgâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mucemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Çağrı Yay. İstanbul, 1990.
- Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklara Göre Tevrat*, Seba Yayınları, Ankara, Haziran 1997.
- Akdemir, Salih, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2017.
- _____, Salih, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004.
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara 2015.
- Albayrak, Halis, *İslamiyet-Hıristiyanlık Kavramları Sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara 2013.
- Altay, Ayfer, *Çeviride Üslup Kayıpları, Çeviribilim ve Uygulamaları*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Yıldız Matbaacılık, Ankara 1992.
- Atamov, Mursal, *Rus Dilinde Yayınlanan Kur'an-ı Kerim Çevirilerinin Çeviribilim Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara 2013.
- Atalay Orhan, *Kur'an'ın Başka Dillere Çevrilmesi Ekseninde Ortaya Çıkan Tartışmaların Tarihsel Arka Planı*, Kur'an Mealleri Sempozyumu, Gurup Matbaacılık, Ankara 2007.
- Aytaç, Gürsel, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Bardakoğlu Ali, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2017.
- Berk, Özlem, *Kavramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2005.
- Birişik, Abdülhamit, *Müfessir maddesi*, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bubenheim, Scheich Abdullah as Saamit Frank ve Elyas, Naadem, *Der edle Qur'an und die Übersetzung seiner Bedeutungen in die Deutsche Sprache*, Kral Fahd Yayını, Medine-i Münevvere Suudi Arabistan 2016.
- Boysen, Friedrich Eberhard, *Der Koran, oder Das Gesetz für die Muselmänner, Durch Muhammed den Sohn Abdall*, un mittelbar aus dem Arabischen übersetzt, mit Anmerkungenun deinem Registerversehen, und auf Verlangen her aus gegeben von Friedrich Eberhard Boysen, J.J. Gebauers Wittweund Joh. Jac. Gebauer, Halle 1773.
- Cerrahoğlu İsmail, *Tefsir Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011.

- Cündioğlu, Dücane, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, Dücane, *Sözlü Kültür'den Yazılı Kültüre Anlamın Tarihi*, Tibyan Yay., İstanbul, 1997.
- _____, Dücane, *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı*, Kitabevi Yay., İstanbul 1998.
- Çelik, Hilal, Ekşi Halil, *Söylem Analizi*, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr>.
- Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2018.
- _____, *Kur'an Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2017.
- Demircioğlu, Cemal, *Çeviribilim' de Tarih ve Tarih Yazımı Doğu Batı Ekseninde Bir Karşılaştırma*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2016.
- Demirekin, Murat, *Çeviriyorum*, Türkçe 'de Çeviri Sorunları ve Eşdeğerlik, Eğitim Yayınları, Konya 2014.
- Denffer, Ahmad von, *History of the Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the Year 2000 A Bibliographic Survey*, Islamic Centre Munich, Munich, Germany 2000.
- _____, Ahmad v(on), *Der Koran, Die Heilige Schrift des Islam in deutscher Übertragung mit Erläuterungen nach den Kommentaren von Dschalalain, Tabari und anderen hervorragenden Koranauslegern*, Da'wah Academy International Islamic University Islamabad und Islamisches Zentrum München, Islamabad und München 1996.
- Deveci, Tahir, *Türkçe-Almanca Çeviri Kılavuzu*, Pelikan Yayıncılık, Ankara 2006.
- El-Begavi, İbnü'l-Ferrâ Hüseyin b. Mes'ud b. Muhammed, *Meâlimü't-Tenzîl*, Daru Taybe Yayınları, Riyad 1991.
- Endter, Johann Andreas und Wolfgang, *Al-Koranum Mahumedanum, Das ist Deer Türcken Religion... Dar nach die Gesetz und Ceremonien des Al Korans... , In Verlegung Johann Andreas und Wolfgang Endters des Jüngerenseel. Erben, Nürnberg 1659.*
- Erbaş, Ali, *Protestan Reformu ve Martin Luther*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları/3, Ankara 2002.
- Eruz, F. Sakine, *Çeviriden Çeviri Bilime*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2003.
- Eruz-Esen, Sakine, *Akademik Çeviri Eğitimi-Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2008.

- Er-Râzî, Muhammed b. Ömer, b. Hüseyin, *Mefâtihu'l-Gayb*, Tercüme: Komisyon, Akçağ Yay. Ankara, 1995.
- Es-Suyuti, Celaluddin Abdurrahman Ebi Bekr, *el-İtkan fî ulumi'l-Kur'an*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1987.
- Et-Taberi, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Camiu'l-beyan fî te'vili'l-kur'an*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1992.
- Ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhan fî ulumi'l-kur'an*, Daru'l-Fikr, Beyrut 2001.
- Gedük, Salih, *Ulûmü'l Kur'an, Usulut't-Tefsir Kavramları ve Tefsirde Usulün İmkânı Meselesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:39 Yıl: 2015/2.
- Gerod, C.F. , *Christologie des Koran*, Friedrich ve Andreas Verthes Yayınları, Hamburg ve Gotha 1839.
- Grossman , Edith , *Çeviri Neden Önemlidir?*, Çeviren: Ayşe Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.
- Gündoğdu, Mehmet, *Çeviribilimde Yöntem Sorunu*, <https://core.ac.uk/download/pdf/14524579.pdf>
- Gürçağlar, Şehnaz Tahir, *Kapılar, Çeviri Tarihine Yaklaşımlar*, Scala Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Gürsel, Nedim, *Şiir Çevirisinde Yöntem*, Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Ankara 1978.
- Goldschmidt, Lazarus, *El Koran*, Fourier Verlag, Wiesbaden 1993.
- Grigull, Theodor Fr., *Der Koran*. Aus dem Arabischen für die "Bibliothek der Gesamtliteratur" neu übersetzt von Theodor Fr. Grigull, Otto Hendel, (Bibliothek der Gesamt-Literatur No. 1501-1507), Halle a.S., 1901.
- Göktürk, Akşit, *Çeviri: Dillerin Dili*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Ocak 2018.
- Hamidullah, Muhammed, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çeviren: Abdülaziz Hatip, Mahmut Kanık, Beyan Yayınları, İstanbul 2013.
- Harman, Ömer Faruk, *Kitâb-ı Mukaddes maddesi*, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Henning, Max, *Der Koran*, Philipp Reclam Jun. Stuttgart, Stuttgart 1960.
- Heyet, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Heyet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.
- Heyet (DİTİB Akademinin Max Henning Meali Redaksiyonu), *Kur'an-ı Kerim ve Almanca Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:1111, Ankara 2017.

Heyet (Diyanet İşleri Başkanlığı), *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2017.

<https://www.gutenberg.org/cache/epub/7440/pg7440.html>

<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/675/6-ayet-tefsiri>

<https://quran.ksu.edu.sa/tafseer/katheer/sura48-aya10.html#katheer>

<http://quran.ksu.edu.sa/tafseer/tabary/sura48-aya10.html>

<http://quran.ksu.edu.sa/tafseer/tabary/sura72-aya3.html>

<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/1-fatiha-suresi>

http://ceviribilim.com/?page_id=1496

<https://islam-akademie.de/index.php/koranwissenschaften/koranuebersetzung/156-deutsche-koranuebersetzungen-chronologische-bibliographie>

<https://de.wikipedia.org/wiki/Translatologie>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/uslubul-kuran>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mesel#3-tefsir>

<https://www.uludagsozluk.com/k/kaynak-odaklı-çeviri/>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=

<https://core.ac.uk/download/pdf/14524579.pdf>

<https://www.nettercume.com.tr/ceviri-kurami-ve-cesitleri-nelerdir/>

<https://www.uludagsozluk.com/k/kaynak-odaklı-çeviri/>

<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILDIZ>

Ibn Rassoul, Muhammad Ibn Ahmad, *Al- Qur'an Al-Karim Farbkodierte Übersetzung mit arabischem Text*, Arcelmedia, İstanbul 2012, s. 156.

Ibn Rassoul, Abü-r-Rida Muhammad Ibn Ahmad, *Tafsir Al-Qur'an Al- Karim Erläuterung des al-Qur'an al-Karim in deutscher Sprache*, Arcelmedia Yayınları, Köln 2003.

İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, Dâr-u Lisâni'l-Arab, Beyrut, 1970.

İsfehânî, Râgıb, *Müfredât-u Elfâzi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kalem, Dimeşk, 1997.

İşık, Emin, *Âl-i İmrân Sûresi maddesi*, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kara, Sergül Vural, *Tarihsel Değerlendirmeler Işığında Türkiye'de Çeviri Etkinliği*, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Haziran 2010.

Karaosman, Muhammet, *Siyer-Tefsir İlişkisi Bağlamında "Cihad ve Kıtıl" e Dair Ayetlerin Kronolojik İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara 2018.

Kâhya, Esin, *15.yy'da Osmanlılarda Bilimsel Faaliyetlerin Kısa Bir Değerlendirilmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, Yıl: 2003/1.

- Khoury, Adel Theodor, *Der Koran*, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh/Almanya 1987.
- Kızıltan, Rezzan, *Tarihte Çeviri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı:1.2, Ankara 2000.
- Komisyon, *Kur'an Yolu Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013.
- Komisyon (Diyanet İşleri Başkanlığı), *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı(Meali)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- Köseoğlu, Bayram, *Dâru'l-İftâi'l-Mısriyye ve Kur'an'la İlgili Bazı Yaklaşımları*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10 (2016).
- Kumru, Mustafa, *Vahiy Sürecinde Hak kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Kuran, Nedret, *Çağdaş Alman Çeviribilimcilerinin Yaklaşımları*, Çeviri ve Çeviri Kavramları Üstüne Söylemler, Düzlem Yayınları, İstanbul 1995.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1993.
- Lange, J(ohann): *Vollständiges Türkisches Gesetz-Buch. Oder Des Ertz-betriegers Mahomets Alkoran*, Medicinae Candidatum, Hamburg 1688.
- Ladmiral, Jean-Rene, *Genel Çeviribilim Sorunları*, Fransızca'dan Çeviren: Mehmet-Sema Rifat, Çeviri Seçkisi II Çevri(bilim) Nedir?, Sel Yayınları, İstanbul 2012.
- Luther, Martin (Transl.): *Verlegung des Alcoran*, Bruder Richardi, prediger Ordens Anno 1300, verdeutschtdurch D. Mar Lu, Lufft, Wittenberg 1542.
- Leuchter, Henr, *Alcoranus Mahometicus oder Türcken glaub aus sd. Mahomets Alcoranund s. azoaris in ein Compendiumgebracht...*, Johan Hartman, Frankfurt am Mayn, 1604.
- Megerlin, David Friederich, *Die türkische Bibel*, Johann Gottlieb Garbe, Frankfurt am Main, 1772.
- Nerreters, David, *Neueröffnete Mahometanische Moschea Zweiter Theil/ vorinn Der Al Qoran Selbst/ nach der Accuratesten Edition Ludov. Maraccii, in Verlegung Wolfgang Moris Enters. Gebrucht den Johann Ernst Adelbulner*, Nürnberg 1703.
- Okumuş Mesut, *Kur'an'ın Kronolojik Okunuşu Muhammed İzzet Derveze Örneği*, Araştırma Yayınları, Ankara 2009.
- Özcan, Muhammed, *Kur'an Deyimleri ve Çeviri Stratejileri*, Cantaş Yayınları, İstanbul 2014.
- Özsoy Ömer, *Kur'an ve Tarihsellik Yazıları*, Otto Yayınları, Ankara 2018.

- Özsoy Ömer, Kur'an Mealleri ve Metin-Merkezci Yorum Çalıştay & Sempozyum Kitaplığı, Kuramer Yayınları, İstanbul 2021.
- Öztürk, Ali Osman, Gülmüş, Zehra, Dellal, Nevide Akpınar, *Alman Dili Edebiyatı ve Kültürü Üzerine Araştırmalar Prof. Dr. Hüseyin Salihoglu Armağanı*, Barış Kitap Yayınları, Ankara 2010.
- Paret, Rudi, *Der Koran*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz 1980.
- Rifat, Mehmet, *Metnin Sesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.
- Roy, A. Rosenberg, *Judaisim: History, Practice*, Fatih, USA 1991, 45, zikir: Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklara Göre Tevrat*, Pınar Yay., 1.b., İstanbul, Haziran 2001.
- Sabri, Şeyhülislam Mustafa, *Kur'an Tercümesi Meselesi*, Bedir Yayınevi, İstanbul 2014.
- Sale, George, *Der Koran*, Johan Heinrich Maner tarafından basılıp yayımlandı, 1732.
- Spittler, C. F., *Vergleichung der Bibel mit dem Koran, als Anweisung für armenische Christen, wie sie sich gegen Mohammedener zu verhalten haben*, Basel 1835.
- Stolze, Radegundis, *Çeviri Kuramları-Giriş*-(Çeviren: Dr. Emre Durukan), Değişim Yayınları, İstanbul 2013.
- Serinsu, Ahmet Nedim, *Kur'an ve Bağlam*, Şule Yayınları, İstanbul 2012.
- Schweigger, Salomon: *Alcoranus Mahometicus, Dasist der Türken Alcoran, Religion und Aberglauben...* Erstlichauß der Arabischen in die Italianische: Jetztaberindie Deutsche Sprachgebracht. Durch Herrn Salomon Schweiggern, Simon Halbmayern, Nürnberg 1616.
- Toklu, Mehmet Osman, *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.
- Ullmann, Ludwig, *Der Koran*. Aus dem Arabischen Wort getreu neu übersetzt und mit erläuternden den Anmerkungen versehen, von Dr. L.Ullmann, J.H. Funcke'sche Buchhandlung, Crefeld 1840.
- Üçok, Necip, *Genel Dil Bilim (Lengüistik)*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2004.
- Vardar, Berke, *Dilbilim Açısından Çeviri*, Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı 322, Ankara Temmuz 1978.
- _____, Berke, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2001.
- Wahl, Samuel Friedrich Günther, *Der Koran oder Das Gesetz der Moslemendurch Muhammed den Sohn Abdallahs*, Gebauersche Buchhandlung, Halle 1828.
- Wilss, Wolfram, *Übersetzungswissenschaft: Propleme und Methoden*, Stuttgart: Klett,1977.

- Yavuz, Yusuf Şevki, *Yed maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2013.
- Yazıcı, Mine, *Çeviribilim' in Temel Kavram ve Kuramları*, Multilingual Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2010.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dinî Kur'ân Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992.
- _____, *Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri*, Kayıhan Yay., İstanbul 1983.
- Yetkiner, Neslihan Kansu, *Çeviribilim Edimbilim İlişkisi Üzerine*, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, İzmir 2009.
- _____, *İncelik Kuramı ve Yüz Olgusu Bağlamında Çeviri Çalışmalarında İşlevsel-Edimbilimsel Eleştiri Yöntemi Uygulaması*, Dilbilim Araştırmaları 2008.
- Yücel, Faruk, *Çevirinin Tarihi*, Çeviribilim Yayınları, İstanbul 2016.
- Zemahşerî, Muhammed b. Ömer, *el Keşşâf an Hakâik-i Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyunî't-Te'vîl*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995.



**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TÜRKÇE TEZ ÖZETİ FORMU**



ÇEVİRİBİLİM VE ALMANCA KUR'AN ÇEVİRİLERİ

(Doktora Tezi)

Mustafa KUMRU

ÖZET

Çalışma, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümü, Çeviribilim ve Almanca Kur'an Çevirileri konusunun öneminin ve bu çalışmanın yöntem ve sınırlarının, ayrıca istifade edilen kaynakların genel bir değerlendirmesini içermektedir. Birinci bölüm; çalışmanın konusu olan Çeviribilim tanımını, tarihçesini, usullerini ve sorunlarını, Almanya'da Dilbilim ve Çeviribilim üzerine yaklaşımları ve görüşleri ihtiva etmektedir. Ayrıca bu bölümde farklı görüşler değerlendirilerek Kur'an-ı Kerim için etkili çeviri yöntemlerini oluşturabilmek gayesiyle, görüşleri uzlaştırma veya bir kaçını diğerlerine tercih etme cihetine gidilmiştir.

İkinci bölüm ise; Kur'an-ı Kerim'in seçilen bazı Almanca Çevirilerini, tarihçesini, usullerini ve sorunlarını, Kur'an-ı Kerim'in seçilen bazı Almanca Çeviri Metin Örneklerinin Çeviribilim Açısından Değerlendirilmesini, Almanca Yeni Bir Kur'an Çevirisine Katkıyı içermektedir. Kur'an-ı Kerim'in seçilen bazı Almanca Çeviri Metin Örneklerinde Çeviribilim ve Kur'an Tefsir Usulü açısından tespit edilen hatalar ve bu hataların doğru şekli verilmiştir. Hülasa; yeni yapılacak Almanca Kur'an Çevirilerine ve Kur'an-ı Kerim'in Türkçe başta olmak üzere diğer bütün dünya dillerine olan çevirilerine yeni bir yöntem geliştirme çabası denenmiştir.

Böylelikle; Kur'an Tarihi, Kur'an İlimleri ve Tefsir Tarihi'nin cem'i ile teşekkül etmiş olan Kur'an Tefsir Usulü'nün temel kuralları kaynaklı bir Kur'an Çeviri Usulü

geliştirilmesine, benimsenmesine katkı çabasına girilmiştir. Kur'an Çevirilerinde Etkili Çeviribilim Usulü olarak, tefsiri, süreç odaklı, iletişimsel, işlevsel, edimbilimsel ve açıklamalı bir Kur'an-ı Kerim Çeviri Usulü önerilmiştir.

Sayfa Sayısı: 133

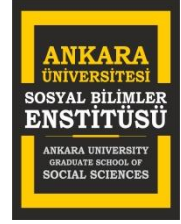
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Almanca, Çeviri, Çeviribilim

Kabul Edildiği Yıl: 2023



**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İNGİLİZCE TEZ ÖZETİ FORMU**



TRANSLATIONSCIENCE AND GERMAN QUR'AN TRANSLATIONS

(Doctorate Theeses)

Mustafa KUMRU

ABSTRACT

The study consists of introduction, two parts and conclusion. The introduction section includes Translationscience and German Qur'an Translations, as well as the researches utilities. First part; The subject of the study includes the definition, history, methods and problems of Translation Studies, approaches and views on Linguistics and Translation Studies in Germany. In addition, in this section, different opinions are evaluated and in order to create the most effective translation methods for the Qur'an, it has been aimed to reconcile the views or to prefer some of them to the others.

The second part is; It includes some selected German Translations, History, Procedures and Problems of the Qur'an, Evaluation of Some German Translation Text Samples of the Qur'an in terms of Translation Studies, Contribution to the Translation of a New Qur'an in German. In some German Translation Text Samples of the Quran, the errors detected in terms of Translation Studies and the Qur'an's Interpretation Procedure and the correct form of these errors are given. Thus, an effort has been made to develop a new method for the new translations of the Qur'an in German and the translations of the Holy Qur'an into Turkish and all other World languages.

Thus; Efforts have been made to contribute to the development and adoption of a Qur'an Translation Method based on the basic rules of the Qur'an Interpretation Procedure,

which was formed with the History of the Qur'an, the History of the Qur'an and the History of Tafsir. An interpretative, process-oriented, communicative, functional, pragmatic and annotated Qur'an Translation Method has been proposed as an Effective Translation Studies in Qur'an Translations.

Number of Pages: 133

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ

Keywords: Qu'ran, German, Translation, Translation Studies

Accepted Year: 2023